

**SİVAS KENT MERKEZİNDE BAZI
YAYA YOLLARININ FİZİKSEL
ENGELLİ KULLANIMI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Cihad BİLGE

**Yüksek Lisans Tezi
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
Doç. Dr. M. Akif IRMAK
2019
Her hakkı saklıdır**

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SİVAS KENT MERKEZİNDE BAZI YAYA YOLLARININ
FİZİKSEL ENGELLİ KULLANIMLARI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Cihad BİLGE

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**ERZURUM
2019**

Her Hakkı Saklıdır

TEZ ONAY FORMU

SİVAS KENT MERKEZİNDE BAZI YAYA YOLLARININ FİZİKSEL ENGELLİ
KULLANIMLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. M. Akif IRMAK danışmanlığında, Cihad BİLGE tarafından hazırlanan bu çalışma, 22/07/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Peyzaj Mimarlığı Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak **oybirliği** ile kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. M. Akif IRMAK

İmza :

Üye : Prof. Dr. Hasan YILMAZ

İmza :

Üye : Prof. Dr. Abdullah KELKİT

İmza :

Yukarıdaki sonuç;

Enstitü Yönetim Kurulu'nun **25.07./2019** tarih ve **30...../60.....** nolu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KARAKAN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildiriş, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

SİVAS KENT MERKEZİNDE BAZI YAYA YOLLARININ FİZİKSEL ENGELLİ KULLANIMLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Cihad BİLGE

Atatürk Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. M. Akif IRMAK

Toplumun yapı taşı olan birey her durum ve şartta eşit değildir. Bunun en açık örneği gündün güne artan sayısı ile engelli bireylerdir. Belirli sebeplerden dolayı doğuştan veya sonradan çeşitli engel türlerine sahip olan bu bireylerin, toplumun içerisinde eşit ve adil bir şekilde yer edinmesi gerekmektedir. Bu nedenle, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler engelli bireyleri toplumun diğer bireyleri gibi her kademede değerlendirmek ve topluma dâhil etmek için çeşitli şekilde yenilikçi faaliyetler yürütmektedir. Teknolojinin yardımı ile gerek fiziksel gerekse iletişim alanında yapılan çalışmalarla engellilerin topluma dâhil edilmesi ve engelli olmayan bir birey ile eşit haklara sahip olması hedeflenmektedir. Pedicab, scooter, akülü arabalar, yeni nesil elektronik organ protezleri ve ulaşım yolları dizaynı, engelli bireyi güncel yaşama dâhil etmek için yapılan çalışmalardan bazılarıdır. Diğer yandan tüm bu araç ve gereçlerin yaşamlarının sonuna doğru yaşlı nüfus tarafından da kullanıldığı çevremizde rahatlıkla gözlemleyebileceğimiz yaygın bir durumdur. Bu çalışmada, Sivas kentinde fiziksel engelli bireylerin kentsel alan kullanımlarında memnuniyeti belirlemek için anket yapılmış ve rampaların uygunsuz olduğu, kaldırım genişliklerinin yeterli olduğu, zemin döşemelerinin genellikle uygun olduğu, bitkilendirmenin yetersiz olduğu, donatısal engellerin olduğu, uyarı sistemlerinin eksikliği, işaret levhalarının ve aydınlatmanın yeterli olduğu sonucuna varılmıştır.

2019, 150 sayfa

Anahtar Kelimeler: Engellilik, Yaya Kaldırım Standartları, Kentsel Peyzaj, Fiziksel Engelli Memnuniyeti, Sivas

ABSTRACT

MS Thesis

EVALUATION OF SOME PEDESTRIAN ROADS IN PHYSICAL DISABLED USES IN SIVAS CITY CENTER

Cihad BİLGE

Atatürk University

Science Institute

Department of Landscape Architecture

Advisor: Assoc. Prof. Dr. M. Akif IRMAK

The individual who is the building block of the society is not equal in every situation and all conditions. The most obvious example of this is the increasing number of individuals with disabilities. Due to certain reasons, these individuals who have various types of disabilities congenital or later are required to gain a seat in the society coequally and fairly. For this reason, developed and developing countries carry out innovative activities diversely to evaluate and involve the individuals with disabilities like other members of the society in each level. With the help of technology, the studies in both physical and communication space are aimed to involve disabled people to the society and to have equal rights with non-disabled people. Pedicab, scooter, battery operated cars, rising generation electronic organ implants and the transportation design are studies in order to include disabled individuals in the current life. On the other hand, all these tools and equipments are used by the old age population towards the end of the life is a common situation that we can easily observe in our environment. In this study, physically disabled individuals in the Sivas city are surveyed to determine satisfaction in the use of urban area and It is figured out that the ramps is inappropriate, the width of sidewalk is sufficient, the floor tiles is usually appropriate, the planting design is sufficient, the equipment elements have obstacles, the warning system has deficiency, the sign and outdoor lightening is adequate.

2019, 150 pages

Keywords: Disability, Pedestrian Path Standards, Urban Landscape, Physical Disability Satisfaction, Sivas

TEŞEKKÜR

Tezin oluşumunda her türlü bilgi, tecrübe ve yardımlarından yararlanma fırsatı sağlayan ve zorlandığım her konuda bana destek olan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Mehmet Akif IRMAK'a sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım. Bu çalışmada CBS ve haritalandırma uygulamalarında desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Metin DEMİR'e ve tüm Mimarlık ve Tasarım Fakültesi hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmanın başlangıcından itibaren destek sağlayan, Sivas Valiliği ve çalışanlarına, Sivas Belediyesi Engelliler Kültür Merkezi çalışanları ve birim sorumlusu Mustafa Epik'e, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Sivas İl Müdürlüğü ve çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Alan çalışmasında, desteklerinden dolayı fiziksel engelli, Muhammed GÖKKAYA, Hakan BAL, Yasin SÜLÜMÜR ve Merve AKILLI'ya; fotoğraflama ve ölçümler esnasında destek sağlayan arkadaşım Muhammed Enes DEMİR'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatım boyunca maddi ve manevi destekleriyle yanımda olan aileme de sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmamı "serebral palsi" hastası olan kız kardeşim Cahide Nur BİLGE'ye armağan ediyorum.

Ayrıca, katkılarını ve tecrübelerini esirgemeyen kıymetli jüri üyeleri; Prof. Dr. Hasan YILMAZ ve Prof. Dr. Abdullah KELKİT'e teşekkür ediyorum.

Cihad BİLGE

Temmuz, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Engelli ve Engellilik Hakkında Tanımlar	2
1.2. Engellilik Çeşitleri.....	7
1.2.1. Fiziksel Engel Çeşitleri	8
1.2.1.1. Ortopedik Engelli	8
1.2.1.2. Görme Engelli	10
1.2.1.3. İşitme Engelli	11
1.2.1.4. Dil ve Konuşma Engelli.....	11
1.2.2. Zihinsel Engelli	11
1.2.3. Süreğen Hastalık.....	12
1.3. Kent ve Kentsel Peyzaj Hakkındaki Genel Tanımlar	12
1.3.1. Kent Hakkında Genel Tanımlar	12
1.3.2. Kentsel Açık Alan/Kentsel Peyzaj Hakkında Genel Tanımlar	13
1.3.3. Açık Alan Sınıflandırması	17
1.4. Kentte Engelli Faktörü.....	18
1.4.1. Kentlerde Erişim ve Ulaşım	18
1.5. Dünyada Engelli İstatistikleri.....	23
1.6. Dünyada Engellilere Yönelik Düzenlemeler	28
1.6.1. ABD’de Engellilere Yönelik Yasal Düzenlemeler.....	28
1.6.2. Avrupa Ülkelerinde Engellilere Yönelik Yasa ve Hizmetler.....	29

1.6.3. Dünyada Engellilere Yönelik Standartların Geliştirilmesi	30
1.7. Türkiye’de Engelli İstatistikleri	32
1.7.1. Türkiye’de Engelin Ortaya Çıkış Nedeni	33
1.7.2. Türkiye’de Nüfusa Göre Engelli Oranı	36
1.7.3. Türkiye’de Yaşa Göre Engelli Oranı.....	36
1.7.4. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Engelli Oranı.....	37
1.7.5. Türkiye’de İşgücüne Katılıma Göre Engelli Oranı	39
1.7.6. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerine Göre Engelli Oranı.....	41
1.7.7. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Hizmetine Göre Engelli Oranı	44
1.8. Türkiye’de Engellilere Yönelik Yapılan Düzenlemeler	45
1.8.1. Türkiye’de Engellilere Yönelik Ulaşım ve Dolaşımda Düzenlemeler	46
1.8.1.1. Ulaşım Araçları	48
1.8.1.2. Kaldırımlar ve Yaya Yolları.....	49
1.8.1.3. Yapılar.....	50
1.8.2. Türkiye’de Engellilere Yönelik Yasal Düzenlemeler	51
1.8.2.1. Yasalar/ Kanunlar	51
1.8.2.2. Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK).....	53
1.8.2.3. Yönetmelikler	53
1.8.2.4. Genelgeler	54
1.8.2.5. Tebliğler	54
1.8.3. Türkiye’de Engellilere Yönelik Standartlar	55
1.8.4. Türkiye’de Engellilere Yönelik Sosyal Düzenlemeler	56
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	59
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	67
3.1. Materyal	67
3.1.1. Araştırma Alan Tanımı	68
3.1.1.1. Nüfus ve Engelli Nüfus.....	68
3.1.1.2. Eğitim.....	69
3.1.1.3. Ulaşım	69

3.1.1.4. Turizm, Doğa ve Kültür Varlıkları	69
3.1.1.5. İklim.....	70
3.1.1.6. Sıcaklık.....	71
3.1.1.7. Yağışlar	71
3.1.1.8. Rüzgârlar	72
3.1.1.9. Bitki Örtüsü	72
3.1.1.10. Jeolojik Yapı.....	72
3.1.1.11. Yeryüzü Şekilleri	73
3.2. Yöntem.....	73
3.2.1. Literatür Taraması ve Konuyla İlgili Güncel Bilgilerin İncelenmesi.....	75
3.2.2. Çalışılacak Güzergâhların Belirlenmesi	75
3.2.3. Alan Çalışması	76
3.2.3.1. Belirlenen Güzergâhların Teknik ve Görsel Verilerin Toplanması; Elde Edilen Verilerin İşlenmesi.....	77
3.2.3.2. Anket Çalışması ve Toplanan Verilerin İşlenmesi	77
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	78
4.1. Sivas Kenti Bazı Yaya Yollarının Engellilere Uygunluğu	78
4.1.1. I. Güzergâhın Engellilere Uygunluğu.....	79
4.1.2. II. Güzergâhın Engellilere Uygunluğu	85
4.1.3. III. Güzergâhın Engellilere Uygunluğu	90
4.1.4. IV. Güzergâh Bulguları.....	95
4.2. Engelli Bireylerin Kentsel Alanları Kullanma Memnuniyeti	100
4.2.1. Ankete Katılanların Bireysel Özellikleri	101
4.2.2. Ankete Katılanların Kentsel Alan Kullanım Memnuniyetlerinin Belirlenmesi.....	102
5. SONUÇ	121
KAYNAKLAR.....	131
EK – 1	136
EK - 2.....	140
ÖZGEÇMİŞ.....	145

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

ha : hektar

Kısaltmalar

COE : Avrupa Konseyi

CRPD : Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi

EUC : Avrupa Kentsel Şartı

GBD : Global Burden of Disease

GSMH : Gayri Safi Millî Hasıla

ICIDH/ICF : Uluslararası İşlevsellik, Engellilik ve Sağlık Sınıflandırması

ILO : Uluslararası Çalışma Örgütü

KHK : Kanun Hükmünde Kararname

OECD : Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

ÖZİ : Özürlüler İdaresi Başkanlığı

TDK : Türk Dil Kurumu

TIDE : Engelliler ve Yaşlılar İçin Teknoloji Girişimi

TOKİ : Toplu Konut İdaresi

TSE : Türk Standartları Enstitüsü

TUİK : Türkiye İstatistik Kurumu

UN : Birleşmiş Milletler

UN ESCAP : Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu

UNICEF : Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

WB : Dünya Bankası

WC : Tuvalet

WHO : Dünya Sağlık Örgütü

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Sivas Kenti Lokasyon Haritası	68
Şekil 3.2. Araştırma Yöntem Akış Şeması	74
Şekil 4.1. Çalışmanın Yapıldığı Güzergâhların ArcGIS ile Sayısallaştırılmış Haritası .	78
Şekil 4.2. I.Güzergaha Ait Ulaşım Aksı	79
Şekil 4.3. I.Güzergâh Yaya Yolu Bulguları.....	80
Şekil 4.4. I.Güzergah Çalışma Aksı Uygu Görüntüsü.....	81
Şekil 4.5. I.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumsuz Etki Eden Faktörler .	82
Şekil 4.6. I.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumlu Etki Eden Faktörler....	82
Şekil 4.7. II.Güzergaha Ait Ulaşım Aksı	85
Şekil 4.8. II.Güzergâh Yaya Yolu Bulguları.....	86
Şekil 4.9. II.Güzergah Çalışma Aksı Uygu Görüntüsü	87
Şekil 4.10. II.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumsuz Etki Eden Faktörler	88
Şekil 4.11 II.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumlu Etki Eden Faktörler .	88
Şekil 4.12. III.Güzergaha Ait Ulaşım Aksı.....	90
Şekil 4.13. III.Güzergâh Yaya Yolu Bulguları	91
Şekil 4.14. III.Güzergah Çalışma Aksı Uydu Görüntüsü	92
Şekil 4.15. III.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumsuz Etki Eden Faktörler	93
Şekil 4.16. III.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumlu Etki Eden Faktörler	93
Şekil 4.17. IV.Güzergaha Ait Ulaşım Aksı.....	95
Şekil 4.18. IV.Güzergâh Yaya Yolu Bulguları	96
Şekil 4.19. IV.Güzergah Çalışma Aksı Uydu Görüntüsü	97
Şekil 4.20. IV.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumsuz Etki Eden Faktörler	98

Şekil 4.21. IV.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumlu Etki Eden Faktörler	98
Şekil 4.22. Soru-1 İnfografik	104
Şekil 4.23. Soru-2 İnfografik	104
Şekil 4.24. Soru-3 İnfografik	105
Şekil 4.25. Soru-4 İnfografik	105
Şekil 4.26. Soru-5 İnfografik	106
Şekil 4.27. Soru-6 İnfografik	106
Şekil 4.28. Soru-7 İnfografik	107
Şekil 4.29. Soru-8 İnfografik	107
Şekil 4.30. Soru-9 İnfografik	108
Şekil 4.31. Soru-10 İnfografik	108
Şekil 4.32. Soru-11 İnfografik	109
Şekil 4.33. Soru-12 İnfografik	109
Şekil 4.34. Soru-13 İnfografik	110
Şekil 4.35. Soru-14 İnfografik	110
Şekil 4.36. Soru-15 İnfografik	111
Şekil 4.37. Soru-16 İnfografik	111
Şekil 4.38. Soru-17 İnfografik	112
Şekil 4.39. Soru-18 İnfografik	112
Şekil 4.40. Soru-19 İnfografik	113
Şekil 4.41. Soru-20 İnfografik	113
Şekil 4.42. Soru-21 İnfografik	114
Şekil 4.43. Soru-22 İnfografik	114
Şekil 4.44. Soru-23 İnfografik	115
Şekil 4.45. Soru-24 İnfografik	115
Şekil 4.46. Soru-25 İnfografik	116
Şekil 4.47. Soru-26 İnfografik	116
Şekil 4.48. Soru-27 İnfografik	117

Şekil 4.49. Soru-28 İnfografik	117
Şekil 4.50. Soru-29 İnfografik	118
Şekil 4.51. Soru-30 İnfografik	118
Şekil 4.52. Soru-31 İnfografik	119
Şekil 4.53. Soru-32 İnfografik	119
Şekil 4.54. Soru-33 İnfografik	120
Şekil 4.55. Soru-34 İnfografik	120
Şekil 5.1. Merdiven Altı, Reklam Tabelası ve Ağaç Taç Yükseklikleri	125
Şekil 5.2. Hissedilebilir Yüzeylerin Kullanımları ve Standartları	125
Şekil 5.3. Engelliler Yönelik Otopark Standartları	126
Şekil 5.4. Yaya Yolu Genişlik ve Eğim Standartları.....	127
Şekil 5.5. Rampa Eğimleri ve Dinlenme/Alannlık Standartları.....	128
Şekil 5.6. Yaya Yolu Rampa Eğim Standartları.....	129
Şekil 5.7. Engelliler İçin Bank Yanı Dinlenme Alanı Standardı ve Yaya Yoluna Paralel Yerleştirilmiş Izgara Örneği.....	130

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Bedensel Engellilik Kavramının İzahı, İçeriği ve İhtiyaçları	9
Çizelge 1.2. Zeka Ölçüm Düzeylerine Göre Zihinsel Engelli Sınıflandırması.....	11
Çizelge 1.3. Açık Alan Sınıflandırması	17
Çizelge 1.4. Ülkelerin Sosyal Statülerine Göre 59 Ülkede 40 ve 50 Yaş Eşikleri İçin Engellilik Oranları	24
Çizelge 1.5. Ülkeye Ve Eğitim Seviyesine Göre Eğitim Kaynakları Alan Engelli Öğrencilerin Yüzdesi (WHO 2011).....	25
Çizelge 1.6. Bazı Ülkelere Göre Engellilik Oranı ve Engelli Tanımları	28
Çizelge 1.7. Türkiye’de Engellilik Oranı.....	33
Çizelge 1.8. Ortopedik Engelin Ortaya Çıkış Oranları.....	34
Çizelge 1.9. Görme Engeli Ortaya Çıkış Oranları.....	34
Çizelge 1.10. İşitme Engeli Ortaya Çıkış Oranları.....	35
Çizelge 1.11. Dil ve Konuşma Engeli Ortaya Çıkış Oranları	35
Çizelge 1.12. Zihinsel Engeli Ortaya Çıkış Oranları.....	35
Çizelge 1.13. Türkiye’de Nüfusa Göre Engelli Oranı.	36
Çizelge 1.14. Türkiye’de Yaşa Göre Engelli Oranı	37
Çizelge 1.15. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Engelli Oranı	38
Çizelge 1.16. Türkiye’de Tamamlanmış Eğitim Durumuna Göre Engelli Oranı	39
Çizelge 1.17. Türkiye’de İşgücüne Katılıma Göre Engelli Oranı.....	40
Çizelge 1.18. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerine Göre Ortopedik Engellilerin Tedavi Olma Durumları	41
Çizelge 1.19. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerine Göre Görme Engellilerin Tedavi Olma Durumları	42
Çizelge 1.20. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerine Göre İşitme Engellilerin Tedavi Olma Durumları.....	42

Çizelge 1.21. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerine Dil ve Konuşma Engellilerin Tedavi Olma Durumları	43
Çizelge 1.22. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerine Göre Zihinsel Engellilerin Tedavi Olma Durumları	43
Çizelge 1.23. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Hizmetine Göre Engelli Oranı.....	44
Çizelge 1.24. Engellilerin Ulaşım ve Dolaşım Sorunları.....	47
Çizelge 3.1. Sivas Kentinde Belirlenen Güzergah Listesi	76
Çizelge 4.1. Değişkenlere Göre Ankete Katılan Engelli Sayısı ve Oranları	102
Çizelge 5.1. Güzergahların Engellilere Uygunluğu	121

1. GİRİŞ

Toplumun en küçük üyesi olan birey her durum ve şartta eşit değildir. Bunun en açık örneği, günden güne artan sayısı ile engelli bireylerdir. Doğuştan veya sonradan, çeşitli sebeplerle farklı engel türlerine sahip olan bireyler için belirli kolaylıklar ve imkânlar sağlanarak toplumun içerisinde eşit ve adil bir şekilde yer edinmeleri gerekir. Bu durumu dikkate alan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bazıları, her insan yaşamak için eşit hak ve hürriyete sahiptir ilkesiyle, engelli bireyleri toplumun diğer bireyleri gibi her kademedeki değerlendirmek ve topluma dâhil etmek için yenilikçi faaliyetler yürütmekte ve engelliliğin dezavantajlarını en aza indirmek adına çeşitli fonlar oluşturmaktadır. Bu amaçla teknolojinin sağladığı imkânları kullanarak, gerek fiziksel gerekse iletişime yönelik çalışmalar aracılığıyla, engellilerin topluma dâhil edilmesi ve diğer insanlarla eşit bir şekilde yaşamaları hedeflenmektedir. Pedicab, scooter, akülü arabalar, yeni nesil elektronik organ protezleri ve ulaşım yolları dizaynı engelli bireyi gündelik yaşama dâhil etmek için hazırlanmış teknik çalışmalardır.

UN(2006)ve WHO(2011)hazırladığı raporlarda, dünya nüfusunda %10 kadar engelli bireyin bulunduğu ve bu oran ülkeler bazında %15 bandına yükseldiği bilinmektedir. TÜİK verilerinin sonuçlarına göre, nüfusumuzun yaklaşık %12,9'u yani 8,5 milyonu engelli bireylerden meydana gelmektedir.

Engelli olmak anatomik bir sorundan kaynaklanıyor olabileceği için engelli insanın tarihi insanlık tarihiyle eşit görülebilir. Çok tanrılı dinler olduğu dönemlerde engelli çocuğu olan bir ailenin işledikleri suçlardan ötürü tanrının onlara engelli çocuk verdiği düşünülür, bu nedenle engelli kişi tanrının bir laneti olduğuna inanılarak kimse engelliye yardım etmez, toplum dışına itilmişlerdir. Yirminci yüzyıl dünyasında ise, engelliler, yukarıda

bahsedildiği kadar dezavantajlı olmasalar da kentlerde, toplumsal dışlanmışlık ile yaşamaya mecbur bırakılmaktadırlar. Dünya imkânlarından ya sınırlı oranda ya da hiçbir şekilde yararlanamamaktadırlar. İnsanların hizmetine sunulan toplu taşıma araçları, yaya yolları, rekreasyon alanları, alışveriş mekanları, sinema, kamu binaları ve birçok toplu kullanıma açık alanlar, engelli birey ile toplum ilişkisini kısmen ya da tamamen engellemektedir (Öztürk 2011).

1.1. Engelli ve Engellilik Hakkında Tanımlar

Dilimizde engelli insanların durumunu tanımlamak için birçok kelime kullanılır. Bu kelimelerden bazıları; sakat, topal, engelli, kalıtsal engelli, ağma, dilsiz, sağır, felçli, yatalak, zekâ geriliği, bunamış, koruma ve bakıma ihtiyaç duyan, düşkün gibi sözcüklerle ifade edilir. Bu kullanımların, engelli bireylerin, diğer insanlarca, bilinçaltında anormal kabul edilip bu şekilde yapılan zihinsel kodlama ile oluşturulduğu anlaşılmaktadır (Oran 2007).

Engellilik yapısal anlamda karmaşık, aktüel açıdan dinamik, çok boyutlu ve tartışmalı bir konudur. Engelli insanların eylemlerine bağlı olarak (dünyadaki birçok sağlık ve sosyal bilim üyesi hazırladıkları araştırma raporlarıyla) engellilikteki toplumsal ve fiziki engellerin pozisyonunu tanımlamaya çalışmışlardır (Charlton 1998; McConachie *et al.*2006).

Dünyada engellilere yönelik yapılan çalışmalar ve bunun sonucunda ülkemizde engellilere yönelik yapılan bazı yenilikler doğrultusunda engelli tanımları revize edilmiş ve bu çalışmalar dikkate alınarak kapsamlı bir rapor haline getirilmiştir. Ruhsal, bedensel ve fiziksel özelliklerinde farklı oranlarda yeti noksanlığına neden olan organ bozukluğu ve yokluğu sonucunda, gündelik görevini yerine getirmek için, danışmanlık, rehabilitasyon, bakım, bireysel destek ve tedavi ihtiyacı olan olarak tanımlanmıştır.

Günümüzde ise kalıtsal ya da sonradan; kaza ya da hastalık nedeniyle ruhsal, duygusal, bedensel, zihinsel ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmiş olmasından dolayı toplumsal görevini yerine getiremeyen ve bu görevini yerine getirmek için bakım, danışmanlık, destek, koruma, rehabilitasyon ve tedavi ihtiyacı olan birey şeklinde tanımlanmaktadır (Seyyar 1999).

WHO raporlarına göre, engellilerin tıbbi nedenlerden daha çok engelli olmayan insanların onlar hakkında sahip oldukları yargıların ve bu yargının oluşturduğu toplumsal baskı sebebiyle engellendikleri bu sebeple onların sosyal hayata rahatlıkla adaptasyonunu sağlayacak tanımlar öne çıkmıştır (WHO 2011).

TDK (2018) engelli insanı; engeli olan, davranışları konusunda kısıtlı, vücut anatomisinde eksiklik veya kusur bulunan kişi şeklinde tanımlanmaktadır.

ÖZİ (2005) engelli insanı; doğuştan ya da sonradan geçirdiği hastalık veya kaza sonucunda beden, zihnen, ruhsal, duygusal ve sosyal kabiliyetlerini farklı seviyelerde kaybetmiş ve yaşamını normal insanlar gibi devam ettiremeyen kişi olarak tanımlar.

TSE (1999) engelli insanı; vücudunda fonksiyon kaybı ya da vücudunu kullanırken fiziki engel ve hareket yoksunluğu yaşayan kişidir.

ILO engelli insanı; 20 Haziran 1983'te kabul ettiği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin de Temmuz 1999 yılında kabul ettiği, 159 sayılı sakatların mesleki rehabilitesi ve istihdamına dair sözleşmesinin birinci maddesi; kendi durumuna uygun bir iş sahibi olmayı, bu işi sürdürmeyi ve sürdürürken kendisinin de hem fiziksel hem zihinsel bir özrü olduğunu kabul ettiği ve bu açıdan kendi engelli durumunun farkında olan kişinin sakatlığını tanımlar (ÖZİ 2005).

ICIDH/ICF'e göre engellilik; bir bireyin sağlık durumu ile ilgili ve bireyin bağlamsal yani kişisel ve çevresel faktörleri arasındaki etkileşimin olumsuz yönlerini ifade eden, işlev bozuklukları, aktivite kısıtlamaları ve sosyal manada katılım kısıtlamalarını içeren çatı bir terimdir (WHO 2011).

ICF, sağlıkla ilgili insan davranışlarını tasnif ederken geniş oranda teorik bir yapı oluşturur. ICIDH tarafından belirlenmiş kavramlar, engellileri bedence yetersiz göstermekten ziyade onlar hakkında sınırlı ve katılımsal kısıtlı gibi kavramlarına tercih etmiştir. ICIDH, engelli bireylerin durumunu toplumsal açıdan incelediğinde sağlıkla ilişkili bir problem olarak konuyu ele almayı kabul etmiştir (alık 2004).

14 Temmuz 2009 tarihinde 27288 sayılı Resmi Gazetede onaylanan, "Engelli Haklarına Dair Sözleşme" de BM' ye göre engellilik; BM Genel Kurulu'nun onayladığı "Sakat Kişilerin Hakları Bildirgesi"nde; sağlıklı bireyin özel ya da sosyal hayatında kendisinin yapabileceği işleri, fiziki veya ruhsal kabiliyetlerindeki kalıtımsal yahut sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamaması olarak tanımlanır.

WHO (2011), engelliliğe diğer ulusal organizasyon kuruluşlarına göre farklı bir perspektiften yaklaşmaktadır. Engellilik kavramı, doğuştan ya da sonradan meydana gelen hastalık sonuçlarına dayanan, sağlık temelli bir tanımlama ve tasnif yapmıştır.

- Noksanlık (Impairment): İnsan sağlığı açısından noksanlık; ruhsal, bedensel ve fiziki engelliliği veya yetersizliği ifade etmektedir.
- Engellilik (Disability): İnsan sağlığı açısından engelli bireyi doğrudan sağlıklı bir bireyden ayıran yetenek yoksunluğunu veya anatomik kayıp şeklinde tarif edilir.
- Maluliyet/Dezavantaj (Handicap): İnsan sağlığı açısından maluliyet; fiziki eksiklik veya sakatlık nedeniyle, belirli bir kişinin yaş, cinsiyet, aile yapısı ve

sosyo-kültürel aktiviteler açısından durumları göz önünde bulundurulan ve bu açıdan normal insani faaliyetleri sergileme konusunda dezavantajlı olan kişidir.

Engellilik hakkında bazı yasal tanımlarda mevcuttur.

Türkiye’de 2005 yılı, engellilerin hakları konusunda önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Bu yılda engelli bireylerin kişisel hakları konusunda birçok yasal düzenlemeyi içeren, 5378 sayılı “Özürölüler Kanunu” ve “KHK’larda Değişim Yapılması Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir (ÖZİ 2008).

5378 Sayılı Özürölüler Kanunu’na göre engelli; “Doğuştan ya da sonradan belirli nedenlerle beden, zihnen, psikolojik ve sosyolojik kabiliyetlerini çeşitli seviyelerde kaybetmiş, gündelik yaşama adaptasyonu ve günlük ihtiyaçlarını giderme güçlükleri olan ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi” şeklinde tanımlanmıştır.

1475 Sayılı İş Kanunu, 16 Mart 1987 tarih ve 19402 Sayılı Resmi gazetede yayımlanıp yürürlüğe giren sakatların istihdam durumu ile ilgili tüzüğün ikinci maddesine atfen engelliliği; bedensel maluliyetleri yüzünden çalışma güçlerinin en az %40’ını, en fazla da %70’ini kaybetmiş ve %70’in üstündeki kayıpları durumunda, sağlık kurulu tarafında rapor almış kişiyi temel alarak bu şekilde bir engelli tarifi yapmıştır.

4857 Sayılı İş Kanunu, 22 Mayıs 2003 tarihli ve 25134 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanıp yürürlüğe giren eski hükümlü ve terör mağduru istihdamı hakkında yönetmeliğin 30. maddesinde beden, zihnen, ruhen ve sosyal yeteneklerinde engelleri nedeni ile iş performansının minimum % 40’ından mahrum olduğunu sağlık kurulu raporu ile belgeleyen olarak tanımlanmıştır.

2828 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu, 24 Mayıs 1983 tarih ve 18059 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanıp yürürlüğe giren kanunun üçüncü maddesinin (c) bendinde; engelli, doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucunda fiziki, zihni, ruhsal ve sosyolojik kabiliyetlerini çeşitli düzeylerde kaybetmesinden ötürü gündelik yaşamının gereklerine uyamayıp; destek hizmetlerine ihtiyacı olan birey olarak tanımlanmıştır.

5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu, 17 Haziran 1949 tarih ve 7235 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanıp yürürlüğe giren kanunun kırk dördüncü maddesinde; herhangi bir sebepten vücudunda hâsıl olan tedavisi imkânsız hastalıklar yüzünden gündelik görevlerini yerine getiremeyecek duruma giren iştirakçilerdir, şeklinde tanımlanmıştır. Malul sayılabilmek için, kıstas olarak çalışma gücü alınmış ve ilgili yönetmelikte, çalışma ve iş gücü % 40-70 oranında kaybedenler “sakat”, %70’in üstünde kayba uğrayanlar olarak belirlenmiştir.

1479 Sayılı Bağ-Kur Kanunu, 14 Eylül 1971 tarih ve 13956 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanıp yürürlüğe giren kanunda, çalışma gücü en az 2/3 oranında azalma görülen kişiye denir, şeklinde tanımlama yapılmıştır.

10 Temmuz 1976 tarih ve 15642 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanıp yürürlüğe giren 2022 sayılı altmış beş yaşını doldurmuş muhtaç durumdaki Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkındaki kanuna göre yapılan engelli tanımı; altmış beş yaşını doldurmadığı halde başka birinden yardım almadan hayatını devam ettiremeyen engelli oldukları donanımlı sağlık kuruluşundan, sağlık kurulu raporu alarak ispatlayanlara ve yararlı bir işte istihdam edilemeyen sakatlar, şeklinde ifade edilmiştir.

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanununun, 31 Aralık 1961 tarihli ve 10700 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanıp yürürlüğe giren kanunda, engelliler için özel indirimler ve imtiyazlar sunmuş

ve engellileri, üç dereceye ayırarak; birinci, ikinci ve üçüncü derece engelli olarak tanımlamıştır.

1.2. Engellilik Çeşitleri

Sağlık koşullarının, kişisel faktörlerin ve çevresel faktörlerin etkileşiminden kaynaklanan engellilik deneyimi büyük ölçüde değişir. Engelli bireyler çeşitli ve heterojendir; engelliliğin stereotipik görüşleri ise tekerlekli sandalye kullanıcılarını ve kör insanlar ve sağır insanlar gibi birkaç “klasik” grubu vurgulamaktadır (Park *et al.* 2007). Engellilik, doğuştan gelen bir serebral palsi veya bacağını bir toprak mayınında kaybeden genç asker gibi ya da şiddetli artriti olan orta yaşlı bir kadına ya da bunama ile birlikte daha yaşlı kişilerden oluşan gibi sebeplerden doğmaktadır. Sağlık koşulları görülebilir veya görünmez; geçici veya uzun vadeli; statik, epizodik veya dejeneratif; acı verici veya tutarsız olabilir. Engelli kişiler kendilerini sağlıklı olarak görmemektedir (Watson 2002). Örneğin, 2007-2008 Avustralya Ulusal Sağlık Araştırması'na yanıt veren şiddetli veya ağır sakatlığı olan kişilerin% 40'ı sağlıklarını iyi, çok iyi veya mükemmel olarak değerlendirmiştir (ABS 2007).

“Engellilik” ya da “engelli insanlar” hakkında genellemeler yapılabilir. Engelli bireylerin cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik statü, cinsellik, etnik köken veya kültürel miras farklılıklarına sahip farklı kişisel neden faktörleri vardır. Her birinin kendi kişisel tercihleri ve engelliliğe tepkileri vardır (DRC 2007). Ayrıca, sakatlık dezavantajla ilişkiliyken, engelli herkes eşit derecede dezavantajlı değildir. Engelli kadınlar, engelli olmanın yanı sıra, cinsiyetle ilişkili kombine dezavantajları tecrübe ederler ve engelli olmayan kadınlara göre evlenmeleri daha az olasıdır. Ruh sağlığı sorunları ya da zihni bozuklukları olan kişiler, birçok ortamda fiziki ya da duyuşsal bozukluklar yaşayanlara bakıldığında daha dezavantajlı olduğu görünmektedir (Nagata 2013; Rao *et al.* 2004).

Artar ve Karabacakoglu (2003)'e göre, engelli bireyler doğuştan ya da sonradan çeşitli nedenlerden engelli durumuna düşmektedir. Tüm bu engellilik halini fiziksel, zihinsel engelli ve süregen hastalık şeklinde üç ana başlık altında sınıflandırmak mümkündür.

1.2.1. Fiziksel Engel Çeşitleri

Fiziksel engellilik; ortopedik, görme, işitme, dil-konuşma engelli olarak dört ana başlık altında toplanabilir.

1.2.1.1. Ortopedik Engelli

Kas ve iskelet sisteminde çeşitli nedenlerle meydana gelmiş olan yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon yetisinde kaybı olan kişilerdir. Bu gruba elinde, kolunda, ayağında, bacağına, parmağında ve omurgasında meydana gelen hastalıkları, hareket kısıtlılığı, şekil bozulması, kas gücü kaybı, kemik hastalıkları, felçli olma durumu, serabral palsi, spastikler ve sipina bifida hastaları girmektedir (Çizelge 1.1).

01 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilen 5378 nolu kanunda belirtildiği üzere; doğum öncesi, sırası ve sonrasındaki dönemde herhangi bir nedenle, kişinin iskeletinde, kemiklerinde, kas ve sinir sisteminde meydana gelen bozukluklar sonucu, fiziksel yeteneklerini farklı düzeylerde kaybetmesi nedeniyle; gündelik yaşama adaptasyon ve günlük ihtiyaçlarını gidermede güçlükleri olan destek hizmetlerine ihtiyaç duyan bireyi bedensel engelli, bu duruma neden olan sebeplere ise bedensel engel adı verilir.

Milli Eğitim Bakanlığı ortopedik engelliği; yapılan tüm düzenlemelere rağmen öğretim aşamalarında engeli yüzünden yeteri kadar yararlanamayacak ölçüde sakatlığı olan bireylerdir, şeklinde tanımlamıştır.

Mutluer (1997) bedensel engelli bireyleri yürüyebilen ve araç kullananlar şeklinde tasnif etmektedir. Yürüyebilenler; desteksiz yürüyen ve destek elemanı ile yürüyenler, araç kullanan engelliler ise; vücudunun üst tarafını kullanabilenler ve bedenini hiçbir aksamını kullanamayanlar olarak tanımlamaktadır.

Çizelge 1.1. Bedensel Engellilik Kavramının İzahı, İçeriği ve İhtiyaçları (Müftüoğlu 2006)

Engelliler	İçeriği	İhtiyaçları
Refleks Noksanlığı	Yavaş yürürler, tepkimeye uzun zamanda girerler, yürümek için yardımcı araç kullanırlar.	Mefruşat ve mobilyada güvenlik önlemleri, özellikle zayıf dengeli olduklarından istisna çözümler gerekir.
Koordinasyon Aksaklığı	Basit işlemleri bile Parkinson, multiple sclerosis gibi hastalıklar yüzünden yapamaması.	Destek hizmetleri ve bireysel bakım yapabilmesi için eğitilebilir.
Hâlsizlik	İleri yaş hastalıkları, hareket yapmaya engel olan ağrılı aksaklıklar.	Engellilik derecesine göre destek hizmetleri, güce dayalı faaliyetlerden, ağır dereceli yaralanmalardan korunmalıdır.
Kollarla İlgili Aksaklık	Kollardaki hareket ve güç eksikliği, yanı sıra bazı hastalıklar.	Bireysel işlerini yapamayacak durumda ise destek hizmetleri gerekebilir.

Çizelge 1.1. (devam)

Ellerle İlgili Aksaklık	Ellerdeki hareket ve güç eksikliği veya kalıtsal rahatsızlıklar.	Özel destek hizmetleri ve özel yardımcı eleman tasarımları gerekebilir.
Üst Organları Kullanılamaması	Belden yukarıda hareket ve güç kaynağı kas dokularının felce uğraması durumudur.	Bireyin hayata katılımı için özel destek ve tasarım ürünlere ihtiyaç duyabilir.
Eğilme ve Çömelmede Aksaklıklar	Eklem hastalıkları, oturma, eğilme, çömelme ve diz çökme sırasında yaşanan rahatsızlıklar.	Günelik kullanımların eklemleri rahatsız etmeyecek şekilde erişebilir olmalıdır.
Yürüme Aracı Kullanma Zorunluluğu	Yardımcı elemanlar kullanarak erişim sağlanması halidir. Sinirsel bozukluklardan oluşan hastalıklar sonucu ihtiyaç gerektirir.	Özel destek hizmetleri, özel eğitim, özel destek ve tasarım ürünlerine ihtiyaç vardır.
Alt Organların Kullanılamaması	Belden aşağıda hareket ve güç kaynağı kas dokularının felce uğraması durumudur.	Bireyin hayata katılımı için özel destek ve tasarım ürünlere ihtiyaç duyabilir

1.2.1.2. Görme Engelli

Görme engelli kişi; gözünün bir veya ikisinde, tamamen ya da kısmen görme yetisinde kaybı ve bozukluğu olan kişidir. Görme yetisinde meydana gelen kayıp ile göz protezi kullananlar, renk körlüğü, gece körlüğü olanlar da bu gruba girerler.

1.2.1.3. İşitme Engelli

Duyuma eylemini gerçekleştiren kulağın bir veya ikisinde tam ya da kısmen işitme yetisinde kaybı olan kişidir. İşitme cihazı kullanan bireyler de bu gruba girmektedir.

Atala (1996)'ya göre işitme yetisi kayıp düzeyleri; **0-20 db arası:** Normal, **21-35 db arası:** Hafif, **36-55 db arası:** Orta, **71-90db arası:** Şiddetli, **90db ve üzeri:** Çok şiddetli, olarak adlandırılmaktadır.

1.2.1.4. Dil ve Konuşma Engelli

Bazı nedenlerden konuşamayan veya konuşma hızında, akıcılığında, ifade ve ses bozukluğu olan kişidir. İşittiği halde konuşamayan, gırtlığı alınanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, afazi, dil-dudak-çene-damak yapısında bozukluk olanlar bu gruba girmektedir.

1.2.2. Zihinsel Engelli

Normal bir bireye göre, çeşitli düzeylerde zihinsel olarak yetersiz olan bireylerdir. Zeka geriliği, Down Sendromu, Fenilketonüri de bu gruptadır (Çizelge 1.2).

Çizelge 1.2. Zeka Ölçüm Düzeylerine Göre Zihinsel Engelli Sınıflandırması (Artar ve Karabacakoğlu 2003)

IQ Aralığı	Adlandırma Şekli
0 ile 25	Ağır Zihinsel Engelli
25 ile 35	Şiddetli Zihinsel Engelli
36 ile 51	Orta Derece Zihinsel Engelli

Çizelge 1.2. (devam)

52 ile 67	Hafif Derecede Zihinsel Engelli
67 ile 70	Zihinsel Engelli
70 ile 79	Sınır
110 ile 129	Özel ve Üstün Yetenekli
130 ile üstü	Üstün Zekâlı

1.2.3. Süreğen Hastalık

Bir bireyin hayati fonksiyonlarının, çalışma kapasitesini ve fonksiyonlarını engelleyen, sürekli bakım ve tedavi ihtiyacı gerektiren hastalıklar bu gruba girer. Örneğın; sindirim sistemi hastalıkları, kanser, HIV.

1.3. Kent ve Kentsel Peyzaj Hakkındaki Genel Tanımlar

1.3.1. Kent Hakkında Genel Tanımlar

İnsanlık tarihinde barınma ihtiyacı önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle tarih öncesinde mağara ile başlayan barınak kavramı, daha sonra birey veya aile perspektifinden aile ve bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu toplumsal bir perspektife dönüşmüştür. Gelişen dünyada bu topluluklar sahip oldukları nüfus kapasitelerine göre; köyler, mahalleler, kentler, ülkeler halinde sınıflandırılmıştır. Bu yerleşim alanları nüfusun yanı sıra sunulan sosyal hizmet imkânları, ekonomi ve gelişmişlik açısından göz önüne alındığında kent ve kırsal olarak iki başlık altında incelenebilir.

TDK (2018) kenti, genellikle tarımsal etkilerin olmadığı, nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan kişilerin olduğu yerleşim alanı şeklinde tanımlanmaktadır.

Kent Bilim Terimleri Sözlüğünde kent, sürekli güncel değişimin olduğu toplumun; yerleşim, barınak, seyahat, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi aktivite gereksinimlerinin karşılandığı, tarımla uğraşan pek az kimsenin bulunduğu, nüfus yönünden köylere göre daha fazla olan yerleşim birimi, olarak tanımlanmıştır.

Aygün (2017)'ye göre, anluların yeryüzünde birlikte yaşama eğilimi göstermektedir. Bu nedenle toplu yaşamın devam edebilmesi için belirli bir toprak parçasına ve bunun modern telaffuzu ile bir mekâna ihtiyaç vardır. Büyüklükleri veya konumları farklılık gösteren, toplumsal ve bireysel yaşam ihtiyaçlarını karşılayan, mekân ve mekânlar bütününe kent- şehir-yerleşke adı verilir.

Eyüboğlu (2008)'e göre, yönetsel, demografik, ekonomik ve toplum bilimsel ölçütler ışığında yapılmaktadır. Bu nedenle genel olarak belediye sınırları içindeki popülasyon "kentli nüfus" olarak adlandırılır.

1.3.2. Kentsel Açık Alan/Kentsel Peyzaj Hakkında Genel Tanımlar

Kamusal alan kavramı, Türkiye'de özellikle 1990 yılından itibaren hem akademik hem de politik olarak tartışılmaya başlanmıştır. Kentlerdeki açık kamusal alanlar, genel olarak kentsel açık alan veya kentsel peyzaj şeklinde kullanılabilir. Kentsel açık alan ve kentsel peyzajın tanımları özde bir biri ile örtüşmektedir. Kentsel açık alan, açık alan tanımları, kentsel peyzaj ve kentsel peyzaj alanlarını da karşılamaktadır. Bu doğrultuda kentsel açık alan / kentsel peyzaj hakkında genel tanımlamalar yapılmıştır.

Açık alan kavramı, kent dokusunu oluşturan önemli unsurlardan olup, yapısal alanlar ve ulaşım aksları haricinde kalan açıklıklar veya boş araziler olarak tanımlanmaktadır. Dış mekânda bir alan üzerine bir amaç gütmeyen, yapılaşmanın olmadığı ve rekreasyonel amaç için uygun potansiyelli alanlar olarak tanımlanabilir (Gül ve Küçük 2001).

Birçok peyzaj planıcısına göre kent açık alanları, yapı ve trafik kullanımı dışında kalan açık alanlar olarak tanımlanmaktadır. Kentlerdeki açık alanların estetik ve fonksiyonel özellikleri de kentsel açık alan kavramı için önemli bir unsur niteliği taşımaktadır. Kentsel açık alanlar toplum tarafından yararlanılabilir potansiyeli olması gerekmektedir. Bu alanlar toplum için faydalı açıklıklar şeklinde tanımlandığında; baraj gölleri, havaalanları, drenaj ve sel kontrol alanları, ulaşım koridorları, koruma alanlarını içermektedir (Güngör 1990).

Kapalı alanlar dışında kalan tüm alanlar dış mekân/açık alan olarak sınıflandırılabilir. Bireylerin faydalandığı veya rekreasyonel ihtiyaçlarını karşıladığı kamusal alanlardır. Kentler, mahalle parkları, hayvanat bahçeleri, fuar ve sergi alanları, refüjler, yollar, bulvarlar, spor alanları bu statü içerisine girmektedir (Gül ve Küçük 2001).

Açık alanlar kentsel alan içinde taşıtlar ve yapılardan arta kalan toprak ve su yüzeyleri veya kentin içinde müdahale edilmemiş ve gelişme göstermemiş alanlardır. Açık alanları örneklendirecek olursak; kamuya açık meydanlar, parklar, yaya ve trafiğe kapalı alanlar, oyun alanları, nehir bankaları, spor alanları, demiryolu hatları, bulvarlar ve caddeler dâhil olmak üzere çok çeşitli özel ve kamu alanlarını kapsamaktadır (States Of The Committee Of Ministers To Member 1986).

Geçmişten günümüze kentsel yaşamın en canlı kullanım alanı olan, kentsel açık alanlar yöre halkının, yerel kültürün ve o anın yansıtıcısıdır. Kent sakinlerinin sosyo-ekonomik durumları ile ilgili ipucu verirler. Kentsel açık alanlar bir etkileşim alanı olup farklı

grupların yer aldığı, çok çeşitli kullanımların üzerinde toplandığı alanlardır. Kentsel açık alanlar aynı zamanda yerel kimliğin ve toplumsal gururun önemli bir bileşenidir (Kılıç 2001).

Açık kentsel alanların en önemli fonksiyonu, beton binaların arasında doğa temalı sosyal yaşam oluşturmaktır. Bu sosyal yaşam birden fazla insanın, kamusal belli sınır içerisinde bir araya gelmesiyle oluşur. Bir araya gelen insanların birbirleri ile iletişim halinde olup sosyalleşmesine katkı sağlayarak ortak kimlik meydana getirir. Bu sosyal yaşam küçük-büyük herkesin toplu aktivite ve pasif iletişimi içermektedir (Erdönmez ve Akı 2005).

Kentsel yeşil alanlar, kentte yaşamının birey üzerine getirdiği tüm negatif etkileri yalıtıcı özelliğe sahiptir. Bu tip alanlar, konut, mahalle, semt, kent ve bölge ölçeğinde ulusal veya uluslararası öneme sahiptirler. Kentsel yeşil alanlar kentsel yaşam alanlarının bir parçası olup, yaşam kalitesini ve yaşam doyumunu arttırmak için, başarılı bir planlama, tasarım, aplikasyon süreci, bakım ve onarım çalışmalarının yapılması öngörülmektedir (Yüce Eşkil 2011).

Kentlerdeki yeşil alanlar, kent alanı içinde fiziki ve sosyal çevrenin nitel ve nicel özelliklerini belirleyen, eğitsel, kültürel ve rekreasyonel amaçlı kullanımlara imkan sağlayan ve toplumsal kullanımda aktif olan kamusal alanlardır. Kentlerdeki yeşil alanlar, mekân ve işlev durumlarına bakılarak, sosyal ve fiziki çevre açısından faydalar üreten kullanışlı alanlardır (Alkay ve Ocakçı 2003).

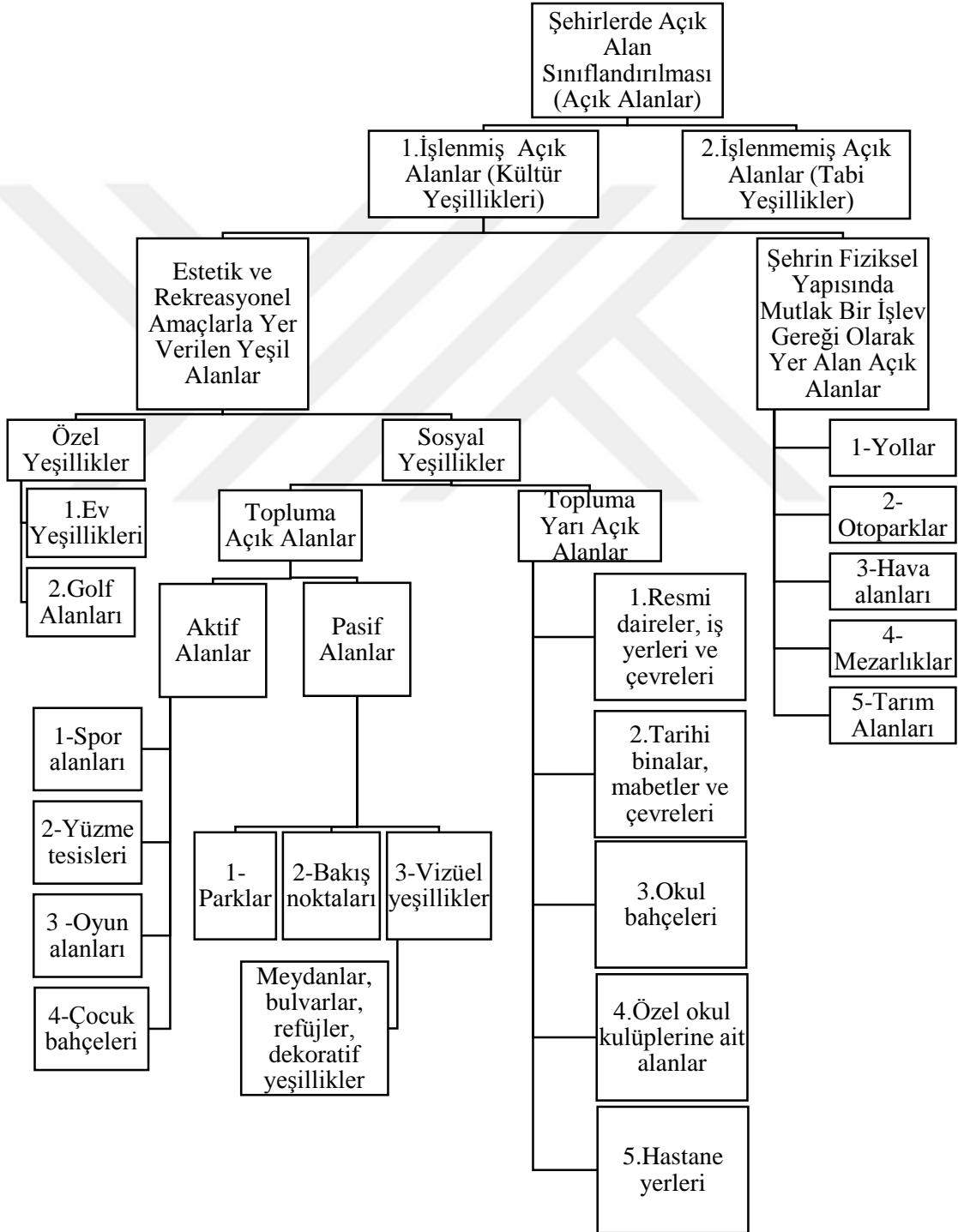
Kent düzeyindeki yeşil alanların etki alanı, kent halkının tamamına hizmet edebilecek alansal ve işlevsel potansiyele sahip olmalıdır. Yerleşim yerlerindeki nüfus ve yapı yoğunluğu arttıkça yeşil alan ihtiyacı doğrusal oranda büyümeye başlayacaktır. Bu ihtiyaçtan dolayı, mahalle statüsündeki yeşil alanların en az 3 katı olacak şekilde, yani, 45 bin nüfuslu bir mahallenin en az 135 ha'lık bir alana ve hektar başına en az 350 kişilik

bir kapasiteye sahip olması gerekmektedir. Kent düzeyindeki yeşil alanlar, kent parkları, spor tesisleri, sosyal tesisler, zoo parklar, rekreatif alanlar, botanik bahçeleri, fuar ve sergi alanları, yollar, bulvarlar, refüjler, yaya yolları, koruluklar, kent ormanları, kent içindeki kampüs alanları ve mezarlıklar sayılabilir (Gül ve Küçük 2001).

1.3.3. Açık Alan Sınıflandırması

Çizelge 1.3. Açık Alan Sınıflandırması (Bayraktar 1973; Aygün 2017).

1.4. Kentte Engelli Faktörü

Doğduğu andan itibaren kendisini sosyal ve toplumsal bir yapı içerisinde bulan birey, içinde bulunduğu sosyal imkânlardan faydalanarak gelişimini ve yaşamını sürdürmek istemektedir. Bir bireyin sosyal yaşama katılması için, sosyalleşeceği alanlara ulaşımı ve bu alanların kullanımı şarttır. Fiziksel açıdan normal bir birey için gerekli erişim, ulaşım ve kullanımlar sonucu kriterler ve standartlar belirlenmektedir. Fakat bu ölçü ve kriterlerin uygun olmadığı bireyler(engelli bireyler) de vardır. Engelli bireylerin sosyal yaşama katılması için sosyalleşme alanlarına ulaşımı sağlanmalı ve kullanımındaki mahrumiyet kaldırılmalı, diğer bireylerle aynı seviyede olmalıdır.

Doğuştan veya sonradan çeşitli nedenlerle meydana gelen engellilik, engelli bireyin sosyal yaşama katılımını sınırlandırdığı bir gerçektir. Ulaşım ve erişim sıkıntısı yaşayan birçok engelli bu engelleri aşamadığı için evinden dışarı çıkamamaktadır. Bu bireylerin sayıları da oldukça çoktur. Bu engellilerin sosyal mekâna ve sosyal yaşama adaptasyonu, başlangıçta onların erişim ve ulaşımı için gerekli olan sürekli ulaşım sisteminin planlanması, tasarlanması ve uygulanması ile mümkündür (Çivici ve Gönen 2015).

1.4.1. Kentlerde Erişim ve Ulaşım

Erişebilirlik: Ortak dilde bir şeye ya da birine ulaşma, anlama ya da yakınlaşma yeteneği olarak tanımlanabilir. Erişilebilirlik ile ilgili yasa ve standartlarda, yasanın uyumluluk için ne gerektirdiğini ifade edilir (WHO 2011).

Evrensel Tasarım: İnsan ve yeteneklerin çeşitliliğine cevap olarak ortamların, ürünlerin ve sistemlerin tasarımı ve işletimi yoluyla kullanılabilirliği, güvenliği, sağlığı ve sosyal katılımı artıran bir süreçtir (GUDC 2009). Kullanılabilirlik, evrensel tasarımın tek amacı değildir. Adaptasyon ve özel tasarım, çeşitliliği ele almak için gerekli olabilecek

kişiselleştirme ve tercih sağlamanın bir parçasıdır. Aynı genel kavram için diğer örtüşen terimler “herkes için tasarım” ve “kapsayıcı tasarım”dır (WHO 2011).

Standart: Norm olarak kabul edilen bir kalite seviyesidir. Bazen standartlar, hem kurallar hem de düzenlemeler anlamında da kullanılmaktadır. Belgelerde, her ikisi de farklı yasal sistemlerde farklı yasal sonuçlarla kodlanmıştır. Bunun bir örneği İngiltere ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığındaki “Bina Düzenlemeleri” kısmıdır. Standartlar isteğe bağlı veya zorunlu olabilir (WHO 2011).

Ulaştırma: Araçlar, istasyonlar, toplu taşıma sistemleri, altyapı ve yaya ortamları ulaştırma kapsamına girmektedir (WHO 2011).

İletişim: Dilleri, metin ekranlarını, Braille'i, dokunsal iletişimi, geniş baskı ve erişilebilir multimedya ile yazılı, sesli veya işaret dili, insanı okuyan, genişleyen ve alternatif modları ile erişilebilir bilgileri, iletişim araçlarını ve iletişim teknolojilerini içerir. Bu formatlar, modlar ve iletişim araçları fiziksel-ilkel-analog olabilir, ancak bu araçlar giderek daha elektronik hale gelmektedir (UN 2006).

Erişim eksikliği, engelli kişileri toplumdan izole edebilmekte veya başkalarına bağımlı kılabilir. Örnek olarak, umumi tuvaletlere erişilemezse, engelli insanların günlük yaşama katılması zorlaşacaktır (Meyers *et al.* 2002)

Ulaştırma; istihdam, eğitim ve sağlık tesislerine ve sosyal ve rekreasyon faaliyetlerine bağımsız erişim sağlar. Erişilebilir ulaşım olmadan, engelli kişilerin hizmetlerden ve sosyal iletişimden dışlanma olasılığı daha yüksektir (Roberts and Bobinard 2005; Christo *et al.* 2004).

Avrupa'da yapılan bir çalışmada, ulaşım, engelli bireylerin katılımına sıkça atfedilen bir engel olduğu belirtilmiştir (Leonardi 2010). Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bir araştırmada, ulaşım eksikliği, engelli bir kişinin iş aramaya cesaretini kırması için ikinci en sık neden olmuştur (Lorpest and Maag 2001). Bazı gelişmiş ülkelerde bile, toplu taşıma araçlarının eksikliği, erişimin önündeki en büyük engeldir (Gonzales *et al.* 2006).

Binalardaki ve yollardaki engeller ele alınacak olunursa, CRPD'den önce, iyileştirilmiş erişim ihtiyacını ele alan ana araç, yaptırım mekanizmalarından yoksun olan BM Engelliler için Fırsat Eşitliği Standart Kuralları'dır. BM araştırması, 114 ülkeden 2005 yılında, birçok kişinin erişilebilirlik konusunda politikaları olduğunu, ancak çok fazla ilerleme kaydetmediklerini ortaya koymuştur (COE 2006).

Bu ülkelerin %54'ünde dış ortamlar ve sokaklar için erişilebilirlik standartları olmadığı, %43'ünün kamu binaları için standartlarının olmadığı ve %44'ünün okullar, sağlık tesisleri ve diğer kamu hizmeti binaları için standartlarının olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca, %65'i herhangi bir eğitim programına başlamadığı ve %58'inin ise erişilebilirliğe hiçbir mali kaynak ayırmadığı belirtilmiştir. Ülkelerin %44'ünün engelli bireylerin erişilebilirliğini denetlemekten sorumlu bir hükümet organı olmasına rağmen, kamu denetçilerinin, tahkim kurullarının veya bağımsız uzmanlardan oluşan komitelerin sayısı çok az olduğu belirtilmiştir (COE 2006).

Kurumsal ve politik bir çerçeve oluşturmak ve onu uygulamak arasındaki fark, aşağıdakiler de dâhil olmak üzere çeşitli faktörlere atfedilmiştir:

- Finansal kaynak eksikliği;
- Planlama ve tasarım kapasitesinin eksikliği,
- Sınırlı araştırma ve bilgi,
- Kurumlar arasında işbirliği eksikliği;

- Yaptırım mekanizmalarının eksikliği,
- Kullanıcı katılımı eksikliği;
- Coğrafi ve iklimsel kısıtlamalar;
- Planlamacıların, mimarların ve inşaat mühendislerinin eğitim müfredatlarında bir engellilik-farkındalık bileşeninin eksikliği (WHO 2011).

Erişilebilirlik yasaları olan ülkelerden raporlar, hatta 20 ila 40 yıl öncesine ait olanlar bile, düşük bir uyum düzeyini doğrulamaktadır. İspanya'daki 71 ildeki 265 kamu binasının teknik bir araştırması, ankete katılan tek bir binanın bile %100 uyumlu olmadığını ve Sırbistan'da da %40 ile %60 arasında değişen uyum oranlarının bulunduğunu tespit etmiştir. Avustralya, Brezilya, Danimarka, Hindistan ve Amerika Birleşik Devletleri'nin benzer olmayan uyumluluk örnekleri gibi çeşitli ülkelerden raporlar bulunmaktadır. Erişilebilirliğe ilişkin yasa ve yönetmeliklerin uygulanmasının en etkili yollarının belirlenmesi ve bu bilginin küresel olarak yayılması için acil bir ihtiyaç vardır (WHO 2011).

Avrupa Konseyi 18 Mart 1992'de ilan edilen EUC'de kentlerin, her insanın her mekâna erişilebilirliğinin sağlanabilecek şekilde tasarlanması ve kentli haklarına uyulması belirtilmektedir.

Bu şart, bireyin sağlıklı, düzensiz ve çarpık kent sistemlerinden izole hakkını, yaşadığı kent çevresini etik şekilde kontrol edebilme hakkını, insani şartlarda ev sahibi olma hakkını, sağlık hakkı, kültürel haklar ve dolaşım özgürlüğü gibi temel kentli hakların varlığını kabul eder. Bu haklar, sosyoekonomik, siyasi ve insani statü, ruhsal ve fiziki engel gözetmeksizin, tüm insanlara eşit koşulda applike edilmesini savunmaktadır (Ökmen ve Parlak 2010).

Engellilerle ilgili olarak, UEC'nin "Kentlerdeki Engelli ve Sosyo-Ekonomik Bakımdan Engelliler" başlıklı ilkeleri şunlardır:

- Kentlerin, sakinlerince özgür erişim sağlayabilecek şekilde tasarlanması
- Engellilere ilişkin politikaların, hedef aldığı kitlelere tepeden inme emirler yerine, yaşadığı toplumla bir bütün haline getirilmesi
- Engelli temsilcisi derneklerin kendi aralarındaki işbirliği
- Mekan kullanımının engelli ve engellilere uyarlanabilir biçimde tasarlanması
- Ulaşım ve iletişim ağlarının insanlar için erişilebilir ve uygun olması, şeklindedir (İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü 1996).

CRPD (Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına Dair Sözleşme), bina ve yollar, ulaşım, bilgi, iletişim ve çevre dahil olmak üzere, çevrenin farklı alanlarına erişimi iyileştirmeye yönelik müdahalelerin önemini belirtmektedir. Çünkü bu alanlar bir biri ile ilişkilidir.

Engelli insanlar için yapılmış olsa da erişilebilir bir ortam, daha geniş bir insan yelpazesine sahiptir. Örneğin; kaldırım rampaları, anne-babaları bebek arabasını kaldırımda kullanmaya yardımcı olmaktadır. Yaşlı bir bireyin kaldırıma geçişini kolaylaştırmaktadır. Toplu taşımada her durağın duyuruları, görme engelli kişilerin yanı sıra rota bilmeyen gezgin ya da turistlerin de ulaşımı için kolaylık sağlayabilir (WHO 2011).

Erişilebilirlik adına yapılan gönüllü çabaların engelleri kaldırmak için yeterli olmadığını edinilen tecrübeler de göstermektedir. Bu nedenle, zorunlu ve asgari standartların gerekliliği fark edilmiştir. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri'nde, ilk gönüllü erişilebilirlik standardı 1961'de yürürlüğe girmiştir. Standardın kullanılmadığı

anlaşıldığında, tüm federal binaları kapsayan ilk erişilebilirlik yasası 1968'de onaylanmıştır (Chetalain *et al.* 1968).

Önceden önlem alan ülkelerin çoğunda, erişilebilirlik standartları zaman içinde, özellikle de kamuya ait konaklama alanlarında gelişmiştir. Son zamanlarda Brezilya gibi bazı ülkeler yasalarını kamuya hizmet eden özel şirketleri de bu kapsama alarak uygulama alanlarını genişletmiştir. Yeni inşaatta, erişilebilirlik standartlarının tüm gereksinimlerine tam uyum genellikle toplam maliyetin % 1'inde uygulanabilir. Eski binaları erişilebilir kılmak, teknik kısıtlamalar, tarihi koruma sorunları ve sahiplerinin kaynaklarındaki değişkenlik nedeniyle esneklik gerektirmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Engelliler Yasası 1990 ve Birleşik Krallık'ta 1995 Engellilik Ayrımcılık Yasası gibi yasalar, “makul konaklama”, “gereksiz zorluklar” ve “teknik olarak mümkün olmayan” gibi yasal şartları ortaya koymuştur (Steven Winter Associates 1993).

1.5. Dünyada Engelli İstatistikleri

Engellilik karmaşık, çok boyutlu, birçok zorluğu bulunan ve bir deneyim sonucu ölçümü oluşturulmaktadır. Çizelge 1.4'te ve Çizelge 1.5'te de görüldüğü üzere, engelin ölçülmesine yönelik yaklaşımlar, ülkelere göre farklılık göstermekte ve sonuçları etkilemektedir (WHO 2011).

Engellilik ölçümü, çoğunlukla “engellilik türleri”, engellilik gibi, duyuşal, fiziksel, zihinsel şeklinde –engelliliğin bir yönüyle- tanımlanır ve diğer zamanlarda sağlık koşullarını engellilikle ilişkilendirir. Kronik sağlık koşulları, iletişim zorlukları ve diğer bozuklukları olan kişiler, günlük yaşamdaki zorluklarla karşılaşmasına rağmen bu tahminlere dâhil edilmezler (WHO 2011).

Çizelge 1.4. Ülkelerin Sosyal Statülerine Göre 59 Ülkede 40 ve 50 Yaş Eşikleri İçin Engellilik Oranları (WORLD BANK 2004; WHO 2011).

Nüfus Alt Grubu		40 Eşiğine Göre			50 Eşiği Göre		
		Yüksek Gelirli Ülkeler	Düşük Gelirli Ülkeler	Tüm Ülkeler	Yüksek Gelirli Ülkeler	Düşük Gelirli Ülkeler	Tüm Ülkeler
Cinsiyet	Erkek	9,1	13,8	12,0	1,0	1,7	1,4
	Kadın	14,4	22,1	19,2	1,8	3,3	2,7
Yaş Grupları	18 ile 49	6,4	10,4	8,9	0,5	0,8	0,7
	50 ile 59	15,9	23,4	20,6	1,7	2,7	2,4
	60 ile üst	29,5	43,4	38,1	4,4	9,1	7,4
Yerleşim Yerleri	Kent	11,3	16,5	14,6	1,2	2,2	2,0
	Kır	12,3	18,6	16,4	1,7	2,6	2,3
Zenginlik Düzeyleri	Q1(En Fakir)	17,6	22,4	20,7	2,4	3,6	3,2
	Q2	13,2	19,7	17,4	1,8	2,5	2,3
	Q3	11,6	18,3	15,9	1,1	2,1	1,8
	Q4	8,8	16,2	13,6	0,8	2,3	1,7
	Q5(En Zengin)	6,5	13,3	11,0	0,5	1,6	1,2
Toplam		11,8	18,0	15,6	2,0	2,3	2,2

Not: Yaygınlık oranları yaş ve cinsiyet için standarize edilmiştir. Ülkeler, kişi başına düşen gayri safi milli gelirine göre düşük gelirli ve yüksek gelirli arasından bölünmüştür. Ayırma noktası \$3255 olan bir GSMH'dir.

Çizelge 1.5. Ülkeye Ve Eğitim Seviyesine Göre Eğitim Kaynakları Alan Engelli Öğrencilerin Yüzdesi (WHO 2011)

Ülkeler	Zorunlu Eğitim (%)	Okul Öncesi Eğitim (%)	İlkokul Eğitimi (%)	Ortaokul Eğitimi (%)	Lise Eğitimi (%)
Belize	0,95	–	0,96	–	–
Brezilya	0,71	1,52	0,71	0,06	–
Şili	0,97	1,31	1,17	1,34	–
Kolombiya	0,73	0,86	0,84	0,52	N/A
Kosta Rika	1,21	4,39	1,01	1,48	N/A
Guyana	0,15	N/A	0,22	N/A	N/A
Meksika	0,73	0,53	0,98	0,26	–
Nikaragua	0,40	0,64	0,40	–	–
Paraguay	0,45	N/A	0,45	N/A	N/A
Peru	0,20	0,94	0,30	0,02	N/A
Uruguay	1,98	–	1,98	–	–
ABD	5,25	7,38	7,39	3,11	3,04
New Brunswick Eyaleti, Kanada	2,89	–	2,19	3,80	3,21
OECD Ülkeleri Ortalaması	2,63	0,98	2,43	3,11	1,37

WHO (2011)'e göre küresel hastalık yüküne dayalı tahminlere bakıldığında, GBD (2004)'e göre (Global Burden of Disease'nin 2004 raporuna göre), dünya nüfusunun %15,3'ünün (2004'te yaklaşık 6,4 milyar olan dünya nüfusunun 'yaklaşık 978

milyonunda’ “orta ya da ciddi sakatlık” olduğunu, bunun ise %2,9’unun ‘yaklaşık 185 milyon’ “ciddi sakatlık” yaşadığı belirtilmiştir.

0-14 yaş grubundakiler arasında rakamlar sırasıyla orta veya ciddi sakatlık %5,1 (yaklaşık 93 milyon kadar olup) bunun %0,7 (yaklaşık 13 milyonu ciddi hastalığıdaki) çocuklardır. Bu 15 yaş ve üstü rakamlar sırasıyla %19,4 (yaklaşık 892 milyon) ve %3,8 (yaklaşık 175 milyon) idi.

Engellilik, WHO’nun anketlerine göre yetişkin nüfusun %15,6 ve GBD’nin anketlerine göre ise yetişkin nüfusun %19,4’ünde küresel yaygınlık göstermektedir.

WHO’nun anketlerine göre yetişkinlerin %2,2’sinde ve GBD anketlerine göre ise yetişkinlerin %3,8’nin ağır derecede engelli olduğu bilinmektedir.(Quadriplegia, şiddetli depresyon ve körlük gibi.)

WHO ve GBD’nin 2010 yılı nüfus tahminleri(6,9 milyar ile 5.04 milyar 15 yaş ve üzeri; 1.86 milyar ise 15 yaş altı) ve 2004 engellilik yaygınlık tahminleri temel alınarak 15 yaş ve üstü yaklaşık %15,6-%19,4’ü engelli yaşamı sürmektedir. Bunların %2,2-%3,8 kadarı ağır engelli bir hayat sürmektedir. Çocuklar dâhil yaklaşık bir milyar insanın – ki bu da dünya nüfusunun %15’ini içerir - engelli olduğu tahmin edilmektedir.

Engelli çocukların yaygınlık tahminleri, engelliliğin tanımı ve ölçüsüne bağlı olarak değişkenlik gösterir. GBD'ye göre 0-14 yaş arasındaki çocuklarda “orta veya ciddi engellilik” yaşayan tahmini 93 milyon (%5,1) çocuk olduğu belirtilmiştir; bu oranın yaklaşık 13 milyonunda (%0,7) ciddi zorluklar yaşanmaktadır (ABS 2007). 2005 yılında UNICEF engelli çocukların sayısını 18 yaşın altında tahmini 150 milyon olduğunu belirtmiştir (UNICEF 2006). Düşük ve orta gelirli ülkelerde çalışma ve değerlendirme

aracına bağılı olarak çocuk sakatlık yaygınlığının % 0,4'ten %12,7'ye çıktığı belirtilmiştir (Maulik and Darmstadt 2007).

Dünya Engellilik Raporu'na bakıldığında dünyadaki engellilik oranının, WHO verilerine göre %10 olduğu ileri sürülmüştür. Ancak bu raporda 2010 dünya nüfus analizlerine göre, yaklaşık bir milyar insanın belirli bir engellilik sorunu ile yaşadığı belirlenmiştir. 1970 yılında WHO tarafından rapor oranlarına bakıldığında engelli oranında artış olduğu gözlenmektedir.

WHO, dünyada yaklaşık 500 milyon engelli birey olduğunu ve bu sayının toplam nüfusun %10'unu içermektedir. Türkiye'de ise 2003 yılının sonlarına doğru yapılan 1. Özürlüler Şurası sonuçlarına bakıldığında engellilik oranının %12 (8.431.937) olduğu belirtilmektedir.

Ulusal Özürlüler Veri Tabanının kayıtlarına göre dünyadaki engellilerin % 29,2'si zihinsel engelliler, % 25,6'sı süregen hastalığı olan engelliler, % 8,8'i ortopedik engelliler, % 8,4'ü görme engelliler, % 5,9'u işitme engelliler, % 3,9'u ruhsal ve duygusal engelliler, % 0,2'si dil ve konuşma engelliler ve % 18'i birden fazla engele sahiptirler. Kayıtlı engellilerin cinsiyet oranına baktığımızda, % 58,6'sı erkek, % 41,4'ü kadındır. Engelli bireylerin, engelinin ortaya çıkma nedenlerine bakıldığında, % 56,8'inin engeli hastalık, %15,9'unun genetik veya kalıtsal sebepler, %9,6'sının araç ve iş kazası ve % 3'ü de gebelik ya da doğum esnasında yaşanan problemlerden kaynaklanmaktadır (TUİK 2011).

Bazı ülkelerde mevcut bulunan engellilik oranları ve engelli tanımlamaları Çizelge 1.6'da verilmiştir.

Çizelge 1.6. Bazı Ülkelere Göre Engellilik Oranı ve Engelli Tanımları (Çalık 2004)

Kanada	Örnek Araştırma (2001) %12,24	Fiziksel veya zihinsel şartlar veya sağlık sorunlarından dolayı, akranlarına göre normal aktivitelerde engelleri olan kişiler.
Yeni Zelanda	Örnek Araştırma (2001) %20	Engeli sonucu, normal aktivitelerini yerine getirme yetilerinde kısıtlılık veya yetersizlik.
Avrupa	Nüfus Sayımı, (1991) %5,5	Fiziksel ya da zihinsel bir hastalığa bağlı olarak kişisel becerilerindeki sınırlılık olan bireylerdir.
Uganda	Nüfus Sayımı, (1991) %1,16	Fiziksel ya da zihinsel bir hastalığından dolayı sosyal ve çalışma ortamını normal sürdüremeyen kimse.
Türkiye	Örnek Araştırma (2002) %12,29	Fiziki, ruhsal, duygusal ve sosyal becerilerini farklı düzeylerde kaybetmiş, normal yaşayamayan kişilerdir.

1.6. Dünyada Engellilere Yönelik Düzenlemeler

1.6.1. ABD’de Engellilere Yönelik Yasal Düzenlemeler

ABD’de engellilere yönelik temel sınırlarını oluşturan ADA (Americans with Disabilities Act) hukuki alandaki en etkin düzenlemedir. ADA, ilk olarak istihdamda, yerel idarelerde, kamu mekanlarında, ulaşım ve iletişim ağlarında engeli sebebiyle oluşabilecek tüm ayrımcılığı ilke olarak yasaklamıştır (Artar ve Karabacakoğlu 2003).

ADA, bu amaçla belirli ulaşım düzenlemeleri yapmıştır. Bu amaçla ulaşım ağlarını kullanan bireylerin eşit tutulması ve engelli bireylere yönelik ayırım yapılması

yasaklanmıştır. ADA, taşıma hizmetlerine dahil olacak toplu taşıma araçlarında engellilere uygun kullanım için gerekli düzenlemelerin yapılmasını zorunlu tutmuştur.

ADA'nın kamusal alanları kapsayan üçüncü maddesi, engellilerin kamusal yaşam alanlarını içerisinde bulunan, ticari ve kar amacı gütmeyen hizmetler, bir amaç üzere kurs veren veya sınav açan ve ulaştırma hizmetleri sağlayıcısı firmalara yönelik kuralları içermektedir (Artar ve Karabacakoğlu 2003).

1.6.2. Avrupa Ülkelerinde Engellilere Yönelik Yasa ve Hizmetler

EUC 1949 yılında Avrupa'da demokrasi ve insan haklarını güçlendirmek amacıyla, 47 Avrupa ülkesinin katılımıyla kurulmuştur. Türkiye 9 Ağustos 1949 bu platforma üye olmuştur. EUC'nin bildirgesi, 13 başlığı şart ilkeleri içeren toplam 20 başlıktan oluşmaktadır. EUC ve şart ilkelerinin her maddesi her bir bireyi ayrımsız olarak - engellileri de - kapsamaktadır. Bu kapsamda EUC engellilerin güvenli bir kentte ve çevrede her türlü insani aktiviteden yararlanmasını hedeflemektedir (Dikmen 2011).

Avrupa Birliği'nde, Avrupa Topluluğu anlaşmasınının 13. maddesi, engellilere yönelik hazırlanmış temel hukuki dayanakları belirler. Bu maddeye bağlı kalarak, AB Komisyonu, 26 Kasım 1999 tarihinde ayrımcılığa karşı bir paket hazırlamıştır. AB Komisyonu'nun, 12 Mayıs 2000 tarihli bildirgesinde, engellilerin toplum hayatından dışlanmasında sistematik engellerin olduğu, engellilerin bu sistematik engellerden kurtulması için verilen desteklerin yetersiz kaldığından, kamusal hayatın yeniden düzenlenmesinin gerekliliği belirtilmiştir (Artar ve Karabacakoğlu 2003).

AB'nin gündemine engelliler ile ilgili politikaları almasıyla birlikte, 1997 yılından itibaren Avrupa İstihdam Stratejisi'nde engellilerle ilgili konular ve engellilerin istihdamlarının arttırılması konusundaki çalışmalar planlarında yer almıştır. Ayrıca 4

Şubat 2000 tarihli bildirgesinde Avrupa İstihdam Stratejisi desteklenmiştir. 2000 yılından itibaren Bilgi Toplumu Sanayilerinin ergonomik olan elemanlarda uygulayacakları standartlar belirlenmiştir (Artar ve Karabacakoğlu 2003).

1991-94 yılları arasında TIDE uygulaması başlatılarak, AB içinde geliştirilen teknolojinin yaşlı ve engelliler tarafından kullanımı ve faydalanmasına olanak sağlayan çözümler üretilmiştir. Bunun yanı sıra, yaşlı ve engellilere yönelik teknolojik gelişim desteklenmiştir. AB Komisyonu bu uygulama için, 3 yıl için 52 milyon euro fon sağlamıştır (Artar ve Karabacakoğlu 2003).

AB'nin engellilere yönelik bir projesi olan Helios II'nin amacı, üye devletlerle ve bu konuyla ilgili çalışan sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapıp, politikalar oluşturmak ve bu sayede engellilere fırsat eşitliği ve topluma entegrasyonu arttırılacaktır (Artar ve Karabacakoğlu 2003).

1.6.3. Dünyada Engellilere Yönelik Standartların Geliştirilmesi

WHO (2011)'e göre, çağdaş standartlar, büyük ölçüde kabul gören bir süreçle geliştirilmiştir. Engelli bireylerin standartların geliştirilmesine katılımı, kullanıcıların ihtiyaçları hakkında bilgi sağlamak için önemlidir. Ancak standartlara yönelik sistematik, kanıta dayalı bir yaklaşımı da beraberinde getirmektedir.

Steinfeld *et al.* (2005)'e göre, yüksek gelirli konumlarda, teknik ve erişebilirlik hükümlerinin değerlendirilmesi, tekerlekli sandalye boşluğu ve alan gereksinimlerinin genellikle yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Bu eksiklikler, daha büyük tekerlekli sandalyeler gibi yardımcı teknolojinin değişen özelliklerinden, erişimin nasıl kolaylaşacağı konusundaki bilgi birikiminden ve yeni bilginin standartlara dahil

edilmesindeki gecikmeden kaynaklanmaktadır. Yeni inşaatlarda erişimin temel başlıkları;

- Rampalar
- Cadde boyunca güvenli geçişler
- Erişebilir girişler
- Tüm alanlara erişebilirlik sağlayan seyahat yolu
- Tuvaletler gibi kamuya açık alanlara erişimi içermektedir.

Asya ülkeleri ve Pasifik'teki 36 ülke ve bölge hakkındaki verilerin derlenmesi, %72 oranının hem yapılı çevreyle hem de toplu taşıma araçlarıyla veya her ikisi için erişilebilirlik standartlarına sahip olduğunu göstermiştir. Bu normların kapsamını ve uygulamasını anlamak için standartların ve kapsamın içeriğinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Erişilebilirlik standartlarının çoğu, hareket bozukluğu olan kişilerin ihtiyaçlarına odaklanmaktadır (UN ESCAP 2010).

Erişilebilirlik standartları bilişsel veya zihinsel bozukluğu olan kişilerin ihtiyaçlarını açık bir şekilde nadiren ele almaktadır. Evrensel tasarım ilkeleri, erişilebilirlik standartlarında düşünülebilecek stresi azaltmak ve daha iyi yolu bulmak için destek gibi konuları işler (Castell 2008).

Gelişmekte olan ülkelerde kırsal inşaat için uygun standartlara ihtiyaç vardır. Hindistan'ın Gujarat kentindeki kırsal köylerde erişilebilirlik üzerine bir araştırma, Hindistan'daki varlıklı kentsel alanlardaki mevcut uygulamaların bu köylerde uygun olmadığını saptamıştır (WHO 2011). Gelişmekte olan ülkelerde engelli bireyler için erişilebilirlik konusundaki diğer çalışmalar, hijyen su ve su kullanımı ve tuvalet tesisleri, su taşıma tesisleri, su kanalları ve diğer tesislerin erişilebilir hale getirilmesi için basit, düşük maliyetli çözümler önerilmiştir (Jones and Reed 2005).

1.7. Türkiye’de Engelli İstatistikleri

2010 yılında ÖZİ tarafından yapılan araştırmada, engellilerin %65’i alaylara maruz kaldığını, %42,7’si muhataplarının kötü muamelesiyle, %46’sı istihdamda, %51’i eğitimde, %39’u sağlıkta, %40’ı adli mercilerde, %51,3’ de toplumsal yaşama katılımı, ayrımcılık içeren uygulamalarla karşılaştığını belirtmektedir (Akbulut 2012).

TUIK (2011)’e göre, 2002 yılındaki çalışmasında; ülkemiz nüfusunun %12,29’u (8.431.937 kişi) engelli olarak yaşamını sürdürmektedir. Toplam nüfusa göre fiziksel ve zihinsel engellilerin oranı %2,58 (yaklaşık 1,8 milyon) olup, süreğen hastalığın olanların oranı %9,7 (6,6 milyon)’dir.

%12,29 engelli nüfusun %1,25’i bedensel, %0,6’sı görme, %0,37’si işitme, %0,38’i dil ve konuşma, %0,48’i ise zihinsel engellidir. Engel durumunun oluşmasında yine kayıtlı olan veriler göz önüne alındığında, kaza sonucu %9,6’sı hastalık sebebiyle oluşan engel durumu %56,8, genetik veya kalıtsal bozukluk sebebiyle oluşan engellilik %15,9, doğum sırasında yani gebelikte bilinmeyen ve diğer nedenlerden oluşan engellilik türü ise %16,6 olarak belirtilmektedir

Toplam nüfus içinde hali hazırda bulunulan engel türlerinin güncel durumun analizi amacıyla her engel türü için engelli nüfus oranları hesaplanmıştır (Çizelge 1.7). En yüksek engellilik oranı ortopedik engellilerdeyken en düşük engellilik oranı işitme engellilerde olduğu tespit edilmiştir. Yaşa göre engellilik oranları incelendiğinde, ortopedik, görme ve işitme engeli olan bireylerde yaşla birlikte engellilik oranı da artmaktadır (ÖZİ 2010).

Çizelge 1.7. Türkiye’de Engellilik Oranı (ÖZİ 2010).

	Ortopedik Engelli	Görme Engelli	İşitme Engelli	Dil ve Konuşma Engelli	Zihinsel Engelli
Türkiye	1,25	0,60	0,37	0,38	0,48
0-9 yaş grubu	0,64	0,33	0,20	0,46	0,42
10-19	0,77	0,36	0,29	0,43	0,58
20-29	1,21	0,45	0,32	0,42	0,65
30-39	1,26	0,46	0,35	0,31	0,54
40-49	1,39	0,62	0,35	0,26	0,39
50-59	1,79	0,91	0,41	0,30	0,26
60-69	2,80	1,56	0,77	0,41	0,27
70 +	3,94	2,98	1,70	0,39	0,31
Kent	1,09	0,52	0,32	0,33	0,38
Kır	1,49	0,73	0,45	0,46	0,64
Erkek	1,48	0,70	0,41	0,48	0,58
Kadın	1,02	0,50	0,33	0,28	0,38

1.7.1. Türkiye’de Engelin Ortaya Çıkış Nedeni

Türkiye araştırmalara göre doğuştan kaynaklanan engel nedenleri yaklaşık % 34 olarak belirtilmiştir. Ülkemizdeki bazı kültürel kodları düşündüğümüzde (akraba evliliği yaygınlığı gibi) bu oranın artması beklenmektedir (ÖZİ 2010).

Engelin ortaya çıkma zamanı doğuştan ve sonradan şeklinde sınıflandırılmaktadır. Engelin ortaya çıkma zamanı, engel türlerine göre analiz edildiğinde, %76,32 ile görme, %73,30 ile ortopedik ve %67,10 ile işitme engellilerde sonradan engellilerin oranının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Fakat %46,63 ile dil ve konuşma, %47,92 ile zihinsel

engellilerde kalıtsal veya sonradan engellilik oranları arasında dikkate değer bir farklılık tespit edilmiştir (ÖZİ 2010).

Engelin ortaya çıkış zamanı kentsel ve kırsal açıdan incelendiğinde, bütün engel türlerinde kalıtsal engelli olanların oranının kırsal alanda kentsel alana göre fazla olduğu, sonradan engelli olanların oranının ise kentsel alanlarda kırsala göre fazla olduğu tespit edilmiştir. Engelin fark edildiği zaman, cinsiyete göre analiz edildiğinde, görme (Çizelge 1.9) ve işitme engellilerde (Çizelge 1.10) büyük bir farklılık yoktur. Ortopedik (Çizelge 1.8), dil ve konuşma (Çizelge 1.11) ile zihinsel engellilerde (Çizelge 1.12), doğuştan engelli olanların oranı kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (ÖZİ 2010).

Çizelge 1.8. Ortopedik Engelin Ortaya Çıkış Oranları (ÖZİ 2010).

Ortopedik Engelli %									
	Doğuştan			Sonradan			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye	23,91	21,51	27,33	73,30	76,17	69,21	2,79	2,32	3,46
Kent	21,69	19,22	25,33	75,56	78,61	71,05	2,76	2,17	3,62
Kır	26,39	24,15	29,45	70,77	73,36	67,26	2,83	2,49	3,29

Çizelge 1.9. Görme Engeli Ortaya Çıkış Oranları (ÖZİ 2010).

Görme Engelli %									
	Doğuştan			Sonradan			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye	20,41	20,46	20,35	76,32	76,49	76,09	3,27	3,05	3,56
Kent	19,78	19,06	20,69	77,77	78,21	77,20	2,45	2,73	2,10
Kır	21,10	21,88	19,93	74,75	74,75	74,76	4,15	3,38	5,31

Çizelge 1.10. İşitme Engeli Ortaya Çıkış Oranları (ÖZİ 2010).

İşitme Engelli %									
	Doğuştan			Sonradan			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye	29,49	29,14	29,92	67,10	68,13	65,85	3,41	2,73	4,24
Kent	24,59	23,83	25,43	71,80	73,66	69,71	3,61	2,51	4,85
Kır	34,81	34,53	35,17	62,00	62,52	61,32	32,0	2,96	3,51

Çizelge 1.11. Dil ve Konuşma Engeli Ortaya Çıkış Oranları (ÖZİ 2010).

Dil ve Konuşma Engelli %									
	Doğuştan			Sonradan			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye	46,63	45,73	48,14	50,16	51,81	47,39	3,21	2,46	4,46
Kent	41,60	38,81	46,17	55,14	58,98	48,83	3,26	2,20	5,00
Kır	52,18	53,22	50,38	44,67	44,03	45,76	3,15	2,74	3,86

Çizelge 1.12. Zihinsel Engeli Ortaya Çıkış Oranları (ÖZİ 2010).

Zihinsel Engelli %									
	Doğuştan			Sonradan			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye	47,92	46,12	50,64	49,89	51,98	46,73	2,19	1,90	2,63
Kent	45,99	42,17	51,23	51,65	56,09	45,56	2,36	1,74	3,21
Kır	49,68	49,45	50,05	48,29	48,51	4,92	2,03	2,03	2,04

1.7.2. Türkiye’de Nüfusa Göre Engelli Oranı

Engelli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29’dur. Fiziksel ve zihinsel engellilerin oranı %2.58 iken süreğen hastalığı olanların oranı ise % 9.70’dir. Engelli olma oranları yaş bandında incelendiğinde iki grupta da ileri yaşlarda oranlar artmaktadır (Çizelge 1.13). Ancak, bu artış süreğen hastalığı olanlarda diğer engel grubundakilere bakıldığında daha fazladır. 0-9 yaş bandında fiziksel ve zihinsel engelli olanların oranı % 1.54 iken 0-9 yaş bandında süreğen hastalığa sahip olanların oranı % 2.60’tır. Bu oran, fiziksel ile zihinsel engelli olanlarda 50-59 yaş bandında, süreğen hastalığı olanlarda ise 20-29 yaş bandında yaklaşık iki katına çıkmaktadır (ÖZİ 2010).

Çizelge 1.13. Türkiye’de Nüfusa Göre Engelli Oranı (ÖZİ 2010).

Toplam Engelli Nüfus %			Ortopedik, Görme, İşitme, Dil Ve Konuşma Ve Zihinsel Engelli Nüfus %			Süreğen Hastalığa Sahip Olan Nüfus %		
Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
12,29	11,10	13,45	2,59	3,05	2,12	9,70	8,05	11,33

1.7.3. Türkiye’de Yaşa Göre Engelli Oranı

Araştırmalara bakıldığında engelli grubun ortanca (medyan yaş) yaşı, fiziksel ile zihinsel engellilerde ortalama 34, süreğen hastalığı olanlar için ise ortalama 49’dur. Ortanca yaş toplam nüfus için ise ortalama 26’dır (Çizelge 1.14). Fiziksel ile zihinsel engelli nüfus, toplam nüfustan daha yaşlı bir nüfus yapısına sahip iken süreğen hastalığı olanların ise en yaşlı nüfus yapısına sahip olduğu görülmektedir (ÖZİ 2010).

Ülkemizde ortalama yaşam süresi kadınlarda 70, erkeklerde 66 yıldır. Genellikle orta yaşa gelmiş bireyden eğitim ve işle ilgili sorunların çözümlenmiş ve üretken döneme geçmiş olması istenir. Engellilerin her yaş bandında farklı gereksinimleri olmaktadır. Objektif bir perspektiften bakıldığında çocukluk döneminde erken tanı ve tedavi, daha sonra eğitim ve destek hizmetleri, arkasından istihdam gelmektedir (Çizelge 1.14). Engellilerin yarısının 34 yaşından küçük olması bu ihtiyaçlarının karşılanması için fazla çaba sarf etmesinin gerekli olduğunu göstermektedir (ÖZİ 2010).

Çizelge 1.14. Türkiye’de Yaşa Göre Engelli Oranı (ÖZİ 2010).

	Ortopedik, Görme, İşitme, Dil ve Konuşma Zihinsel Engelli Nüfus %	Süreğen Hastalığa Sahip Olan Nüfus %
Türkiye	33,86	48,87
Kent	32,60	47,19
Kır	35,37	52,30
Erkek	32,95	47,60
Kadın	35,50	49,71

1.7.4. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Engelli Oranı

Ülkemizde son zamanlarda okuma-yazma oranının ve eğitim seviyesinin artırılması için oldukça önemli mesafe kat edilmiştir. Fakat genel nüfusun göstergelerine bakıldığında engelli nüfusun göstergeleri arasında çok büyük farklar vardır. Çizelge 1.15’e bakıldığında, genel nüfusta okuma yazma bilmeyenlerin oranı yaklaşık %13 iken engellilerde yaklaşık %36, süreğen hastalığı olanlarda yaklaşık %25’dir (ÖZİ 2010).

Çizelge 1.15. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Engelli Oranı (ÖZİ 2010).

	Ortopedik, Görme, İşitme, Konuşma Ve Zihinsel Engelli Nüfus %		Süreğen Hastalığa Sahip Olan Nüfus %	
	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen
Türkiye	36,33	63,67	24,81	75,19
Kent	29,58	70,42	20,49	79,51
Kır	43,44	56,56	32,85	67,15
Erkek	28,14	71,86	9,78	90,22
Kadın	48,01	51,99	35,04	64,96

Tamamlanmış eğitim durumuna göre engelli nüfusun oranı ise, (Çizelge 1.15’te engelli kişinin 25 yaşına kadar tüm eğitim seviyelerini tamamladığı varsayılmıştır.) genel nüfusa göre oldukça düşüktür. Engellilerin %41’i, süreğen hastalığı olanların da %47,10’u ilkokul mezunlarıdır. Yüksekokula devam eden engelli oranı %2,24 iken, süreğen hastalığa sahip olanlarda bu oran %4,23’tür (Çizelge 1.16). Kişinin eğitim durumu direkt yaşam kalitesini etkilemektedir. Sosyo-ekonomik şartlar, eğitim düzeyi ile doğru orantılı olarak artar. Engelli olmak eğitim sürecine katılmayı etkilediği için bu durum, engelliliğin yükünü artırır. Bu dezavantajlı durumu değiştirmek için gereken özel eğitim hizmetlerinin özelliklerini, ulaşılabilirliğini ve erişimini artırmakta, bunun yanı sıra normal eğitime devam edecek olan engellilere ise fırsat eşitliği sağlamakla mümkündür. Bunu sağlamak için toplumsal bilincin geliştirilmesi ve yasal düzenlemelerle fırsat eşitliğinin devlet eliyle sağlanması gerekmektedir (ÖZİ 2010).

Çizelge 1.16 .Türkiye’de Tamamlanmış Eğitim Durumuna Göre Engelli Oranı (ÖZİ 2010).

Ortopedik, Görme, İşitme, Dil Ve Konuşma Ve Zihinsel Engelli Nüfus %							
	Okuma- Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir	İlkokul	Ortaokul Veya Dengi Meslek	Lise Veya Dengi Meslek Okulları	Yüksek- Öğretim
Türkiye	36,37	63,62	7,69	40,97	5,64	6,90	2,42
Kent	27,40	72,58	6,85	42,75	8,00	10,62	4,36
Kır	45,36	54,64	8,54	39,17	3,31	3,16	0,47
Erkek	25,75	74,22	7,95	47,21	6,98	8,98	3,10
Kadın	51,26	48,74	7,32	32,22	3,78	3,97	1,45
Süreğen Hastalıklara Sahip Olan Nüfus %							
	Okuma- Yazma Bilmeyen	Okuma- Yazma Bilen	Okuma- Yazma Bilen Fakat Bir	İlkokul	Ortaokul Veya Dengi Meslek	Lise Veya Dengi Meslek Okulları	Yüksek- Öğretim
Türkiye	26,64	73,36	8,10	47,10	6,31	7,61	4,23
Kent	22,00	78,00	7,02	46,96	7,92	10,14	5,95
Kır	35,07	64,93	10,07	47,34	3,39	3,01	1,11
Erkek	10,16	89,84	7,42	54,41	9,50	11,43	7,07
Kadın	37,33	62,67	8,54	42,35	4,25	5,14	2,39

1.7.5. Türkiye’de İşgücüne Katılıma Göre Engelli Oranı

Engellilerin istihdam verilerine bakıldığında yaklaşık %78’inin istihdam dışı kaldığı görülmektedir. İstihdam sağlanan %22’lik oranın ise sadece % 20’si istihdam edilmektedir. Süreğen hastaların % 23’ünden yalnız % 20’si istihdam edilmektedir. Bu grupta istihdam edilememiş olanların oranı ise % 77’dir (Çizelge 1.17). Bu durum

engellinin üretimin dışında kaldığı ve başkalarına muhtaç olduğunu gösterir. Engellilerin iş sahibi olmaları için onların hem kendilerinin üretime katılmasını hem de ailelerinin bundan yararlanmasının yanı sıra, bağımsız ve kaliteli yaşam sürmesini sağlayacak tek yol istihdam edilmeleridir. Bu sorunun çözülmesi için devlete önemli görevler düşmektedir. Herkes gibi engelliler için istihdam alanında fırsat eşitliği yaratma görevi devlete aittir (ÖZİ 2010).

Çizelge 1.17. Türkiye’de İşgücüne Katılıma Göre Engelli Oranı (ÖZİ 2010).

Ortopedik, Görme, İşitme, Dil Ve Konuşma Ve Zihinsel Engelli Nüfus %			
	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus Oranı
Türkiye	21,71	15,46	78,29
Kent	25,61	17,43	74,39
Kır	17,76	12,58	82,24
Erkek	32,22	14,57	67,78
Kadın	6,71	21,54	93,29
Süreğen Hastalığa Sahip Olan Nüfus %			
	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus Oranı
Türkiye	22,87	10,77	77,13
Kent	23,08	12,72	76,92
Kır	22,48	7,08	77,52
Erkek	46,58	10,28	53,42
Kadın	7,21	12,84	92,79

1.7.6. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerine Göre Engelli Oranı

Engellilerin tedavi olma durumları engel türüne göre incelendiğinde, tedavi olan engellilerin oranı, ortopedik, görme ve işitme engellilerde %50’nin üzerinde olup engellerin tedavi olma oranları sırasıyla %56,66, %57,31, % 52,04; dil ve konuşma ile zihinsel engellilerin tedavi olma oranları ise sırasıyla % 32.92 ve % 42.95’tir. Tedavi olma oranı en yüksek görme engellilerde, en düşük dil ve konuşma engellilerde olduğu tespit edilmiştir. Tedavi olanların oranı, her engel türünde kentte daha yüksektir. Her engel türünde tedavi olanlarda erkeklerin oranı ise kadınlara göre daha yüksektir (Çizelge 1.18, Çizelge 1.19, Çizelge 1.20, Çizelge 1.21, Çizelge 1.22). Gerek sağlık sisteminde yaşanan aksaklıklar, gerek ülke gelişmişlik düzeyi, vatandaşların sağlık hizmetlerinden eşit düzeyde yararlanmasına mani olmaktadır. Bilgi, ulaşılabilirlik, ekonomik ve tıbbi yetersizlikler gibi nedenler engellinin yeterli derecede, uygun zamanda ve daimi sağlık hizmeti almasını engellemektedir. Engelliler araştırmasına göre, engellilerin %47’sinin engelinden dolayı tedavi edilmediğini bildirmiştir. Aksi takdirde ise tedavi sonrası bağımsız ve üretken biçimde yaşamına devam etmesi mümkün olan pek çok engelliye bağımlı hale getirmektedir (ÖZİ 2010).

Çizelge 1.18. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerine Göre Ortopedik Engellilerin Tedavi Olma Durumları (ÖZİ 2010).

Ortopedik Engellilerin Tedavi Olma Durumları %												
	Tedavi Yapılıyor			Tedavi Yapıldı			Tedavi Yapılmadı			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Kadın	Erkek
Türkiye	17,08	16,09	18,49	39,58	43,78	33,61	38,84	36,17	42,64	4,50	3,97	5,25
Kent	18,38	17,30	19,97	40,62	44,45	34,93	36,80	34,71	39,89	4,21	3,53	5,20
Kır	15,64	14,69	16,93	38,42	42,99	32,21	41,11	37,84	45,56	4,82	4,47	5,30

Çizelge 1.19. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerine Göre Görme Engellilerin Tedavi Olma Durumları (ÖZİ 2010).

Görme Engellilerin Tedavi Olma Durumları %												
	Tedavi Yapılıyor			Tedavi Yapıldı			Tedavi Yapılmadı			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Kadın	Erkek
Türkiye	20,30	19,86	20,91	37,01	39,49	33,60	38,60	37,07	40,70	4,09	3,58	4,78
Kent	23,31	23,80	22,70	37,17	39,23	34,56	36,64	34,03	39,96	2,87	2,94	2,78
Kır	17,02	15,84	18,78	36,82	39,75	32,46	40,74	40,17	41,59	5,42	4,24	7,17

Çizelge 1.20. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerine Göre İşitme Engellilerin Tedavi Olma Durumları (ÖZİ 2010).

İşitme Engellilerin Tedavi Olma Durumları %												
	Tedavi Yapılıyor			Tedavi Yapıldı			Tedavi Yapılmadı			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Kadın	Erkek
Türkiye	13,02	13,00	13,04	39,02	40,79	36,89	43,61	42,78	44,61	4,35	3,43	5,46
Kent	15,00	14,30	15,79	41,92	43,59	40,05	38,36	38,71	37,97	4,72	3,40	6,20
Kır	10,87	11,68	9,81	35,88	37,95	33,20	49,29	46,91	52,40	3,96	3,47	4,59

Çizelge 1.21. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerine Dil ve Konuşma Engellilerin Tedavi Olma Durumları (ÖZİ 2010).

Dil Ve Konuşma Engellilerin Tedavi Olma Durumları %												
	Tedavi Yapılıyor			Tedavi Yapıldı			Tedavi Yapılmadı			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Kadın	Erkek
Türkiye	11,27	11,09	11,57	21,65	23,90	17,87	63,02	61,40	65,74	4,07	3,61	4,83
Kent	13,80	12,64	15,69	22,02	24,16	18,52	60,81	60,51	61,31	3,37	2,69	4,48
Kır	8,48	9,41	6,88	21,24	23,61	17,13	65,45	62,36	70,76	4,84	4,61	5,23

Çizelge 1.22. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerine Göre Zihinsel Engellilerin Tedavi Olma Durumları (ÖZİ 2010).

Zihinsel Engellilerin Tedavi Olma Durumları %												
	Tedavi Yapılıyor			Tedavi Yapıldı			Tedavi Yapılmadı			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Kadın	Erkek
Türkiye	18,07	18,25	17,79	24,88	25,84	23,43	54,08	53,16	55,48	2,97	2,75	3,30
Kent	23,74	23,18	24,50	24,66	26,78	21,77	48,52	47,53	49,89	3,07	2,51	3,84
Kır	12,92	14,08	11,01	25,07	25,04	25,11	59,14	57,92	61,13	2,87	2,95	2,75

1.7.7. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Hizmetine Göre Engelli Oranı

Fiziksel ile zihinsel engelli olanların %48’inin, süreğen hastalığı olanların ise yaklaşık % 64’ünün sosyal güvencesi olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 1.23). Sosyal güvencesi olan engellilerin kırsala göre oranı kentte daha yüksektir. Engellilerin ve süreğen hastalığı olanların yarısı sosyal güvenceye sahipken, bunların yarısından fazlası da bağımlı olarak sosyal güvence çatısı altındadır. Çoğunluğu yoksul olan engellilerin özellikle tedavi ve destek hizmetleri için sosyal güvence önemlidir. Bununla beraber özellikle iş göremez ve ailesine bakamaz durumda olan engelliler için sosyal güvence yardımlarının önemi de kaçınılmazdır (ÖZİ 2010).

Çizelge 1.23. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Hizmetine Göre Engelli Oranı (ÖZİ 2010).

Ortopedik, Görme, İşitme, Dil Ve Konuşma Ve Zihinsel Engelli Nüfus %				
	Sosyal Güvenlik Durumu		Kayıtlılık Durumu	
	Olan	Olmayan	Kendi adına	Bağımlı
Türkiye	47,55	52,45	45,21	54,79
Kent	59,27	40,73	44,86	55,14
Kır	35,15	64,85	45,84	54,16
Erkek	44,84	55,16	67,96	32,04
Kadın	64,56	35,44	15,89	84,11
Süreğen Hastalığa Sahip Olan Engelli %				
	Sosyal Güvenlik Durumu		Kayıtlılık Durumu	
	Olan	Olmayan	Kendi adına	Bağımlı
Türkiye	63,67	36,33	44,36	55,64
Kent	70,80	29,20	45,23	54,77
Kır	50,28	49,72	42,06	57,94
Erkek	62,40	37,60	86,42	13,58
Kadın	64,56	35,44	15,89	84,11

1.8. Türkiye’de Engellilere Yönelik Yapılan Düzenlemeler

CRPD’nin 25. Maddesi, engellilerin ayrımcılık yapılmaksızın en yüksek sağlık hizmeti standardını alma haklarını güçlendirmektedir (UN 2006).

CRPD ve Binyıl Kalkınma Hedefleri gibi uluslararası anlaşmalar, engelli insanlar için sağlık hizmetlerinin kullanılabilirliğini iyileştirmek için ülkelere gerekçe ve destek sağlayabilir. CRPD, eylem için aşağıdaki maddeleri takip ederek yol gösterir:

- **Erişilebilirlik:** Sağlık hizmetleri, sağlık bakımları, gıda ihtiyacı, sağlık sigortası ve hayat sigortasına erişirken engelli kişilere karşı ayrımcılığı durdurur ve erişilebilir çevreyi içerir.
- **Alım Gücü:** Engelli insanların, diğer insanlarla aynı çeşitlilikte, kalitede ve standart sağlık ve sağlık hizmetlerini almasını sağlar.
- **Hazır Bulunma:** İnsanların kendi yaşadığı yerde mümkün olduğunca erken müdahale ve tedavi hizmetleri koyar.
- **Kalite:** Sağlık çalışanlarının engelli kişilere diğer insanlarla aynı kalitede bakım hizmetini vermesini sağlar.

Ülkemizde kentsel mekâna, ulaşım donatıları ve taşıtlarına erişilebilirlik ve taşıt içi kullanım ergonomik ve yeterli değildir. Ulaşım akslarında bulunan yaya yolları, konut girişleri ve yaya geçidi rampaları uygunsuz yerde ya da standart dışıdır. Engellilere tahsis edilen otopark, ortak aktivite salonlarında ayrılan koltuk sayısı yetersizdir. Nüfusa oranla engelsiz taşıt sayısı metropollerde daha azdır (Kavak 2009).

Yasal düzenlemeler eşliğinde yapılan çalışmalarla, engelli bireyler için engel türleri baz alınarak kentsel erişilebilirlik için gerekli uygulamaların başlatılması engelli bireylerin ortak yaşam alanlarını kullanması için gereklidir. Bu çerçevede, bina dışında kalan tüm

kentsel alanlar ve mekânların engellilerin varlığı bilinciyle tasarlanması bir zorunluluktur. Bu zorunluluk, sadece şehrin lokal ya da merkezi bölgelerinde değil tamamında yapılması gerekmektedir. Engelliler için ulaşımda süreklilik sağlanmalıdır. Bu görevi yerine getirecek en yetkili kurum belediyelerdir. Belediyeler şehrin sakinleri için sunduğu tüm hizmetlerde engelli ayrımı gözetmeksizin hizmetlerini sunmak zorundadır. Bu hizmetler engellilerin yaşadığı konuttan başlayıp, şehrin ulaşım sağlanan her alanına kadar işlenmelidir. Belediyelerin yanı sıra diğer devlet kurumları, özel işletmeciler, toplu kullanım alanında hizmet sağlayan tüm sağlayıcılar da engelli bireylerin rahat bir şekilde kullanımlarını sağlayacak fiziki şartları sağlamalıdır (Çakır Sümer 2015).

1.8.1. Türkiye’de Engellilere Yönelik Ulaşım ve Dolaşımda Düzenlemeler

Engellilere yönelik konutların ve kentsel mekânların erişilebilirlik ve kullanılabilir olmasına ilişkin çalışmalar, II. Dünya Savaşı sonrasında başlamış olup, savaşta sakatlananların ve yaralananların hayata yeniden dahil olmaları için yaşadıkları çevrenin onların ihtiyaçlarına cevap verebilmesi amacıyla başlamıştır (Evcil ve Usal 2013).

Bu çalışmalar zamanla ve teknoloji yardımı ile çeşitli sürümler geçirmiştir. Avrupa’daki bazı lokasyonlarda (kuzey bölgelerde ve İskandinavya’daki kaldırımlardaki kar ve buzların temizlenmesi için) engelli bireylerin ulaşımı, erişimi ve erişimde sürekliliği baz alınmaktadır. Finlandiya’nın Jyväskylä Kenti kaldırımlarının altında ısıtma sistemi mevcuttur. Böylelikle kışın en soğuk ve karlı dönemlerde bile güvenli bir kullanım imkânı sağlamaktadır (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2008)

Türkiye’de ise bu çalışmalar özellikle Türk Standartları Enstitüsü tarafından koordine edilmektedir. 3030 sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tıp İmar Yönetmeliği’ne göre kent için; yayaların kullanımına ait olan kaldırım ve yaya yollarının TSE’nin ilgili standardına uygun olarak uygulanması ve denetlenmesi görevini yerel

yönetimlere –yetkin kurum olan belediyelere ve diğer kurumlara- vermektedir. Ayrıca Avrupa Kentsel Şartı Ulaşım ve Dolaşım İlkesi 4. Maddesi ile ulaşımda kullanıcıların birbirlerinin hareket yeteneğini ve dolaşım özgürlüğünü kısıtlamayan, müdahale etmeyen, uyumlu bir düzen halinde sağlanması vurgulanmaktadır. Özellikle fiziksel engelli bireyler için en büyük sorun, kaldırım ve yaya yollarında erişimin sürekliliğinin olmamasıdır. Bu nedenle engellilere yönelik yapılan hizmetler şehir ölçeğinde olmalıdır (Dikmen 2011).

Dikmen (2011)'e göre engelliler için ulaşım ve dolaşım sorunları (Çizelge 1.24'te gösterildiği gibi) ulaşım araçları, kaldırım ve yaya yolları olarak 3 başlık altında incelenmiştir.

Çizelge 1.24. Engellilerin Ulaşım ve Dolaşım Sorunları (Dikmen 2011)

	Engelliler İçin Ulaşım Ve Dolaşım Sorunları
Ulaşım araçları	Engellilerin ulaşım ve dolaşımını sağlayan toplu taşıma veya binek araçlara ilişkin belirlenmiş bir standardın olmaması
	Engellilere uygun tasarlanmış veya uyarlanmış toplu taşıma araçlarının olmaması
	Ulaşım hizmetlerinin düzenli ve sürekli olması (otobüs saatlerinin ve durak yerlerinin sürekliliği, zihinsel engelliler için yazılı bilgilerin yalın ifadelerle duyurulması)
	Engellilerin kullanımı için tahsis edilmiş sürekli hizmet sunan bir servis aracının olmaması
	Engellilerin kullanımı için ayrılmış yeterli otopark alanının olmaması
	Engellilerin kullanımı için ayrılmış otopark alanlarına özel araçların park etmesi

Çizelge 1.24. (devam)

Kaldırım	Kaldırımların engellilerin çıkacağı yükseklikten fazla olması
	Kaldırıma rahat erişim sağlayacak maksimum %6 eğimli rampaların olmaması
	Kaldırım döşeme kaplamasının düzgün yüzeyli olmaması
	Kaldırım genişliğinin veya yüksekliğinin değişken olması
	Kaldırıma araçların park etmesi
	Kaldırımlarda erişimi engelleyecek elemanların bulunmaması (durak, aydınlatma elemanı, mantar, teşhire konulmuş ürünler, disiplinsiz konumlandırılmış kentsel mobilyalar vb.)
Yaya yolları	Yaya yollarının döşeme kotunun değişken olması
	Yaya yollarının döşeme kotunun değişmesi durumunda maksimum %6 eğimli rampaların olmaması
	Yol kaplamasının düzgün yüzeyli olmaması
	Yaya yollarının genişliğinin değişken olması
	Yaya yollarında araçların park etmesi
	Yaya yollarında erişimi engelleyecek elemanların bulunmaması (aydınlatma elemanı, mantar, teşhire konulmuş ürünler, disiplinsiz konumlandırılmış kentsel mobilyalar vb.)

1.8.1.1. Ulaşım Araçları

TS12460 şehir içi yollar, raylı taşıma sistemleri beşinci bölümde engelli ve yaşlılar için tesislerde tasarım kuralları, TS12574 şehir içi yollar, raylı taşıma sistemleri onuncu bölümde istasyon içi işaret ve grafik tasarım kuralları ve TS 12575 şehir içi yollar, raylı taşıma sistemleri on dördüncü bölümde istasyon platformu oturma elemanı standartları ile ülkemizde engellilerin raylı taşıma sistemlerinden yararlanabileceği standartlar

kullanılmaktadır. Ayrıca ulaşım hizmetlerinin düzenli ve sürekli olması da engellilerin ulaşımında rahatlaması ve ulaşım araçlarına erişimini kolaylaştıracak çalışmalardır (Dikmen 2011).

1.8.1.2. Kaldırımlar ve Yaya Yolları

(Dikmen 2011)'e göre engellilerin yaya yolları ile kaldırımlarda konforlu ve sorunsuz dolaşımı için beş başlık altında toplamak yeterli olacaktır.

- Yeteri Kadar Genişlik
- Yeteri Kadar Hareket Alanı
- Baş Hızında Serbest Alan
- Sürtünmeli Yüzey
- Yönlendirme ve Uyarı Araçlarının mevcut olması gerekir.

TS 12576'da kaldırım genişliğinin, kullanım sıklığı ile orantılı olarak yapılması ve TS 7937'ye göre aplikasyonu olması gerektiği belirtilmiştir.

TS 12576'ya göre, tekerlekli sandalye kullanan engellilerin yaya kaldırımlarında bulunan bir engel etrafında dönüş yapabilme ihtimali düşünülerek, kaldırım genişliği belirlenmeli ve kaldırım kesitinde eğim %2'nin altında olmamalıdır.

Yaya yolu ve kaldırım döşemesi, kaygan olmayan ve dolaşımı kolaylaştırıcı olup, alt yapı hizmetlerinin donatıları (rögar kapakları, ızgaralar, mazgallar vb.) engellinin dolaşımını tehlikeye sokmamalı ve erişimin sürekliliğini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.

Kaldırım kaplamasının üzerinde bulunan kılavuz şeritler ana yaya hareketine paralel olarak, 60 cm genişlikte ve diğer yüzeylerle zıt renkte malzemelerden tasarlanmalıdır.

Taşıt yolu ile yaya kaldırımını ayıran bordür taşının yüksekliği 3 ile 15 cm arasında olmalı ve yaya geçitlerinin bulunduğu konumlarda 90 cm genişliğinde ve maksimum %8 eğimde rampa uygulanmalıdır.

1.8.1.3. Yapılar

TS 9111 Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesine ait kurallarda; kamu binalarının girişine fiziksel engelliler için rampa ve yapı içinde engelli WC yapılması ile sınırlı kalan düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. Konut inşasında TOKİ uygulamalarıyla birlikte engelliler için yapılan çalışmalar, engellilerin ev sahibi olmalarını kolaylaştırmasına rağmen yaygınlaştırılmamıştır. Engellilerin bina girişlerinden başlayarak ve bina girişleri ile diğer mekânları bağlayarak, mekânların aktif kullanılabilmesi için konut tasarım ve uygulamalarında standardına uygunluğu olmalıdır, şeklinde belirtilmiştir. Konut asansörlerinin ölçüleri tekerlekli sandalye ve yardımcı eleman kullanan engellilerin kullanımına uygun olması gerekmektedir. Yapılarda, öncelik yapı, sonra yapı içindeki kullanımlara erişimi için standartlara göre tasarlanmış ve uygulanmış, gerektiğinde aciliyet gerektiren bir durumda asansörler, doğru ve yeterli seviyede kullanılabilir olmalı ve yapı tasarımlarında dikkate alınmalıdır. Tüm bu kriterler göz önüne alındığında eğitim ve sağlık yapıları öncelikli ele alınması gereken yapı gruplarıdır. Yapılarda uygulanması istenen düzenlemeler çeşitli engel gurubundan bireyler ve ihtiyaçlarına göre ayrı ayrı değerlendirmeye alınmasıdır. Ayrıca bina içindeki rampa, merdiven ve asansörlerde engellilerin algısına edecek şekilde renk ve dokulu malzemeler tercih edilmelidir. Yapıda kullanılacak her tür donanım tekerlekli sandalye kullanıcısı engellilerin erişim seviyesinde olmalıdır (Olguntürk 2007).

1.8.2. Türkiye’de Engellilere Yönelik Yasal Düzenlemeler

1.8.2.1. Yasalar/ Kanunlar

- Türkiye’de engellilere yönelik yasaların ana hukuki temeli 1981 Anayasa’sının 42. 50. ve 61. maddeleridir. Bu maddeler, engellilerin eğitimi ve çalışma hayatında özel tedbirlerin alınması ve korunması için Devleti görevlendirmektedir. 42. maddede, “Devlet durumları nedeniyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır” denilmektedir. 50. maddede ise, “Bedeni ve ruhi yetersizliği olanların çalışma hayatında özel olarak korunması” da devlet görevi olarak belirlenmiştir.
- 1475 Sayılı İş Kanununun 16 Mart 1987 tarih ve 19402 Sayılı Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Sakatların İstihdam Hakkında Tüzük ’ün 2. maddesinde engellilik gücü esas alınarak “Bedensel özürleri yüzünden çalışma güçlerinin en az % 40”dan, en çok % 70”inden sürekli olarak yoksun bulunanlarla, %70”inin üstünde yoksun buldukları halde bir işte verimli şekilde çalışabilecekleri sağlık kurulu raporu ile belgelenenler engelli sayılabilir.
- 4857 Sayılı İş Kanunu 22.05.2003 tarih ve 25134 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmeliğ’nin 30. maddesinde fiziksel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal kabiliyetlerindeki engelleri nedeni ile çalışma gücünün en az % 40”ından yoksun olduğu sağlık kurulu raporu ile belgelenenleri ifade etmektedir.
- 2828 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu 24 Mayıs 1983 tarih ve 18059 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren kanunun 3. maddesinin (c) bendine göre engellilik, kalıtsal veya sonradan herhangi bir nedenden fiziksel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal kabiliyetlerini farklı düzeylerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamının gereklerine uyamayan ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi olarak tanımlanmıştır.

- 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 44. maddesine göre, ne sebeple olduğuna bakılmaksızın bedenlerinde hâsıl olan bozukluklar veya düşmüş oldukları tedavisi mümkün olmayan hastalıklardan dolayı görevlerini yapamayacak durumda olan iştirakçilere denir şeklinde tanımlanmıştır. Malul sayılabilmek için, çalışma gücü kıstas alınmıştır. İlgili yönetmelikte, çalışma ve iş gücü % 40-70 oranında kaybedenler “sakat”, % 70’in üzerinde kaybedenler “malul” olarak belirlenmiştir.
- 1479 Sayılı Bağ-Kur Kanuna göre, iş gücünde en az 2/3 oranda eksilme görülen kişiye engelli denmektedir.
- 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun’da engelli, 65 yaşını doldurmamış olmasına rağmen başkasına muhtaç olan ve malul olduğu tam donanımlı hastaneden alacağı sağlık kurulu raporu ile ispat edenlere, durumlarına müsait bir işte istihdam edilemeyen sakatlar şeklindedir.
- 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanununun, 31 Aralık 1960 tarihli ve 10700 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girip, engelliler için özel indirimler öngörmüş ve kanun engellileri, aşağıdaki gibi üç dereceye ayırarak tanımlamıştır.
 - a) Birinci derece engellilik, iş gücünün %80 üzerini kaybetmiş bulunan birinci derece hizmet erbabı birinci derece engelli sayılır.
 - b) İkinci derece engellilik, iş gücünün %60 üzerini kaybetmiş bulunan ikinci derece hizmet erbabı ikinci derece engelli sayılır.
 - c) Üçüncü derece engellilik, iş gücünün %40 üzerini kaybetmiş bulunan üçüncü derece hizmet erbabı üçüncü derece engelli sayılır.
- Anayasanın Sosyal Güvenlik kısmında bulunan 61. maddedeki hüküm ile devletin, engellilerin koruması ve toplum hayatına intikabını sağlayacak önlemler alacağını belirten geniş bir görev biçmiştir. Türkiye’de engellilerin, istihdam, sosyal, ve korunma haklarına ait amaçlar ve planlar, gerek kalkınma planlarında gerek yıllık planlarda sunulmaktadır. Türkiye’de engelliler için, temel hakları

(eğitim, sağlık, istihdam, vergi, sosyal yardım, çalışma, sosyal hizmet) üzerine çeşitli yasalar ve düzenlemeler bulunmaktadır

- 01 Temmuz 2005 kabul tarihli Resmi Gazete’ de yayınlan 5378 Sayılı Engelliler Kanunu’nda, kalıtsal ya da sonradan bazı nedenlerle fiziksel, zihinsel, ruhsal ve sosyal kabiliyetlerini çeşitli derecelerde kaybetmesinden ötürü gündelik hayata uyum sağlama ve ihtiyaçlarını karşılamada zorluk çeken ve destek hizmetlerine muhtaç olan kişi ‘engelli’ şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca bu “Engelliler Kanunu” yeni bir dönem başlangıcı olarak kabul edilir. Kanunun geçici 2. maddesine göre, kamu kurum ve kuruluşları ile yere yönetimlere, yapılı fiziksel çevrenin engellerden arındırılarak erişebilir duruma getirilmesinde belirtilen kurumlar arasında niversiteler de bulunmaktadır.

Türkiye’de engellileri direkt ya da dolaylı ilgilendiren 58 adet kanun bulunmaktadır.

1.8.2.2. Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK)

Türkiye’de engelliler ile ilgili 4 adet KHK bulunmaktadır. Bunlar, “zel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, “zrller İdaresi Başkanlığı Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, “Bakanlar Kurulu Kararları” “05/02/2000 tarihli, 239551 sayılı Resmi Gazete’ de, Gümrük Vergilerinden Muafiyet Ve İstisna Tanınacak Haller Hakkında 2000/53 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı”dır.

1.8.2.3. Yönetmelikler

Türkiye’de engelliler ile ilgili 73 adet yönetmelik bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları, “zrller şurası Yönetmeliği” , “Otopark Yönetmeliği”, “Gecekondu Kanunu Uygulama Yönetmeliği”, “Asansör Yönetmeliği”, “Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik”, “Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik

Yapılmasına Dair Yönetmelik”, “Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği”, “Sığınak Yönetmeliği”dir.

1.8.2.4. Genelgeler

Türkiye’de engelliler ilgilendiren 15 adet genelge yayınlanmıştır. Bunlardan başlıcaları “Başbakanlık Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün Özel Huzurevleri Ve Yaşlı Bakımevleri Hizmet Binası Bünyesinde Bakıma Muhtaç Engelliler İçin Özel Bakım Merkezleri Açılması Konulu 2008/6 Sayılı Genelgesi”, “Milli Eğitim Bakanlığı’nın Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları Hakkında Genelgesi (2008/60)”, “Sağlık Bakanlığının Engelli Kişilere Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Konulu 2008/43 Sayılı Genelgesi”, “Engelliler İle İlgili 2002/58 Sayılı Başbakanlık Genelgesi”, “Engellilerin İstihdamı Hakkındaki 2006/15 Sayılı Başbakanlık Genelgesi”, “Kamu Binaları, Kamuya Açık Alanlar Ve Toplu Taşıma Araçlarının Engellilerin Kullanımına Uygun Duruma Getirilmesi İle İlgili 2006/18 Sayılı Başbakanlık Genelgesi”, “2019 Erişebilirlik İzleme ve Denetleme Planı Genelgesi”dir.

1.8.2.5. Tebliğler

Engelliler için 8 adet tebliğ çalışması yapılmıştır. Bunlardan başlıcaları, “Emlak Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 47)”, “Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 222)”, “Gümrük Vergisi Genel Tebliği (Seri No:2)”, “Katma Değer Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 110)”, “Özel Tüketim Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 7)”, “Kamu Görevlilerinin Maluliyet İşlemleri Hakkında Tebliğ”, “Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği”, “Tedavi Yardımına İlişkin Uygulama Tebliği”dir

1.8.3. Türkiye’de Engellilere Yönelik Standartlar

Standart, belirli ölçülerle, mevzuata, tasarrufa uygun olan, örnek veya esas olarak alınabilen, ölçün, ölçünlü olarak tanımlanabilir (TDK 2018).

Her standart karma çalışmanın ürünüdür. Üretici kadro, kullanıcılar, araştırma kurumları, iktidar bölümleri, tüketicilerden oluşan ekibin, teknoloji ve sosyal yaşamın gereksinimlerine en iyi karşılayacak uygulamaları bir araya getirerek şablon oluştururlar.

Mülayim (2009)’e göre standardın oluşum faktörleri üç ana başlıkta toplanabilir.

a. Kültürel Faktörler

Dünyada yaşayan her toplumun kendine ait kültürleri vardır. Bu farklılık üretim veya harcama ile ilgili bütün alışkanlıkları belirler. Bu nedenle bir standart belirlenirken o toplumun kültür yapısı göz önünde bulundurulmalı ve bu duruma uygun oluşturulmalıdır.

b. Toplumsal Faktörler

Toplumların davranışlarında, beslenme alışkanlıklarında, yaşadığı coğrafyanın, bölgesel mevsimsel farklılıkları; hem ihtiyaçlarının hem de kullandıkları ürünlerin boyutlarının ve kullanım amaçlarını da farklılaştırır. Soğuk bir ülkede yaşayan insan için sıcak iklim elbisesi üretmek kullanımı olanaksızlaştırır. Fakat soğuk iklimli bir ülkede standartlar belirlendiğinde sıcak iklim elbisesi üretilebilmektedir. Bu nedenle yapılan standart çalışmalarında toplumsal faktörler göz önünde bulundurulmalıdır.

c. Ekonomik Faktörler

Standartların oluşturulma sürecinde ekonomik gelişmişlik ve ekonomik faktörler ayrı bir önem kazanmaktadır. Gelişmişlik seviyesi, yenilikçiliği ve daha kapsamlı çalışmayı doğrudan etkilemektedir. Bunun sonucunda çıkan ürün ve çalışmanın kalitesinde ekonomik faktörlerin etkisi göz ardı edilemez.

Engellilerin kent yaşamına katılması, aktif alan kullanımı ve başlıca haklardan faydalanabilmeleriyle alakalı olarak başta anayasa olmak üzere çeşitli yasa ve yönetmelikler çıkarılmıştır. Engelliler için hükümler eklenmiş ve konuya ilişkin strateji belirlemek üzere çeşitli kurumlar kurulmuştur (Dikmen 2011).

TSE, engellilerin şehir hayatına katılımını ve aktif alan kullanımını rahatlatarak ulaşım, kamusal alanlar ve engellilerin ikamet edeceği konutlara yönelik standartlar getirmiştir. Engelliler için Türkiye’de 14 adet standart başlığı bulunmaktadır. Bunlar, TS 9111, TS 12460, TS 12576, TS EN ISO 10535, TS 12694, TS ISO 10542-1, TS ISO 10542-2, TS EN 12312-14, TS EN ISO 9999, TS EN 12182, TS ISO 10524 TS EN 81-70, TS EN 1970/A1, TS EN 81-70/A1, TS EN ISO 16201’dir.

1.8.4. Türkiye’de Engellilere Yönelik Sosyal Düzenlemeler

Engellilik bir insan hakları meselesidir, çünkü:

- Engelli insanlar, örneğin, engelliliklerinden dolayı sağlık hizmetlerine, istihdama, eğitime ya da politik katılımlara eşit erişimin engellendiği durumlarda, eşitsizlikler yaşarlar.
- Engelli insanlar, örneğin şiddete, istismara, önyargıya ya da engelliliklerinden dolayı saygısızlığa maruz kaldıklarında, haysiyet ihlallerine tabidir.

- Bazı engelli bireylerin özerkliği reddedilir - örneğin, istem dışı sterilizasyona maruz kaldıklarında veya kurumlarında kendi iradelerine aykırı olduğunda veya engellerinden dolayı yasal olarak yetersiz oldukları düşünüldüğünde.

Engelli Hakları Sözleşmesi (CRPD) insan hakkı amacı güderek çeşitli prensipler belirlemiştir. Bunlar:

1. Haysiyetin, kişinin kendi tercihlerini yapma muafiyetleri ve bağımsızlıklarını da içerecek bireysel özerkliğine saygı;
2. Ayrımcılık yapılmaması;
3. Etkili ve eksiksiz katılım ve topluma dâhil olma;
4. İnsan çeşitliliği ve insanlığın bir parçası olarak engelli bireylerin farklılık ve kabulüne saygı;
5. Fırsat eşitliği;
6. Ulaşılabilirlik;
7. Kadın-erkek arasındaki eşitlik;
8. Engelli olan çocukların sahip oldukları değişken potansiyele saygı ve engelli çocukların kimliklerini koruma hakkı (WHO 2011).

CRPD'yi onaylayan devletlerin bir dizi genel yükümlülüğü vardır. Diğer şeylerin yanı sıra şunları yerine getirir:

- Mevzuat ve gerektiğinde diğer uygun idari tedbirlerin alınması;
- Doğrudan ya da dolaylı olarak ayrımcılık yapan yasaları, gelenekleri ya da uygulamaları değiştirmek ya da yürürlükten kaldırmak;
- İlgili tüm politika ve programlarda engelliliği içerir;
- CRPD ile tutarsız herhangi bir eylemden veya uygulamadan kaçınmak;

- Herhangi bir kişisel, kurumsal veya özel girişim tarafından engellilere yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırmak için gerekli tüm tedbirleri alır (WHO 2011).

Engellilik; fiziksel, psikolojik ve sosyal ilgileşimi de birlikte getiren bir durumdur. Sosyolojik olarak incelendiğinde engellilik, fiziksel bir netice olan realiteden yola çıkarak, sosyal çevre, davranışlar, roller, izolasyon ve bütünleşme esaslı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal yalıtım bireyin özgüvenini ve kendisine olan saygısını azaltırken, yalnızlaşma, kendini aşağıda görme ve toplumla bütünleşip hayata katılımını engellemektedir. Bunun sonucunda bağımsız karar verebilme birey özelliğini kaybetmekte ve arkadaş çevresi edinmemektedir. Bireyin ileriye dönük ümit ve yaşama sevincini olumsuz etkilemektedir (Burcu 2007).

Anayasal bağlamda engellilere yönelik ilk yapılan çalışma maddesi olarak da bilinen ve Anayasanın Sosyal Güvenlik kısmında bulunan 61. maddedeki hüküm ile devletin, engellilerin koruması ve toplum hayatına intikabını sağlayacak önlemler alacağını belirten geniş bir görev biçmiştir. Türkiye’de engellilerin, istihdam, sosyal, ve korunma haklarına ait amaçlar ve planlar, gerek kalkınma planlarında gerek yıllık planlarda sunulmaktadır. Türkiye’de engelliler için, temel hakları (eğitim, sağlık, istihdam, vergi, sosyal yardım, çalışma, sosyal hizmet) üzerine çeşitli yasalar ve düzenlemeler bulunmaktadır (Artar ve Karabacakoğlu 2003).

Türkiye’de, 24 Haziran 2018 tarihinde başkanlık sistemine geçilmiştir. Başkanlık sistemiyle beraber, engelli politikalarında söz sahibi olan T.C. Başbakanlığı’na bağlı Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı görevini T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bırakmıştır. 2005 yılı milat olan, engelli politikaları kapsamında, engellilere ve engelliler için bakım ve destek hizmeti sunan bireylere çeşitli devlet desteği sağlanmaktadır. Ayrıca engelli bireylere evde sağlık hizmetleri ve evde bakım hizmetleri ile çeşitli kamu veya özel merkezlerde rehabilitasyon hizmetleri sunulmaktadır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Alkay ve Ocakçı (2003)'ün, Kentsel Yeşil Alanların Ekonomik Değerlerinin Ölçülmesinde Kullanılabilecek Yöntemlerin İrdelenmesi başlıklı çalışmasında, ölçüm yöntemlerinden; koşullu değerlendirme, seyahat maliyet ve hedonik fiyat yöntemi ortaya konmuş ve kentsel yeşil alanların ekonomik değerlerinin ölçümünde, kavramsal olarak kullanılabilecek en uygun yöntem, belirlenmeye çalışılmıştır.

Artar ve Karabacakoğlu (2003)'ün, Ortez Ve Tekerlekli Sandalyenin Üretimi, Standartları Ve Pazar Potansiyeli başlıklı çalışmasında, engellilik tanımları, grupları ve nedenleri, ABD, AB ve Türkiye'deki engellilere yönelik yasalar ve kurumsal hizmetler, yardımcı elemanlar, tekerlekli sandalye ile ilgili TSE'nin hazırladığı standartlar, Türkiye'de engellilerin ulaşımdaki konforu için mevcut bulunan yasa, yönetmelik ve engellilerle direkt alakalı standartlar incelenmiştir.

Akbulut (2012)'nin, Gerçekten Eşit miyiz? Acı(ma),Zayıf Gör(me) ve Yok Say(ma) Ekseninde Engelli Ayrımcılığı başlıklı çalışmasında, engelliler için tutumların temelinde yaygın bir şekilde ayrımcılığın tespit edilmiş, yapılan istatistikler aktarılarak, engellilere toplumun davranış ölçümleri ve genel davranış şekilleri irdelenmiştir.

Aygün (2017)'nin, Kentsel Açık Alanların Fiziksel Engelliler Tarafından Kullanım İmkânlarının Değerlendirilmesi; Tekirdağ Süleymanpaşa İlçesi başlıklı çalışmasında, Tekirdağ Süleymanpaşa İlçesi'nin bazı mahallelerindeki kentsel açık alanların fiziksel engellilerce kullanım imkânlarının elde edilen bulgular ile karşılaştırılarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Burcu (2007)'nin, Türkiye'de Özürlü Birey Olma: Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma başlıklı çalışmasında, toplumsal hafızamızda engellilere

ilişkin çizilen olumsuz tablonun ve bu tabloda engelli olmayanların sosyal nüfus özelliklerine göre değişken olduğu tespit edilmiş ve olumsuz tanımlamaların çoğu kültürde bulunduğu, dahası baskın olduğu bilinmektedir. Fakat son zamanlarda engellilik kültürü söylemi, olumsuz kültürel tanımlamaların değiştirdiği belirtilmiştir.

Castell (2008)'in *Building Access For The Intellectually Disabled* başlıklı çalışmasında, binalara bağımsız olarak erişebilen zihinsel engellilerin Avustralya nüfusunun kapsamında değerlendirilmesi; bu grubun bina erişimini kapsayan mevzuatın kapsamının araştırılması, sonuçlar bina tasarımcıları, sahipleri ve tesis yöneticileri ile değerlendirilmiştir.

Charlton (1998)'in, *Nothing About Us Without Us Disability Oppression and Empowerment* başlıklı çalışmasında, insan hakları, bağımsızlık, entegrasyon ve kendi kendine yetme ve özgür iradeleri ve bu temalarla, ihtiyaç duyan halklar ve topluluklar tarafından eşitlik, saygı ve kaynakların kontrolüne dayanan küresel önceliklerin ve kaynakların zorunlu olarak yeniden düzenlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Chetalain *et al.* (1968)'in *Design For All Americans* başlıklı çalışmasında, her geçen gün artan engelli birey sayısına istinaden yaşam kalitesinin artırılması adına yasa koyucular, kamu yöneticileri, iş liderleri, mimarlar ve eğitimciler dahil olmak üzere ulusal ve yerel liderlerin sürekli ilgisini şart olduğu belirtilmektedir.

COE (2006)'nın *Of The Committee Of Ministers To Member States On Urban Open Space* başlıklı çalışmasında amaç, ekonomik ve sosyal ilerlemelerini kolaylaştırmak amacıyla, şehir politikaları konusundaki çalışma programını oluşturduğunu göz önünde bulundurarak, kentsel politika çalışma programının her şeyden önce şehirlerde daha geniş bir insani boyut kazanmaya yardımcı olan strateji ve politikaların gösterilmesine odaklandığını belirtmektedir. Ayrıca kentsel çevrenin kalitesinin bir kısmını açık ve

kamusal alanın türü, ölçeği, kapsamı, erişilebilirliği ve kullanılabilirliğine bağlı olduğu belirtilmiştir.

Çalık (2004)'ün, Özürlülüğün Ölçülmesinde Metodolojik Yaklaşımlar Ve 2002 Türkiye Özürlüler Araştırması başlıklı çalışmasında, konunun önemine dikkat çekmek adına uluslararası yapılan çeşitli çalışmalardan faydalanılarak, yeni yaklaşımlar ve öneriler gözden geçirilerek, bu çalışmaların referansı ile 2002 Türkiye Özürlüler Araştırmasında karşılaşılan çeşitli metodolojik eksiklikler incelenmiştir.

Çivici ve Gönen (2015)'in, Balıkesir Üniversitesi Çağış Yerleşkesinin Bedensel Engelli Öğrencilerin Sosyal Alanlara Ulaşılabilirliğinin Değerlendirilmesi başlıklı çalışmasında, Balıkesir Üniversitesi Çağış Yerleşkesi'ndeki ulaşılabilirlik, fiziksel engelliler perspektifinden değerlendirilmiş ve ulaşılabilirliğin hangi ölçüde sağlandığı, saptanan eksikliklerin giderecek önlemlerin alınması amaçlandığı belirtilmiştir.

Dikmen (2011)'in, Avrupa Kentsel Şartı Ulaşım Ve Dolaşım İlkeleri Kapsamında Engellilerin Kentsel Alan Ve Yapılara Erişebilirliklerinin Sorgulanması: Yozgat Örneği başlıklı çalışmasında, Avrupa Kentsel Şartı Ulaşım ve Dolaşım Standartları kapsamında engellilerin kentsel kullanımlarda ulaşım, dolaşım ve binalara erişimde karşılaştıkları zorluklar ve bu zorlukların indirgenmesi için gerekli olan mimari düzenlemeler tartışılmıştır. Yozgat kenti özelinde gerçekleştirme ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

DRC (2007)'nin, Learning Lessons: Defining, Representing And Measuring Disability başlıklı çalışmasında, engelliliğin ne olduğunu, engellilerin kim olduğunu, engelli insanlarla iletişim kurmaya ve engellilik eşitliği için önemli bir amaç olarak görülen bir ortam yaratmaya yönelik, bu düşüncelerin kamu politikası ve kamu hizmetleri, toplumun bütününün yararına gözetilerek DRC'ye sunduğu bazı sonuçlar belirtilmiştir.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2008)'in Herkes İçin Ulaşılabilirliğin İyileştirilmesi Örnek Uygulama Rehberi başlıklı çalışmasında, engelli kişilerin sosyal yaşam alanlarından yeterli ve herkes gibi yararlanamamasının temelinde yatan ulaşılabilirlik problemini çözüme kavuşturmak için engelli bireylerin sosyal yaşam alanlarına ulaşmaları, özgürce kullanabilmeleri ve bunun sonucunda ayrımcılıkla mücadelede önemli bir katkısı olacağı belirtilmiştir.

Erdönmez ve Akı (2005)'in, Açık Kamusal Kent Mekânlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri başlıklı çalışmasında, davranış kodlarını ve sürekli ve birleştirici özellikleri olan kentsel çevrenin, varsayılan ilişkilerini inceleyerek, açık kentsel alanların topluma etkilerini irdelemeyi amaçlandığı belirtilmiştir.

Eyüboğlu (2008)'in, Kentsel Mekânların Bedensel Engelliler Tarafından Kullanılması başlıklı çalışmasında, kent ve mekan kavramları araştırılarak engellilerin; engel oluşum ve çeşitleri, toplumun engellilere bakışını değişimi incelenerek, kent yaşamındaki zorlukları ve ihtiyaçları vurgulanmış; çeşitli ülkelerin, engellilere yönelik hazırlamış olduğu tasarım kriterleri incelenmiş, kentsel donatı elemanları için araştırma yapılmış ve temel ölçüler geliştirilmiştir.

Yüce Eşkil (2011)'in Engelliler İçin Dış Mekân Tasarım Özellikleri Bağlamında Ankara Kent Parklarının İrdelenmesi başlıklı çalışmasında, engellilere yönelik dış mekanlardaki tasarım kriterlerini ve standartlarının belirlenerek, kamusal alanların ve parkların engelsizleştirilmesine katkıda bulunmak ve seçilen alanların engellilerin kullanımına uygunluğu bulgu ve anket çalışmasıyla irdelenmiştir.

Evcil ve Usal (2013)'ün, Engelliler ve Kent Ergonomisi: Kadıköy ve Üsküdar Meydanları Örnekleri başlıklı çalışmasında, İstanbul'un Kadıköy ile Üsküdar meydanı ve yakın

çevresi incelenerek, fiziksel çevrede engellilerin karşılaştıkları problemler tespit edilmiş ve bunlara yönelik betimsel bir analizle çözüm önerileri sunulmuştur.

Gonzales *et al.* (2006)'nın, Accessible Rural Transportation: An Evaluation of the Traveler's Cheque Voucher Program başlıklı çalışmasında, engelli insanlar için bir taşıma modelinin etkinliğini incelemiştir. On eyaletteki on topluluk programı, 588 engelli yetişkinlere ulaşım sağlamak için kupon programını kullandı. Katılımcılar, mil başına ortalama 39 sentlik bir maliyetle toplam 1.018.391 mil kapsayan toplam 92.587 sürüşe katılmıştır. Katılımcılar, öncelikle istihdam ve istihdam hazırlığı için kullanılmıştır; 171 kişi, program aracılığıyla yarı zamanlı veya tam zamanlı istihdamını güvence altına aldığı belirtmiştir.

Gül ve Küçük (2001)'in, Kentsel Açık-Yeşil Alanlar Ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi başlıklı çalışmasında, yaşam kalitesini arttırmanın işareti olan açık yeşil alanlar, kentsel yaşam alanlarındaki önemini ve kentleşme sürecindeki Isparta Süleyman Demirel Üniversitesinin kurulmasıyla sosyo-ekonomik, ekolojik ve kültürel kodlarında önemli değişimlerin -açık yeşil alan ve rekreasyonel ihtiyacın- giderek arttığı belirtilmiştir.

Maulik ve Darmstadt (2007)'nin, Childhood Disability in Low- and Middle-Income Countries: Overview of Screening, Prevention, Services, Legislation, and Epidemiolog başlıklı çalışmasının amacı düşük ve orta gelirli ülkelerde çocukluk çağı engelliliği hakkında güncel bilgiler oluşturmak ve gelecekteki araştırmalara rehberlik etmek için boşlukları tespit etmektir.

Mutluer (1997)'nin, Tekerlekli Sandalye Kullanan Bedensel Özürlüler İçin Uygun Konut Tasarımı ve Çevre Düzenlemesi başlıklı çalışmasında tekerlekli sandalye kullanan bireyin konut ve diğer yaşam alanlarından yararlanabilmeleri için gerekli inceleme ve

araştırmalar yapılmış ve karşılıklı mülakatlar ile eylem ve mekânsal ihtiyaç tespiti yapılmıştır.

Müftüoğlu (2006)'nın, Tekerlekli Sandalye Kullanan Bedensel Engellilerin Kentsel Mekânları Kullanım Olanaklarının Trabzon Kent Merkezi Örneği Üzerinde İncelenmesi başlıklı çalışmasında, uygulanan anketler neticesinde engelli kişilerin kentsel mekan kullanımlarında karşılaştıkları sorunların tespiti ve kentsel mekânda, engelli kişilerin rahat hareket edebilmesi için yapılması gerekli olan tasarımların araştırılıp, Trabzon kent ölçeğinde irdelenmesi amaçlanmıştır.

Mülayim (2009)'in, Bedensel Özürlüler İçin Mimari Mekân Tasarımı başlıklı çalışmasının amacı, ortopedik engellilerin, ulaşım aksları ve mekân kullanımında karşılaştıkları problemler tespit edilerek çözüm önerileri sunmaktır.

Olguntürk (2007)'nin, Evrensel Tasarım: Tüm Yaşlar, Farklı Yetenekler Ve Çeşitli İnsanlık Durumları İçin Tasarım başlıklı çalışmasında her geçen gün artan insan nüfusu için evrensel tasarımın önemi ve engelliler için yapılan çevredeki fiziksel değişimlerin genelde konfor olarak karşılık bulduğu, bu durumun farkında olan tasarımcıların zamanla evrensel tasarımı daha çok benimsediği belirtilmektedir. Gerek üniversite gerek diğer eğitim faaliyetleri ile bilinç oturtulması halinde evrensel tasarım veya herkes için tasarım olarak isimlendirmek yerine bunların tümüne tasarım sürecinin doğal bir parçası olarak bakılması gerektiği belirtilmiştir.

ÖZİ'nin, 2. Özürlüler şurası Yerel Yönetimler ve Özürlüler (2005); Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat (3b.)(2008); Türkiye Özürlüler Araştırması Temel Göstergeleri (2010) çalışmalarına yer verilmiştir.

Öztürk (2011)'in, Türkiye'de Engelli Gerçeği başlıklı çalışmasında, Türkiye'de bulunan engelli profilini, kavramını, hayatlarını kolaylaştıran düzenlemelerin temelinde yatan kanun ve yönetmeliklerin, hangi disiplinde ne tür kolaylıklar sağladığını ve bu hakların nasıl kullanılması gerektiği belirtilmiştir.

Seyyar (1999)'un, Özürülüğün Tanımlanmasındaki Sosyal Faktörlerin Önemi başlıklı çalışmasında, özürülülerin, sayısal boyutu ile ilgili sorunları ile beraber Türkiye'deki engelli tanımlaması yapılırken karşılaşılan sorunların ve tanımlama ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken sosyal faktörler incelenmiştir.

Temiz (2016)'nın, Kentsel Turizm Altyapısının Ziyaretçiler Tarafından Değerlendirilmesi: Çanakkale Kenti Örneği başlıklı çalışmasında, Çanakkale kentinin kentsel turizm değerleri ile kentin fiziki altyapısının ilişkilendirilmesi, ziyaretçilerin Çanakkale kentsel turizm değerleri ve kentsel fiziki altyapıya yönelik değerlendirmelerinin ortaya çıkarılması, mevcut sorunların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin getirilmesi amaçlanmıştır. Çanakkale kentsel turizm altyapısının ziyaretçiler tarafından nasıl algılandığının belirlenmesi amacıyla yerli ve yabancı ziyaretçilere yönelik anket çalışması düzenlenmiştir.

TSE (1999)'un, Şehir İçi Yollar-Özürülüler İçin Sokak, Cadde, Meydan, ve Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerinde Tasarım Kuralları başlıklı çalışması incelenmiştir.

UN (2006)'nın, United Nations Global Audit of Web Accessibility başlıklı çalışmasında, kapsamlı olması amaçlanmayan araştırmanın amacı, engelli kişilerin günlük yaşamlarının bir parçası olarak erişebilecekleri web sitelerinin erişilebilirlik durumlarına ilişkin bir gösterge elde etmek için, türünün ilk örneği olan internet üzerinden yapılan denetimle, dünyanın dört bir yanından 20 ülkeden 100 önde gelen web sitesinin erişilebilirliğini araştırılmıştır.

WHO (2004)'ün, Global Burden of Disease 2004 Update: Disability Weights For Diseases And Conditions başlıklı çalışmasında, dünya geneli yapılan incelemeler sonucu, var olan hastalıkların istatistiksel analizleri ve türleri belirtilmiştir.

WHO (2011)'in, World Report On Disability başlıklı 2011 yılında yayınlanan bu çalışmada, dünya geneli yapılan istatistikler ve analizler sonucu engelli bireylerin, teknik, eğitim, güvenlik ve diğer sosyal haklarını, ekonomik, politik, teknik önlem ve önemleri saptanmıştır.

WORLD BANK (2004)'ün, Transport Strategy To Improve Accessibility In Developing Countries başlıklı çalışmasında, Dünya Bankası'nın yoksulluğu azaltma misyonu bağlamında engelli ve yaşlı insanların erişim ve mobilite ihtiyaçlarını ele alma konusundaki rehberliği özetlemekte ve kapsayıcı taşımacılık sağlamadaki temel zorluklarını tartışmaktadır.

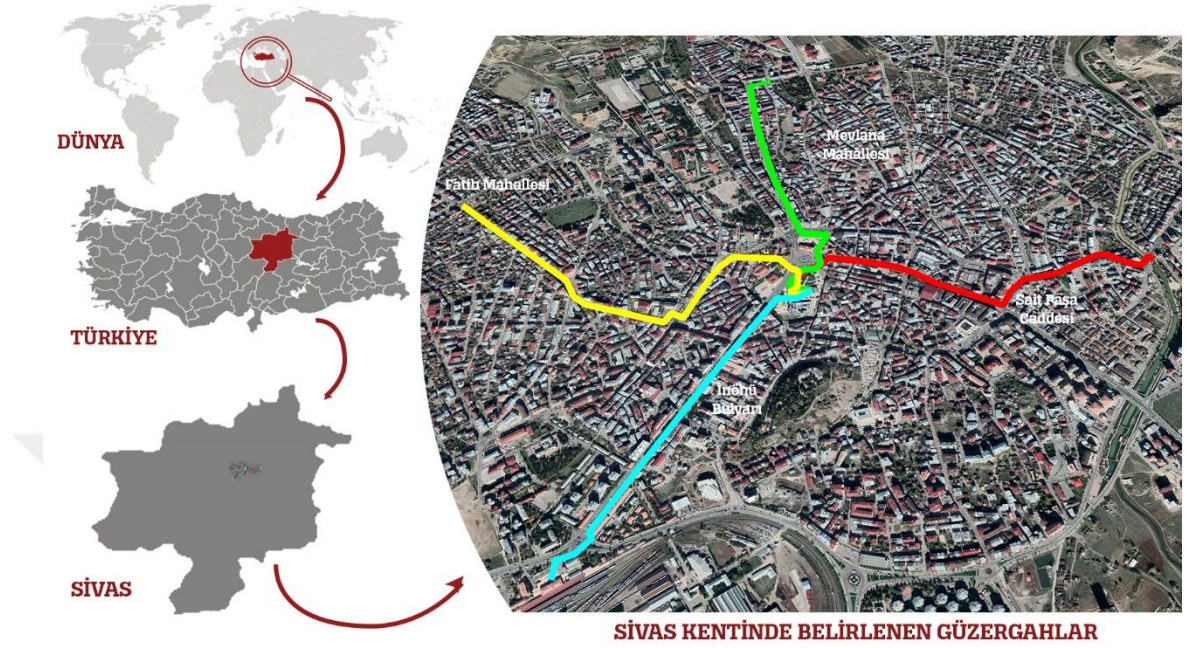
Yılmaz ve ark. (2006)'nın, Erzurum Kenti Açık-Yeşil Alanların Fiziksel Engelliler Kullanımı Yönünden Yeterliliğinin Belirlenmesi başlıklı çalışmasında, Doğu Anadolu Bölgesinin en önemli kentlerinden olan Erzurum'da bulunan mevcut açık-yeşil alanlarından (park, kaldırım, otopark, ulaşım vb.) kentin en önemli 5 parkının; erişebilirlik, ulaşım, güvenlik, rampa, korkuluk, yönlendirici levhalar, wc, otopark vb. kriterler göz önünde bulundurularak fiziksel engelliler tarafından kullanımı yönünde yeterliliği tespit edilmiştir.

Bu çalışmada hedeflenen ise; Sivas kentinde fiziksel engelli bireylerin kentsel peyzaj kullanım alanlarındaki en önemli unsur olan ulaşım, ulaşılabilirlik ve ulaşımında süreklilik üzerine teknik ve sosyal incelemeler eşliğinde kentin fiziksel engelli bireylerin kentsel peyzaj alan kullanımları için ulaşım adına hizmet ve teknik yeterliliğini tespit etmektir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Bu çalışmanın materyali Sivas Kenti ve kent içerisinde daha önceden belirlenen 4 farklı güzergâh oluşturmaktadır. Bu güzergahların seçim nedeni şehrin 3 farklı yöndeki aktif olarak kullanılan kentsel peyzaj alanından; günümüzde turizm açısından yoğun ilgi gören tren yolculuğu ile Sivas'a gelen engelli turistlerin tren garından, şehir merkezine ulaşım ve aktif alan kullanımında olası avantaj ve dezavantajlarını incelemektir. Sivas, Şekil 3.1'de de görüldüğü gibi konum olarak, Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nin en doğusunda bulunan ve Doğu Anadolu Bölgesi ile sınır olan, tarihi İpek Yolu, ünlü Kral Yolu üzerinde bulunmaktadır. Sivas'ın doğal güzellikleri, tarihi zenginlikleri ve kaplıcaları turistlere tatil imkanı sunmaktadır. Sivas kenti topraklarını büyük kısmı İç Anadolu'da olmakla beraber Doğu Anadolu'da ve Karadeniz Bölgesinde de kısmen toprakları mevcuttur. Kızılırmak, Yeşilirmak ve Fırat havzalarında topraklarını bulunur. $38^{\circ}42'$ ve $40^{\circ}16'$ kuzey enlemleri ile $35^{\circ}50'$ ve $38^{\circ}14'$ doğu boylamları arasında bulunur. Yüz ölçümü 28.488 km^2 'dir. Konya şehrinden sonra Türkiye'nin 2. büyük ilidir.

Şekil 3.1. Sivas Kenti Lokasyon Haritası

Bulunduğu konum itibariyle, Giresun, Ordu ve Tokat kuzeydeki, Erzincan doğudaki, Malatya, Kahramanmaraş güneydeki, Yozgat batıdaki komşu illeridir. (Anonim 2018).

Sivas ilinin iklimi tipik İç Anadolu iklimi olan yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve karlı geçen karasal iklimdir. Ayrıca kuzey kesimlerinde Karadeniz, doğu kesimlerinde Doğu Anadolu iklimi görülür (Anonim 2019a).

3.1.1. Araştırma Alan Tanımı

3.1.1.1. Nüfus ve Engelli Nüfus

Sivas ilinin toplam nüfusu 631,112'dir. Merkezde 62 mahalle bulunan belde ve köyler ile toplam nüfus 329.011'dir. 16 ilçesi ve 1245 köyü bulunan Sivas ili, idari olarak da önemli

bir yapıya sahiptir (Anonim 2019c). Sivas Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü Haziran 2019 yılı verilerine göre, 6201'ü erkek, 7023'ü kadın toplam 13224 kayıtlı engelli bulunmaktadır (Anonim 2019f).

3.1.1.2. Eğitim

Sivas merkez ilçesinde, 160 İlköğretim, 22 Lise; genel toplamda ise 702 ilköğretim, 70 lise ve dengi okul bulunmaktadır. Ayrıca Sivas'ta bir adet de üniversite bulunmaktadır (Anonim 2019c). Cumhuriyet Üniversitesi, 1974 yılında kanunlaşarak kurulmuş ve 18 Fakülte, 4 Enstitü, 1 devlet konservatuvarı, 5 Yüksekokul, 14 Meslek Yüksekokulu ile 51.995 öğrenciye hizmet vermektedir (Anonim 2019d).

3.1.1.3. Ulaşım

Sivas konum olarak geçiş güzergâhlarının kesişim noktasında bulunmaktadır. 1930'lu yıllarda demiryolu ve karayollarının düzeyinin artırılması ile Orta Anadolu ile Doğu Anadolu ve Karadeniz ile Güneydoğu Anadolu'da bulunan şehirleri bir birine bağlayan kavşak konumundadır. Sivas'ta 1 adet tren garı, 1 adet otopark ve 1 adet havalimanı bulunmaktadır. (Anonim 2019c)

3.1.1.4. Turizm, Doğa ve Kültür Varlıkları

Sivas, geçmişten günümüze birçok uygarlığa, medeniyete, topluluklara, beyliklere ve devletlere yurt olmuş bir Anadolu şehridir. Bunun sonucunda birçok medeniyet ve toplumların sosyal, kültürel ve mimari izlerini taşımakta ve bunların göstergesi birçok eser bulunmaktadır. Bunlara; camiiler, medreseler, külliyeler, darüşşifalar, hanlar, kervansaraylar, köprüler, kiliseler örnek verilebilir. Şehrin en büyük turizm kaynağı olan tarihi yapılar; medreseler, camiiler, türbeler, hanlar, köprüler, kaplıcalar, müzeler,

konaklar olarak tasnif edilebilir. Şifahîye Medresesi, Çifte Minareli Medrese, Gökmedrese, Buruciye Medresesi, Divriği Ulu Camii, Sivas Ulu Camii, Meyan Camii, Kale Camii, Ali Baba Camii, Altınyayla Konakları, Ziya Bey Kütüphane Binası, İmaret Camii(Dar-ül Reha), Güdük Minare, Taşhan, Behram Paşa Hanı, Subaşı Hanı, Meydan Hamamı, Kurşunlu Hamamı, Eskipaşa Hamamı, Eğri Köprü, Kesik Köprü, Şahruh Köprüsü, Çerçihan Köprüsü, Yıldız Köprüsü, Valilik Konağı, Jandarma Alay Komutanlığı Binası, Kongre Müzesi Binası, Abdülvahab-i Gazi Türbesi, Kadı Burhanettin Türbesi, Şemsettin Sivasi Türbesi, Ahi Emir Türbesi, Şeyh Çoban Türbesi, İzzettin Keykavus Türbesi, Şeyh Erzurumî Türbesi, Kongre ve Etnografya Müzesi, İnönü Müzesi, Arkeoloji Müzesi olarak örneklendirilebilir (Yasak 1997).

Doğal kaynaklar; göller, göletler, yaylalar, ormanlar, mesire alanları ve şehrin belli bölgelerindeki parklar şeklinde tasnif edilebilir. Gürün- Gökpınar Gölü, Hafık Gölleri, Lota ve Tödürge Gölü, Kızılçan Gölü, Serpincik Göleti, Eğriçimen Yaylası, Sızır Çağlayanı, Karaçayır Ormanları, Koyunkaya Mesire Alanı, Paşabahçe Mesire Alanı, Sıcak Çermik, Soğuk Çermik, Kangal Balıklı Çermik, Ethem Bey Parkı, 27 Haziran Öğretmenler Parkı, Kale Parkı, Aksu Park olarak örneklendirilebilir (Yasak 1997).

3.1.1.5. İklim

Sivas kenti farklı ve kendine has bir iklime sahip olup, mikroklima iklim bölgesidir. Bu özelliği kazandıran ana kriterler:

- Çevresindeki illerle karşılaştırıldığında daha yüksek rakıma sahip olması,
- Hava alansının kuzey rüzgârlarına açık olması,
- Yeryüzü yapısının engebeli olması,
- Basınç farkının yıl içinde değişkenlik göstermesi,
- Birden fazla coğrafi bölgede il topraklarını bulunmasıdır.

Sivas ilinin iklimi tipik İç Anadolu iklimi olan yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve karlı geçen karasal iklimdir. Ayrıca kuzey kesimlerinde Karadeniz, doğu kesimlerinde Doğu Anadolu iklimi görülür. Yaz mevsimi kısa sürelidir. Kış ayları ise soğuk olup, uzun süreli ve kar yağışlıdır (Anonim 2019a).

3.1.1.6. Sıcaklık

Sivas İç Anadolu'nun en soğuk kentlerinden biridir. Soğuk kış ayları dondurucu seviyede olup, kış mevsimi ortalama sıcaklığı yaklaşık 0°C'dir. En soğuk ay ortalama sıcaklığı -4°C olup -36,4°C'ye kadar düştüğü de görülmüştür. Yaz aylarında sıcaklık 19°C'nin üzerindedir. Ancak sıcaklığın 38°C'yi aştığı da görülmüştür. 74°C kadar fazla yıllık sıcaklık farkı vardır (Anonim 2019a).

En yüksek hava sıcaklığı 40°C iken en düşük sıcaklık -34,4°C'dir. Ortalama sıcaklığı 9°C'dir. 15,3°C ortalama en yüksek sıcaklıktır. Ortalama güneşlenme süresi 81,9 saattir. Sıcaklık değerlerinin 0°C altına ortalama 132 gün düşmektedir. Yağışlı olduğu gün sayısı 112,7 gündür. Aylık ortalama yağış miktarı ise 429,3 mm'dir (Anonim 2019b).

3.1.1.7. Yağışlar

Karasal iklim kenti olan Sivas'ta, kış, ilkbahar ve sonbaharda yağışlar görülür. Yazları kuraktır. Yağışlı olduğu gün sayısı 112,7 gündür. Aylık ortalama yağış miktarı 429,3 mm olup, yıllık 420 mm ortalama yağış miktarına sahiptir (Anonim 2019b).

Yağışların % 22'si sonbahar, % 36'sı ilkbahar, % 32'si kış ve % 10'luk bölümü yaz aylarında düşer. Düşük sıcaklıktan ötürü kış yağışları genel olarak kar, diğer mevsimlerde de yağmur şeklindedir. Kar yağışlı gün sayısı ortalama 30 gün, kar kalınlığı ise 20 cm

kadardır. Yaz mevsiminin başlarında dolu yağışları da görülmekte olup, yağış ortalaması 4 gündür (Anonim 2018).

3.1.1.8. Rüzgârlar

Yıl içinde Sivas'taki rüzgâr akımlarının % 16,8'ini (kuzeydoğudan esen) poyraz, % 18,1'ini (kuzeyden esen) yıldız, % 19,3'ünü (kuzeybatıdan esen) karayel, geriye kalanı diğer rüzgârlar oluşturur. Buradan anlaşıldığı üzere Sivas'ın hâkim rüzgâr yönü kuzeybatıdır (Anonim 2018).

3.1.1.9. Bitki Örtüsü

Sivas, yer şekilleri ve iklim özelliklerine göre doğal orman alanı olması gerekirken; mevcut ormanların da tahribatı sonucunda, bugün şehir sınırları içinde orman alanları azdır. Sivas'ın Koyulhisar ilçe sınırları *Pinus sp.* (çam) ormanı bakımından oldukça zengindir. Şerefîye bölgesi de zengin bir orman bölgesidir. Ak Dağlar (Şarkışla-Yıldızeli sınırı) İç Anadolu Bölgesi'nin en önemli orman kaynağıdır. Bu orman alanları çıkarıldığında Sivas'ın hâkim bitki örtüsü bozkırlardır. (Anonim 2019a).

3.1.1.10. Jeolojik Yapı

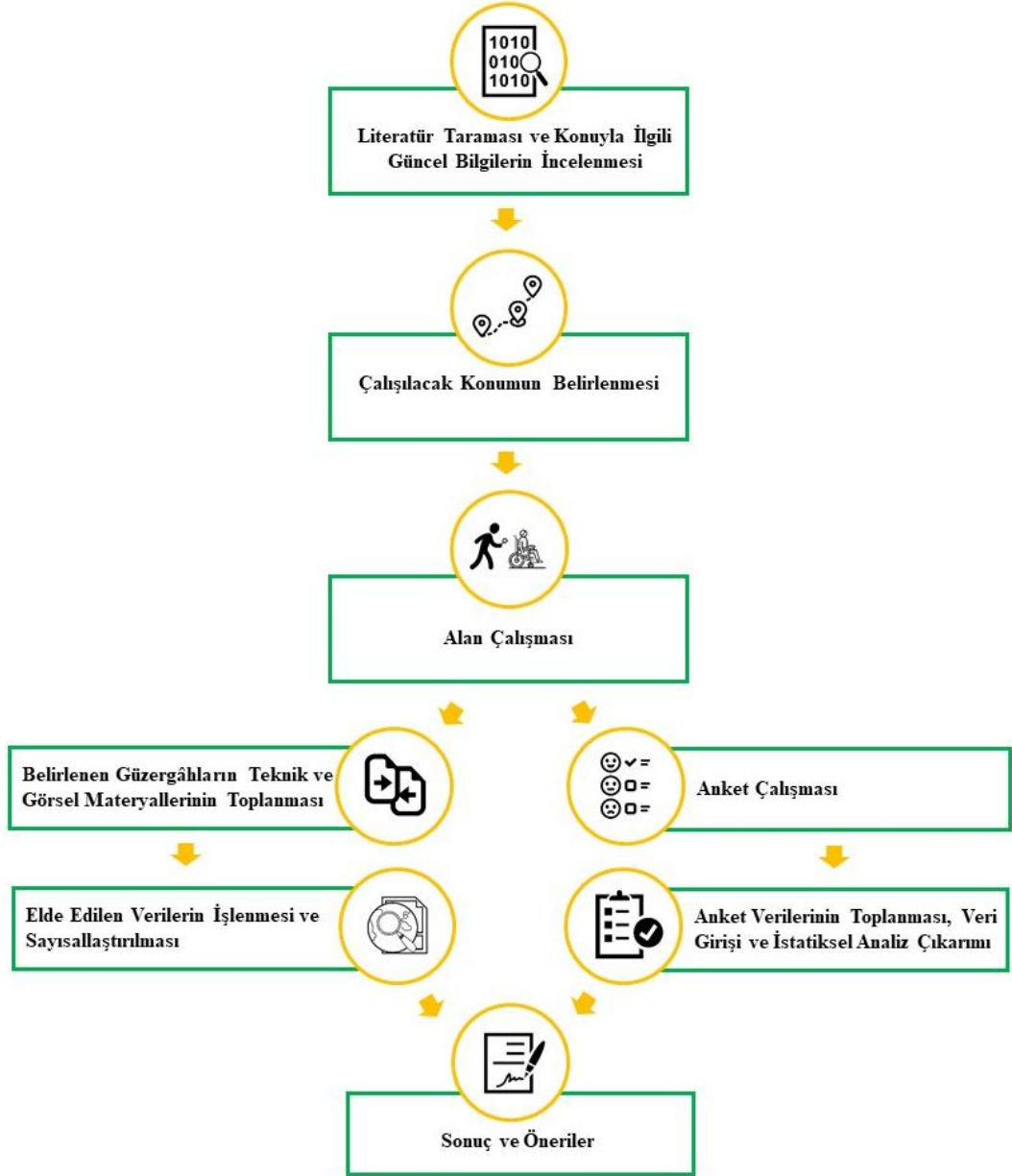
Yörenin mevcut bulunan arazisi farklı jeolojik zamanlarda meydana gelmiştir. İl arazisinde 1. jeolojik dönemden kalmış yaşlı kütleler; 2. jeolojik dönemde oluşmuş araziler; 3. jeolojik devire ait dağlar ve Alp orojenezi; akarsu boylarında ise 4. jeolojik dönemden kalıntılara rastlanır (Anonim 2018).

3.1.1.11. Yeryüzü Şekilleri

Sivas'ın ortalama yükseltisi 1000 m'nin üzerindedir. Dağlar, vadiler, ovalar ve platolar başlıca yeryüzü şekillerini oluşturmaktadır. Doğu yöne ilerledikçe yükselti artar. Kentin batısı ile orta kesimdeki ilçelerine, dağlar ve geniş platolar hakimdir. Aşınmış dağlarla platolarda yükselti yavaş yavaş azalmakta, yüzey sularının akış hızları düşük oluşundan da vadiler sığdır. Sivas'ın yeryüzü şeklini önemli ölçüde platolar oluşturmaktadır. Kentin yer yüzü şekillerinin % 47,6'sını platolar, %46,2'sini dağlar, %6,2'sini ise ovalar oluşturmaktadır (Anonim 2018).

3.2. Yöntem

Sivas ilinde, fiziksel engellilerin, kentsel peyzaj alanlarını aktif veya pasif bir şekilde kullanabilmesi için en büyük öneme sahip olan ulaşım koridorları ve ulaşılabilirlik konuları esas alınarak incelenmiştir. Temmuz 2018 tarihinde, akülü, engelli aracı kullanan, ortopedik engelli olan 4 farklı engelli birey ile şehrin 4 farklı güzergâhından Sivas Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan Buruciye Medresesi'ne ulaşmak için kullandıkları ulaşım koridorları ve ulaşılabilirlik adına yaşamış oldukları fiziksel problemler tespit edilmiş, veriler toplanmıştır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2. Araştırma Yöntem Akış Şeması

3.2.1. Literatür Taraması ve Konuyla İlgili Güncel Bilgilerin İncelenmesi

Literatür taraması yapılarak geçmişten günümüze gerek Türkiye gerek dünyada yapılan engellilik, ulaşılabilirlik ve süreklilik çalışmaları incelenmiştir. Engelli bireylerin diğer bireyler gibi rahat erişim sağlayabilmesi ve aktif bir şekilde alan kullanımına dâhil olması için gerekli olan hukuki, idari, asli düzenlemeler ve geliştirilen standartlar da incelenerek çalışmaya sosyal açıdan destek sağlanmıştır.

3.2.2. Çalışılacak Güzergâhların Belirlenmesi

Bu bölümde araştırma konusu belirlenerek, planlanan çalışma için şehrin farklı özellikte, dört noktasından merkeze gelecek dört güzergâh belirlenmiştir (Şekil 3.3) Belirlenen güzergahların isim, başlangıç ile bitiş noktaları ve yaklaşık uzunlukları verilmiştir (Çizelge 3.1). Bu güzergahların seçim nedeni kentin, kuzey, güney, doğu, ve batı yönlerde aktif olarak kullanılan kentsel peyzaj alanları seçilmiştir. Ayrıca ülkemize önemli bir turistik katkı sağlayan ve günümüzde de yoğun ilgi gören Doğu Ekspresi ile tren yolculuğu yapan engelli bireylerin, Sivas Tren Garı'ndan, şehir merkezine ulaşım ve aktif alan kullanımında olası avantaj ve dezavantajlarını incelemektir. Çizelge 3.1' e göre bu dört güzergahtan, en uzununu I.Güzergah iken, en kısa olanı III. Güzergahtır.

Çizelge 3.1. Sivas Kentinde Belirlenen Güzergah Listesi

	Başlangıç	Ulaşım Koridoru	Bitiş	Uzunluk(m)
I. Güzergah	Selimiye Kültür Parkı	Hayri Sığırcı Cad. Sivas Lisesi Kavşağı Saray Bosna Cad. Bekir Sami Kunduk Sok. Cumhuriyet Meydanı (Selçuklu Parkı)	Buruciye Medresesi	1940
II. Güzergah	Ethem Bey parkı	Mevlana Cad. Hikmet Işık Cad. Cumhuriyet Meydanı	Kale Camii	1580
III. Güzergah	TCDD Sivas Tren Garı	İnönü Bulvarı (İstasyon Caddesi) Cumhuriyet Meydanı (Selçuklu Parkı)	Buruciye Medresesi	1350
IV. Güzergah	Sivas Aksu Park	Sait Paşa Cad. Celal Bayar Cad. Atatürk Bulvarı Cumhuriyet Meydanı (Selçuklu Parkı)	Buruciye Medresesi	1640

3.2.3. Alan Çalışması

Alan çalışması, Şekil 3.3'te de görüldüğü üzere dört farklı güzergâh belirlenmiş ve güzergâhlarda Temmuz 2018'de -akülü- engelli aracı kullanan 4 farklı engelli birey ile Sivas Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan Buruciye Medresesi'ne ve Kale Camii'sine ulaşmak için bir senaryo hazırlanmıştır. Bu senaryoda kullandıkları ulaşım koridorları ve ulaşılabilirlik adına yaşamış oldukları fiziksel problemler tespit edilmiş, gerekli veriler toplanmıştır.

3.2.3.1. Belirlenen Güzergâhların Teknik ve Görsel Verilerin Toplanması; Elde Edilen Verilerin İşlenmesi

Şekil 3.3'te de görüldüğü üzere dört farklı güzergâh belirlenmiş ve güzergâhlarda -akülü- engelli aracı kullanan 4 farklı engelli birey ile Sivas Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan Buruciye Medresesi'ne ulaşmak için hazırlanan bu senaryoda kullandıkları ulaşım koridorları ve ulaşılabilirlik adına yaşamış oldukları fiziksel problemler fotoğraflarla desteklenmiş, kullandıkları yaya yolu, yükseklik genişlik, rampa, döşeme unsurlarının uygunlukları açısından ölçülerek desteklenmiştir. Bu güzergâhlar ve unsurlar Google Earth ve ArcGIS 10.6.1 programları yardımıyla sayısallaştırılmıştır.

3.2.3.2. Anket Çalışması ve Toplanan Verilerin İşlenmesi

Engelli bireylere yönelik Ek-1'de bulunan anket hazırlanmıştır. Bu anket, Sivas Belediyesi Engelliler Kültür Merkezi koordinasyonu ile kenti aktif alan kullanımına dâhil olan veya olmaya çalışan, etkin çevreyi kullanan 27 fiziksel engelli bireye uygulanmıştır. Bunun nedeni sürekli etkin çevreyi kullandıkları için kentsel peyzaj kullanım alanlarındaki mevcut bulunan pozitif ve negatif unsurlarla sıcak bir iletişim halinde olmalarındandır. Daha sonra elde edilen veriler SPSS 21 programında her soru kendi içerisinde analiz edilmiştir. Anket çalışmasında, teknik verilerin yanı sıra kent sakinlerinden olan engelli bireylerle doğrudan muhatap olmak ve onların gözünden, var olan hizmetlerin yeterlilik tespitinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca alan çalışmasında teknik açıdan uygunluk saptamalarının yanı sıra bu anket çalışması, tez çalışmamıza sosyolojik açıdan önemli bir katkıda bulunmaktadır. Anket uygulanan bireylerin seçimindeki en önemli etken, gerek sosyal hayata katılımları gerek kentsel alan kullanımında aktif bir şekilde rol almalarıdır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

I, II, III, IV güzergâhları (akülü engelli aracı kullanan) 4 farklı ortopedik engelli birey ile Sivas Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan Buruciye Medresesi'ne ve Kale Camii'sine ulaşmak için kullandıkları ulaşım koridorları Google Earth ve ArcGIS 10.6.1 programları (Şekil 4.1) yardımıyla coğrafi bilgi sisteminde sayısallaştırılmıştır.

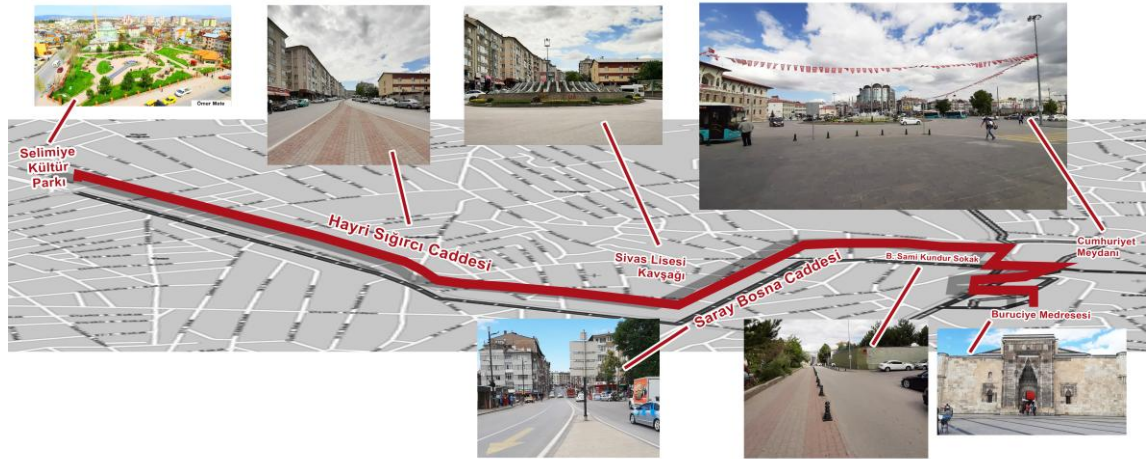
Şekil 4.1. Çalışmanın Yapıldığı Güzergâhların ArcGIS ile Sayısallaştırılmış Haritası

4.1. Sivas Kenti Bazı Yaya Yollarının Engellilere Uygunluğu

Şekil 4.1'de de görüldüğü üzere dört farklı güzergâhta -akülü- engelli aracı kullanan dört farklı engelli birey ile Sivas Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan Buruciye Medresesi'ne ulaşmak için hazırlanan bu senaryoda kullandıkları ulaşım koridorları ve ulaşılabilirlik

adına yaşamış oldukları fiziksel problemler araştırılmış, fotoğraflarla desteklenmiş, kullandıkları yaya yolu, yükseklik ve genişlik, rampa, döşeme unsurlarının uygunlukları, aydınlatma, bitkilendirme kriterleri, TS 9111, TS ISO 23599 ve TS 12576 standartlarına göre uyarlanan EK-2'ye göre incelenmiştir. Güzergâh üzerindeki rampaların uygunlukları yapılan ölçümler ve çekilen fotoğraflar ile desteklenerek ArcGIS 10.1.6 programında işlenerek sayısallaştırılmıştır.

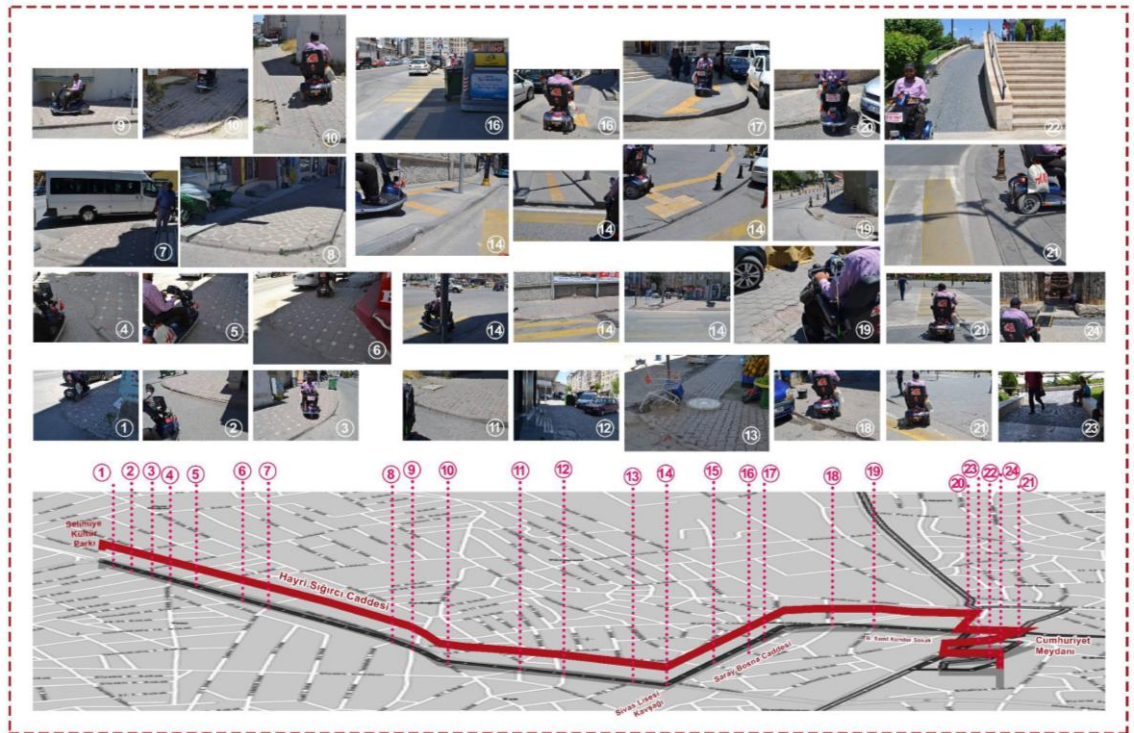
4.1.1. I. Güzergâhın Engellilere Uygunluğu

Şekil 4.2. I. Güzergaha Ait Ulaşım Aksı

Bu güzergâh yaklaşık olarak 1,9 km uzunluğundadır. Başlangıç konumu olarak kent merkezinin batısında yer alan Fatih Mahallesi, Aydoğan Mahallesi, ve Yenidoğan Mahallesi sakinleri tarafından yoğun bir şekilde aktif alan kullanımı olan, sınırları içerisinde Selimiye Kültür Sitesi de bulunan, Selimiye Kültür Parkı başlangıç noktası olarak belirlenmiştir. Şekil 4.2'de de görüldüğü üzere, Hayri Sığircı Caddesi üzerinden, Sivas Lisesi Kavşağı'na, ardından Saray Bosna Caddesi, Bekir Sami Kundur Sokak üzerinden Sivas Cumhuriyet Meydanı'na ulaşılmıştır. Cumhuriyet Meydanı'ndaki

Selçuklu Parkı kullanılarak Buruciye Medresesi'nde bu ulaşım senaryosu sonlandırılmıştır. Bu ulaşım aksı, -akülü- engelli aracı kullanıcısı, Duchenne Muskuler Distrofi (kas zayıflığı) hastası olan Muhammed GÖKKAYA (31) ile test edilmiştir (Şekil 4.3 ve Şekli 4.4).

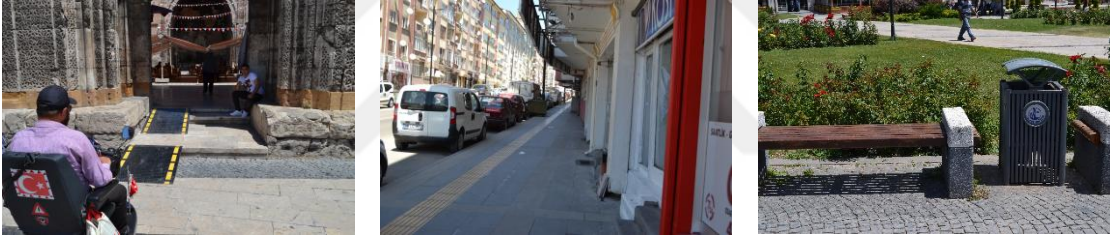
Şekil 4.3. I.Güzergâh Yaya Yolu Bulguları

Şekil 4.4. I. Güzergah Çalışma Aksı Uygu Görüntüsü

Şekil 4.5. I.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumsuz Etki Eden Faktörler

Şekil 4.6. I.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumlu Etki Eden Faktörler

Bu ulaşım aksında, EK-2’de uyarlanan, TS 12576 Şehir içi yollar - kaldırım ve yaya geçitlerinde ulaşılabilirlik için yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kuralları dikkate alınarak yapılan araştırmada (Şekil 4.5 ve Şekil 4.6);

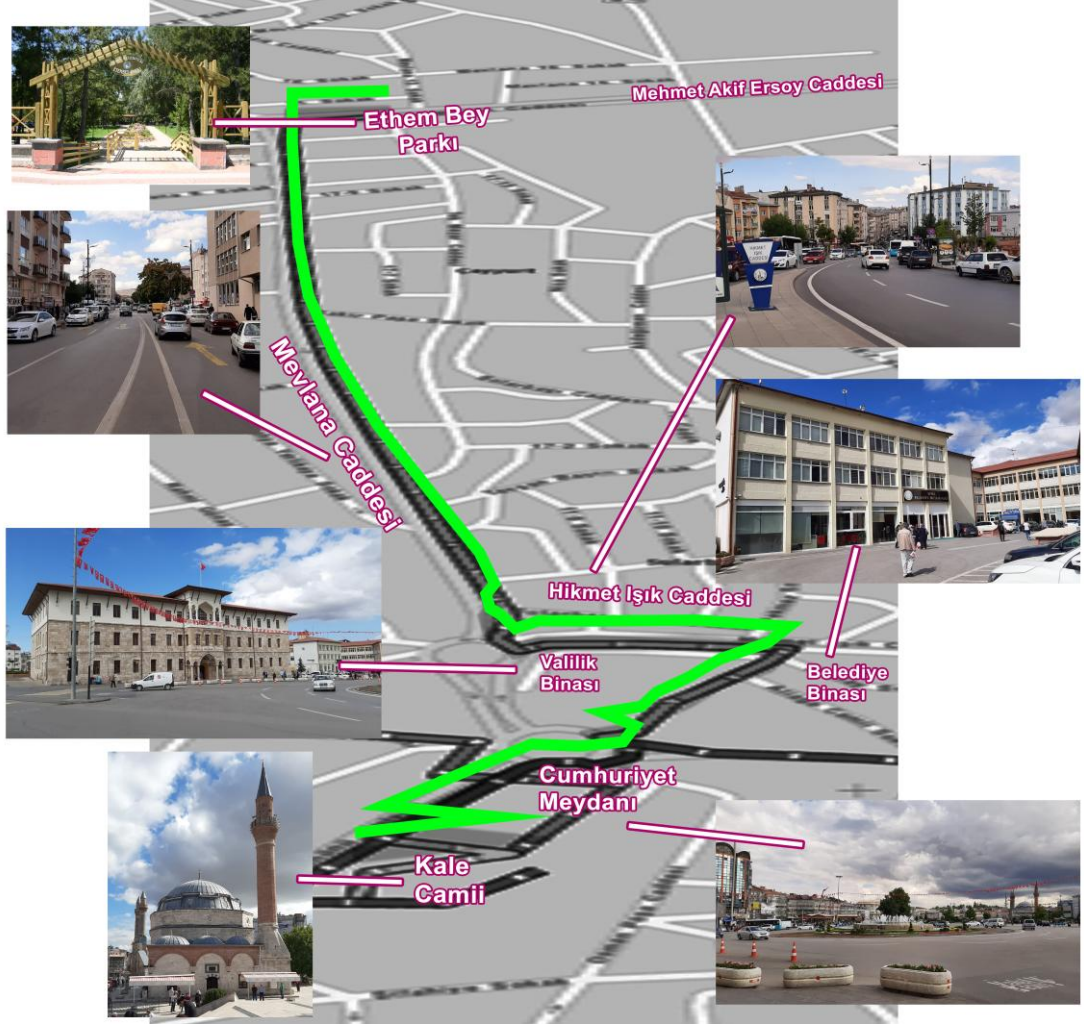
- Kaldırım genişlikleri (tek yön için), kaldırım yükseklikleri uygundur.
- Haryri Sığırıcı Caddesi ve Bekir Sami Kunduk Sokak dışındaki aydınlatma sistemi yeterlidir.

- Bank ve çöp kutularının yükseklik ve ara mesafeleri uygundur.
- Yeterli denetim yapılmadığından yaya yolundaki döşeme bozuklukları giderilmemiştir.
- İşçilikteki kalitesizlik ve TS 12576 standartları dikkate alınmadığından rampa eğimleri ile çeşitli alt yapı kapak ve ızgaralarının gelişi güzel yapılmıştır.
- Bazı yapı-inşaat çalışmalarına ait malzemelerinin yaya yoluna konularak emniyetsiz yaya yolunu kapatmaktadır.
- Bilinçsizce rampa önü ve yaya geçitlerine yapılan uygunsuz araç parkları, bu aksta ulaşım sağlayan herhangi bir yaya veya engelli bireyin güvenliğini tehlikeye atmakta, ulaşım ve erişimi kısıtlamaktadır.
- Görme engelliler için Hayri Sığırcı Caddesi, Bekir Sami Kunduk Sokak ve Selçuklu Parkı'nda sarı bant veya hissedilebilir yüzey bulunmamaktadır. Bu da görme engelli bir birey için ulaşım ve erişimde sürekliliği engellemektedir.
- Şehir içi toplayıcı yol sınıfında bulunan ve yoğun bir şekilde kullanılan bu güzergâhtaki mevcut sinyalizasyon sistemlerinde görme engelliler için sesli uyarı, fiziksel engelliler için ise (özellikle Cumhuriyet Meydanı kavşağında) engelli butonu bulunmamaktadır.
- Bitkilendirme açısından, belirlenen bu güzergâhtaki Hayri Sığırcı Caddesi'nin bir kısmında bitkilendirme vardır. Diğer cadde ve sokaklarda bitkilendirme mevcut değildir. Cumhuriyet Meydanı'nda çeşitli peyzaj tasarımları mevcuttur fakat

güneşli günlerde gölge ihtiyacını karşılayamamaktadır. Saray Bosna Caddesi gibi caddelerin kaldırımların (2 metrenin altında) uygun genişlikte olmamasından kaynaklı bitkilendirme yapılmayabilir.

- Ayrıca peyzaj görselliği açısından estetik özellik katan granit ve parke taşların, fiziksel engelli bireylerden işitme engelliler için aşırı bir tehlike arz etmezken görme ve ortopedik engelliler açısından hem engelli aracında oluşturduğu vibrasyon nedeniyle hem de yardımcı protez (koltuk değneği, engelli bastonu, ve yaşlı bastonları) kullananlar için takılma ve aksamalara neden olduğundan, engelliler açısından ergonomik değildir. Gerekli düzenlemelerin EK – 2’de uyarlaması verilen TS 12576 nolu standarda göre yapılması gerekmektedir.

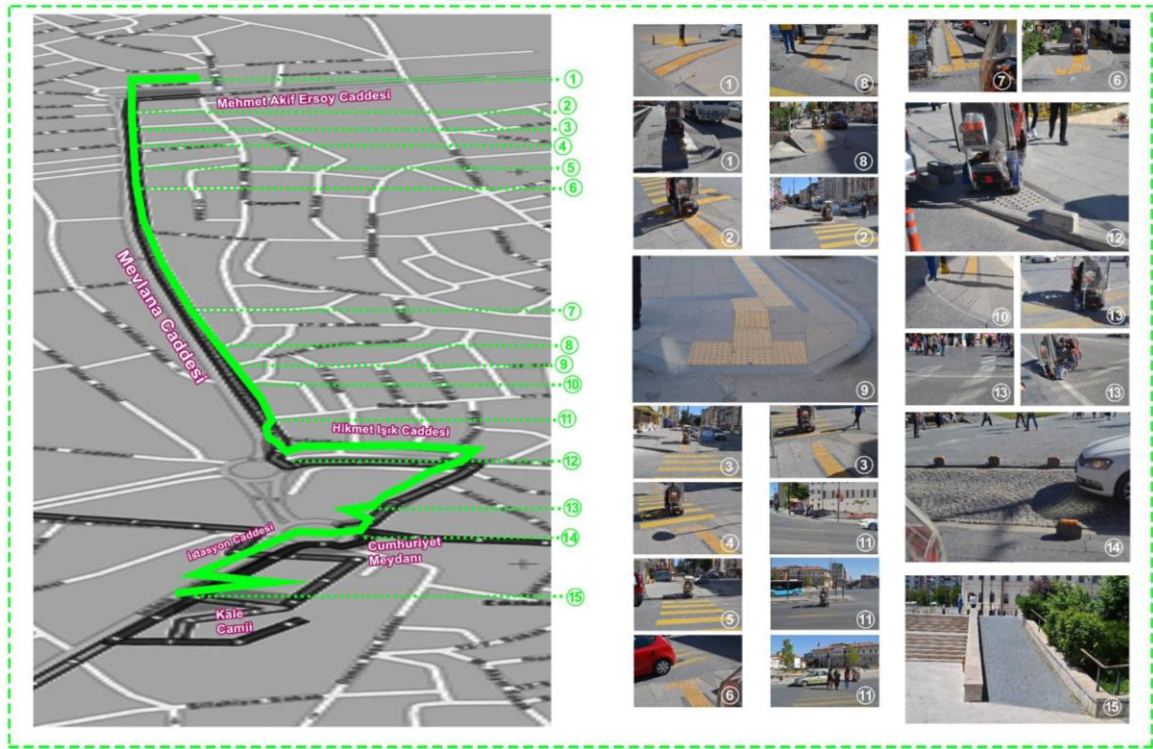
4.1.2. II. Güzergâhın Engellilere Uygunluğu

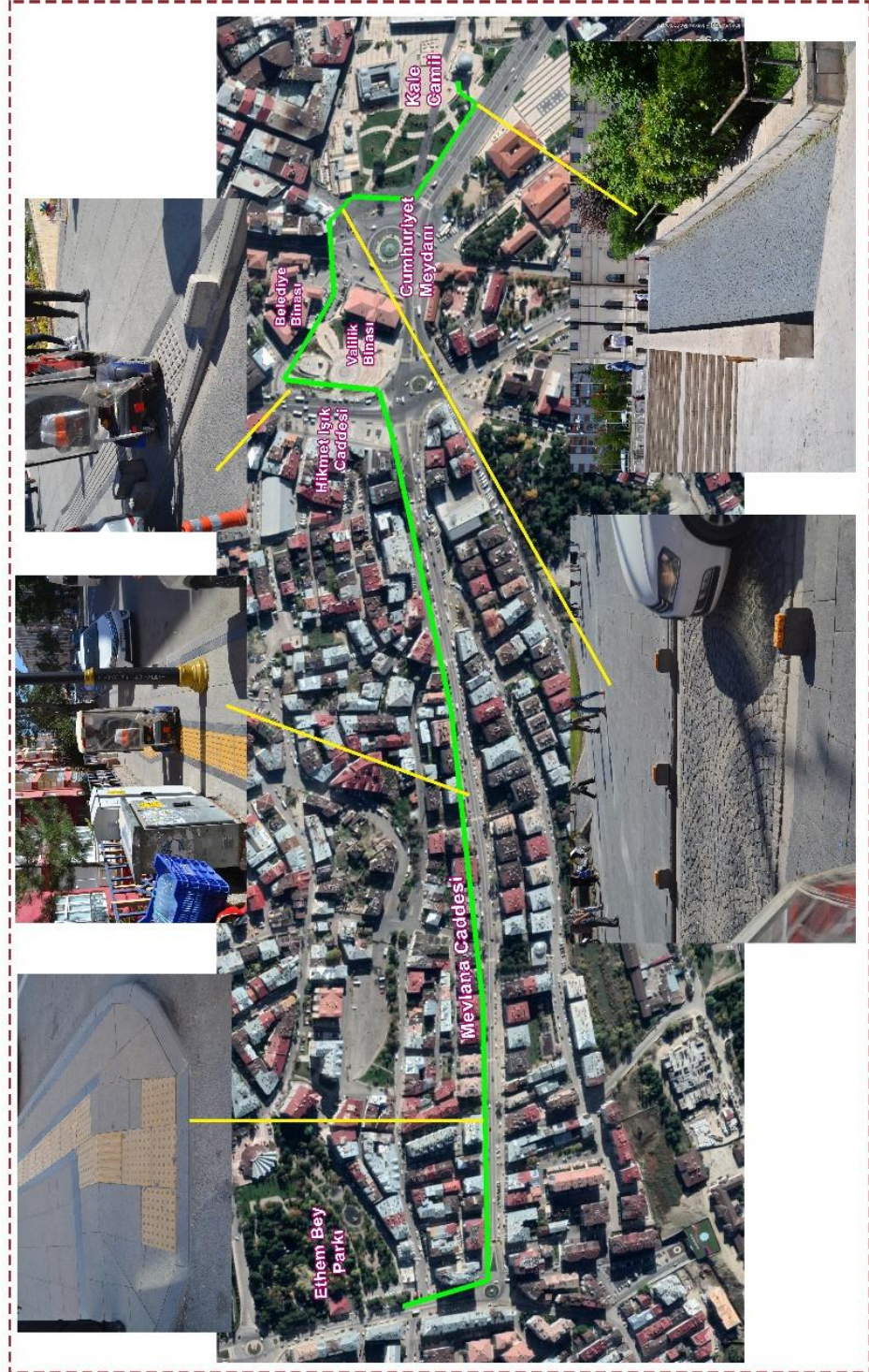
Şekil 4.7. II.Güzergaha Ait Ulaşım Aksı

Bu güzergâh yaklaşık olarak 1,6 km uzunluğundadır. Başlangıç konumu olarak şehir merkezinin kuzeyinde yer alan Mevlâna Mahallesi, Akdeğirmen Mahallesi ve Sularbaşı Mahallesi sakinleri tarafından yoğun bir şekilde aktif alan kullanımı olan, Ethem Bey Parkı başlangıç noktası olarak belirlenmiştir. Mevlâna Caddesi üzerinden, doğrudan

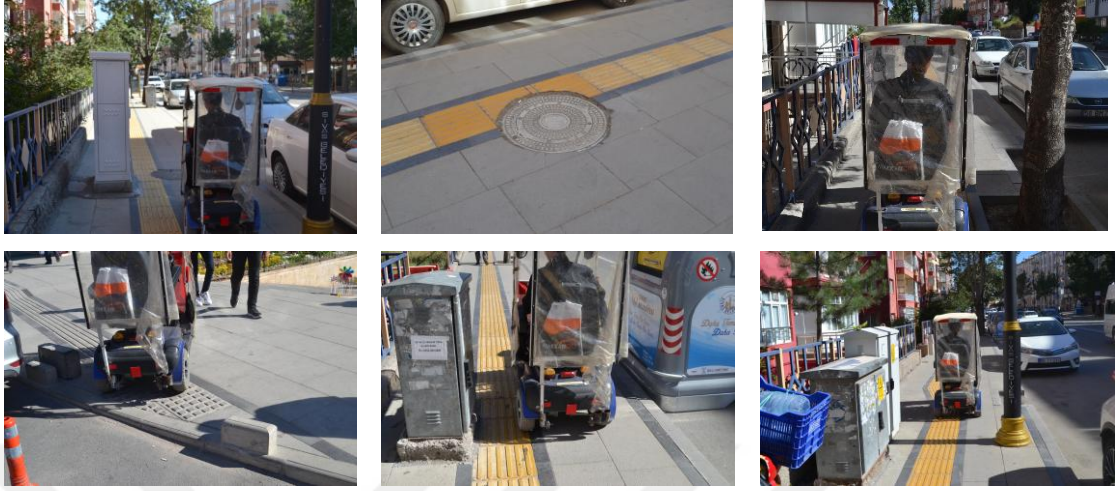
Cumhuriyet Meydanı'na geçiş yapmak şeklinde belirlenen güzergâh, rampa önüne park edilen araçlar nedeniyle ulaşım yolunu değiştirmek ve uzatmak zorunda kalmıştır. Ardından Şekil 4.7'de de görüldüğü üzere, Mevlâna Caddesi'nden Hikmet Işık Caddesi'ne, ardından Sivas Valiliği ile Sivas Belediyesi arasında mevcut (Süleyman Çanka Çarşısı üstünde) bulunan geçiş yolu kullanılarak Cumhuriyet Meydanı'na ulaşılmıştır. Daha sonra, Cumhuriyet Meydanı'ndaki Selçuklu Parkı kullanılarak Buruciye Medresesi'nde sonlandırılmıştır. Bu ulaşım aksı, -akülü- engelli aracı kullanıcısı, Sarkopeni (kas erimesi) hastası olan Hakan BAL (43) ile test edilmiştir (Şekil 4.8 ve Şekil 4.9).

Şekil 4.8. II.Güzergâh Yaya Yolu Bulguları

Şekil 4.9. II.Güzergah Çalışma Aksı Uygu Görüntüsü

Şekil 4.10. II.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumsuz Etki Eden Faktörler

Şekil 4.11 II.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumlu Etki Eden Faktörler

Bu ulaşım aksında, EK-2’de uyarlanan, TS 12576 Şehir içi yollar - kaldırım ve yaya geçitlerinde ulaşılabilirlik için yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kuralları dikkate alınarak yapılan araştırmada (Şekil 4.10 ve Şekil 4.11);

- Kaldırım genişlikleri (tek yön için), kaldırım yükseklikleri uygundur.
- Aydınlatma sistemi yeterlidir.
- Çöp kutularının yükseklik ve ara mesafeleri uygun.

- Güzergah üzerinde denetim eksikliğinden kaynaklı döşeme bozuklukları bulunmamakta olup giderilmemiştir.
- Yaya yolu bitki dikimleri uygun değildir.
- İşçilikteki katlitesizlik ve TS 12576 standartları dikkate alınmadığından rampa eğimleri ile çeşitli alt yapı kapak ve ızgaralarının gelişi güzel yapılmıştır.
- Bilinçsizce rampa önü ve yaya geçitlerine yapılan uygunsuz araç parkları, bu aksta ulaşım sağlayan herhangi bir yaya veya engelli bireyin güvenliğini tehlikeye atmakta, ulaşım ve erişimi kısıtlamaktadır.
- Özellikle Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan Aynalı Çarşı ile Selçuklu Parkı arasında kalan ve günlük binlerce kişinin kullandığı yolda engelli rampası bulunmamaktadır.
- Görme engelliler için Mevlâna Caddesi, Hikmet Işık caddesinde (denetim eksikliği ve uygulanma aşamasından kalan problemlerin tespiti ile birlikte) sarı bant mevcut olup diğer kısımlarda bulunmamaktadır. Bu da görme engelli bir birey için ulaşımında ve erişimde sürekliliği engellemektedir.
- Şehir içi toplayıcı yol sınıfında bulunan ve yoğun bir şekilde kullanılan bu güzergâhtaki mevcut sinyalizasyon sistemlerinde görme engelliler için sesli uyarı, fiziksel engelliler için ise (özellikle Cumhuriyet Meydanı kavşağında) engelli butonu bulunmamaktadır.

- Bitkilendirme açısından, belirlenen bu güzergâhtaki caddelerde yeşil koridor yetersiz ve güneşli günlerde gölge ihtiyacını karşılayamamaktadır.
- Gerekli düzenlemelerin EK – 2’de uyarlaması verilen TS 12576 nolu standarda göre yapılması gerekmektedir.

4.1.3. III. Güzergâhın Engellilere Uygunluğu

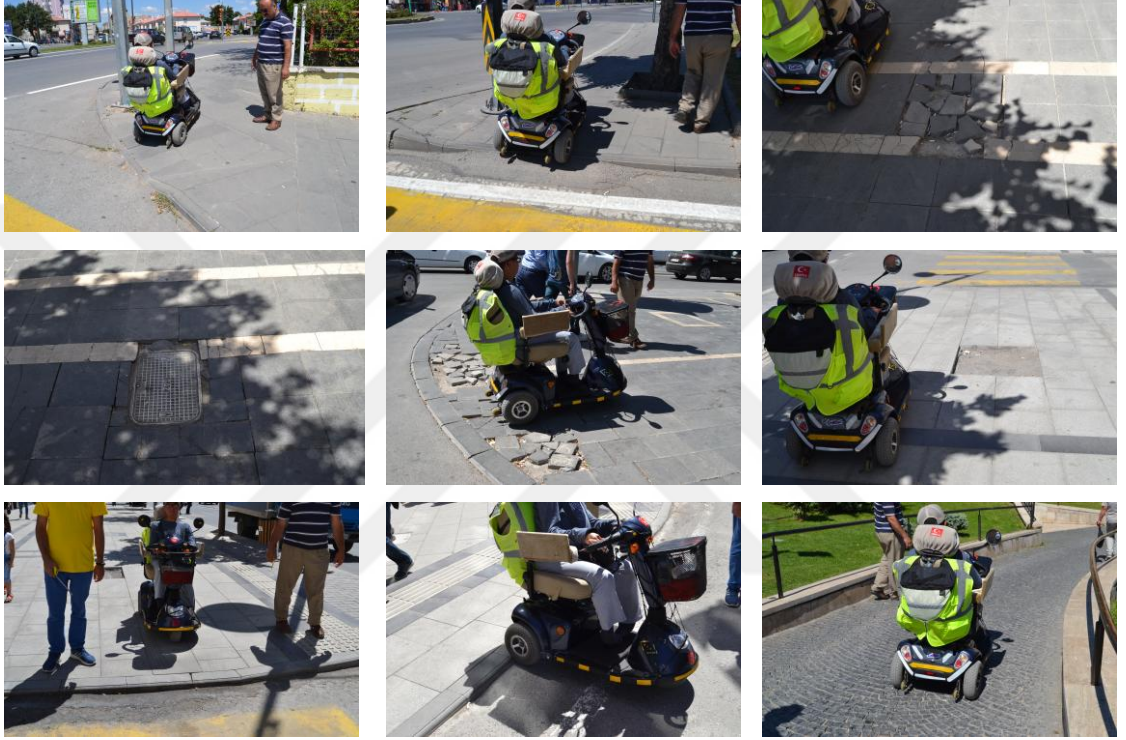

Şekil 4.12. III.Güzergaha Ait Ulaşım Aksı

Sivas, gerek karayolu gerek demiryolu ulaşım aksları açısından Türkiye'nin kavşak noktası konumundadır. Bu güzergâhın belirlenmesindeki amaç, turizm faaliyetleri içerisinde büyük ilgi gören Doğu Ekspresi ve diğer demiryolu hizmetleri ile Sivas'a gelen yerli ya da yabancı turistlerden engelli bireylerin şehir merkezinde turizm potansiyeli bulunan kentsel peyzaj alanlarına ulaşımını incelemektir. Bu güzergâh yaklaşık olarak 1,4 km uzunluğundadır. Şekil 4.12’de de görüldüğü üzere, başlangıç noktası olarak şehir

Şekil 4.14. III.Güzergah Çalışma Aksı Uydu Görüntüsü

Şekil 4.15. III.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumsuz Etki Eden Faktörler

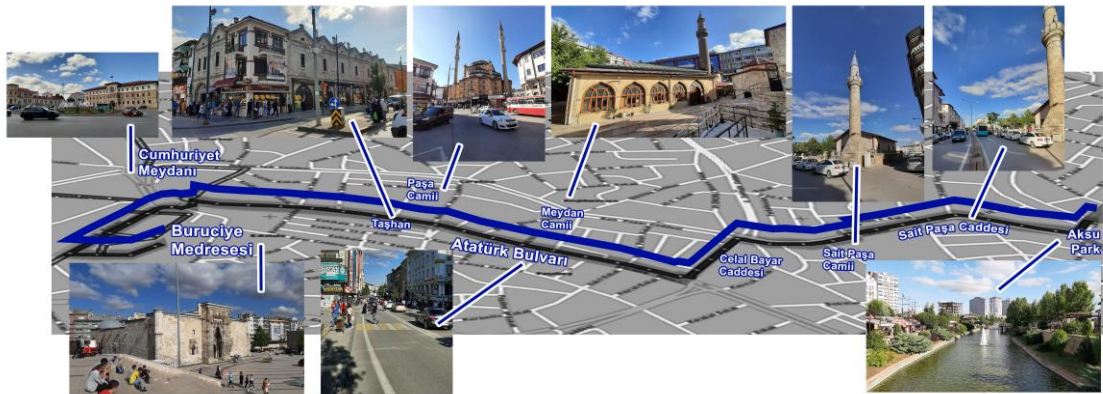
Şekil 4.16. III.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumlu Etki Eden Faktörler

Bu ulaşım aksında, EK-2’de uyarılan, TS 12576 Şehir içi yollar - kaldırım ve yaya geçitlerinde ulaşılabirlik için yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kuralları dikkate alınarak yapılan araştırmada (şekil 4.15 ve şekil 4.16);

- Kaldırım genişlikleri (tek yön için), kaldırım yükseklikleri uygundur.
- Aydınlatma sistemi yeterlidir.
- öp kutularının yükseklik ve ara mesafeleri uygun.
- Güzergah üzerinde denetim eksikliğinden kaynaklı döşeme bozuklukları bulunmamakta olup giderilmemiştir.
- Yaya yolu bitki dikimleri uygun değildir.
- İşçilikteki kalitesizlik ve TS 12576 standartları dikkate alınmadığından rampa eğimleri ile çeşitli alt yapı kapak ve ızgaralarının gelişi güzel yapılmıştır.
- Bilinçsizce rampa önü ve yaya geçitlerine yapılan uygunsuz araç parkları, bu aksta ulaşım sağlayan herhangi bir yaya veya engelli bireyin güvenliğini tehlikeye atmakta, ulaşım ve erişimi kısıtlamaktadır.
- Özellikle Cumhuriyet Meydanı’nda bulunan Aynalı arşı ile Selçuklu Parkı arasında kalan ve günlük binlerce kişinin kullandığı yolda engelli rampası bulunmamaktadır.

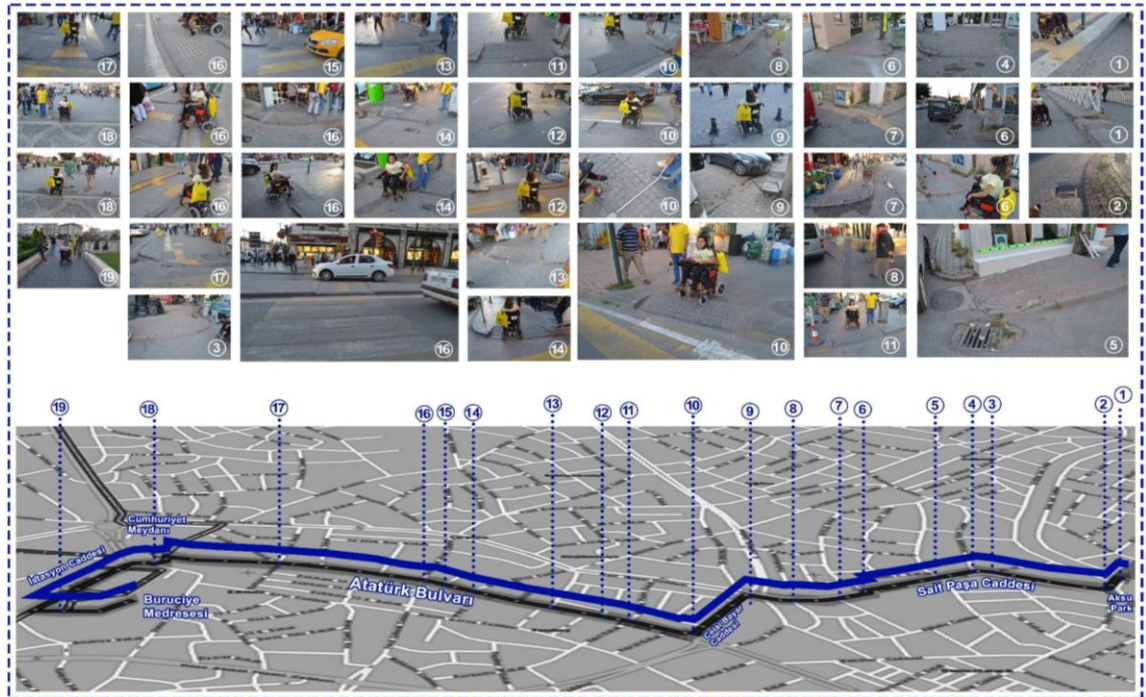
- Görme engelliler için Mevlâna Caddesi, Hikmet Işık caddesinde (denetim eksikliği ve uygulanma aşamasından kalan problemlerin tespiti ile birlikte) sarı bant mevcut olup diğer kısımlarda bulunmamaktadır. Bu da görme engelli bir birey için ulaşımda ve erişimde sürekliliği engellemektedir.
- Şehir içi toplayıcı yol sınıfında bulunan ve yoğun bir şekilde kullanılan bu güzergâhtaki mevcut sinyalizasyon sistemlerinde görme engelliler için sesli uyarı, fiziksel engelliler için ise (özellikle Cumhuriyet Meydanı kavşağında) engelli butonu bulunmamaktadır.
- Bitkilendirme açısından, *Tilia sp. (ihlamur)* dikilmiş fakat istenilen çapta olmadığı için güneşli günlerde gölge ihtiyacını karşılayamamaktadır.
- Gerekli düzenlemelerin EK – 2’de uyarlaması verilen TS 12576 nolu standarda göre yapılması gerekmektedir.

4.1.4. IV. Güzergâh Bulguları

Şekil 4.17. IV.Güzergaha Ait Ulaşım Aksı

Bu güzergâh, yaklaşık olarak 1,6 km uzunluğundadır. Başlangıç konumu olarak şehir merkezinin doğusunda yer alan Dedebalı Mahallesi, Kılavuz Mahallesi, Ferhatbostan Mahallesi, Huzur Mahallesi ve Demircilerardı Mahallesi sakinleri tarafından yoğun bir şekilde aktif alan kullanımı olan, Aksu Parkı başlangıç noktası olarak belirlenmiştir. Şekil 4.17’de de görüldüğü üzere, öncelikle Sait Paşa Caddesi daha sonra Atatürk Bulvarı’na geçmek için, Celal Bayar Caddesi kullanılmış ve Atatürk Bulvarı’ndan Cumhuriyet Meydanı’na geçilmiştir. Selçuklu Parkı kullanılarak Buruciye Medresesi’nde bu ulaşım senaryosu sonlandırılmıştır. Bu ulaşım aksı, -akülü- engelli aracı kullanıcısı, Meningomiyelozel (omurilik kopukluğu) hastası olan Merve AKILLI (25) ile test edilmiştir (Şekil 4.18 ve Şekil 4.19).

Şekil 4.18. IV. Güzergâh Yaya Yolu Bulguları

Şekil 4.19. IV.Güzergah Çalışma Aksı Uydu Görüntüsü

Şekil 4.20. IV.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumsuz Etki Eden Faktörler

Şekil 4.21. IV.Güzergâh Boyunca Engellilerin Ulaşımına Olumlu Etki Eden Faktörler

Bu ulaşım aksında, EK-2’de uyarlanan, TS 12576 Şehir içi yollar - kaldırım ve yaya geçitlerinde ulaşılabilirlik için yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kuralları dikkate alınarak yapılan araştırmada (Şekil 4.20 ve Şekil 4.21);

- Sait Paşa Caddesi hariç, kaldırım genişlikleri (tek yön için), kaldırım yükseklikleri uygundur.
- Aydınlatma sistemi Sait Paşa Caddesi ve Celal Bayar Caddesi hariç yeterlidir.

- Çöp kutularının yükseklik ve ara mesafeleri uygundur.
- Güzergah üzerinde denetim eksikliğinden kaynaklı döşeme bozuklukları bulunmamakta olup giderilmemiştir.
- İşçilikteki katlitesizlik ve TS 12576 standartları dikkate alınmadığından rampa eğimleri ile çeşitli alt yapı kapak ve ızgaralarının gelişi güzel yapılmıştır.
- Bazı esnaflara ait malzemelerinin yaya yoluna konularak emniyetsiz yaya yolunun kapatmakta ve yaya ulaşımını tehlikeye atmaktadır.
- Bilinçsizce rampa önü ve yaya geçitlerine yapılan uygunsuz araç parkları ve rögar kapakları, bu aksta ulaşım sağlayan herhangi bir yaya veya engelli bireyin güvenliğini tehlikeye atmakta, ulaşım ve erişimi kısıtlamaktadır.
- Görme engelliler için Sait Paşa Caddesi, Celal Bayar Caddesi ve Celal Bayar Caddesi ile Taşhan arasında sarı bant bulunmamaktadır. Bu da görme engelli bir birey için ulaşım ve erişimde sürekliliği engellemektedir.
- Sait Paşa Caddesi'nde, gerek rampalar gerekse kaldırım genişlikleri belli yerlerde iki insanın yan yana yürüyemeyeceği kadar dardır.
- Şehir içi toplayıcı yol sınıfında bulunan ve yoğun bir şekilde kullanılan bu güzergâhtaki mevcut sinyalizasyon sistemlerinde görme engelliler için sesli uyarı, fiziksel engelliler için ise (özellikle Cumhuriyet Meydanı kavşağında) engelli butonu bulunmamaktadır.

- Bitkilendirme açısından, belirlenen bu güzergâhtaki caddelerde yeşil koridor yetersiz ve güneşli günlerde gölge ihtiyacını karşılayamamaktadır.
- Ayrıca rampalarda kaymayı önlemek için bir fonksiyonel özellik niteliğinde kullanılan küp granit döşemelerin, fiziksel engelli bireylerden işitme engelliler için aşırı bir tehlike arz etmezken görme ve ortopedik engelliler açısından hem engelli aracında oluşturduğu vibrasyon nedeniyle hem de yardımcı protez (koltuk değneği, engelli bastonu, ve yaşlı bastonları) kullananlar için takılma, aksama ve kazalara neden olacağından, engelliler açısından ergonomik değildir.
- Gerekli düzenlemelerin EK – 2’de uyarlaması verilen TS 12576 nolu standarda göre yapılması gerekmektedir.

4.2. Engelli Bireylerin Kentsel Alanları Kullanma Memnuniyeti

Anket çalışmasında, teknik verilerin yanı sıra kent sakinlerinden olan engelli bireylerle doğrudan muhatap olmak ve onların gözünden, var olan hizmetlerin yeterlilik tespitinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca alan çalışmasında teknik açıdan uygunluk saptamalarının yanı sıra bu anket çalışması, tez çalışmamıza sosyolojik açıdan önemli bir katkıda bulunmaktadır. Anket uygulanan bireylerin seçimindeki en önemli etken, gerek sosyal hayata katılımları gerek kentsel alan kullanımında aktif bir şekilde rol almalarıdır. Sonuç olarak ise yapılan tez çalışmasına daha güncel ve daha sağlıklı bir katkı sağlanmıştır. Ek-1’de bulunan 10 soruluk anket ve 34 soruluk ölçek kısmı ile birlikte toplam 44 soru yöneltilmiştir. Bu anket için Sivas Belediyesi Engelliler Kültür Merkezi koordinasyonu ile kentsel alanları aktif kullanan 27 fiziksel engelli tespit edilmiş ve bu bireyler ile bire bir 17 Mart 2019 tarihinde anket çalışması yapılmıştır.

4.2.1. Ankete Katılanların Bireysel Özellikleri

5'i kadın (%18,5), 22'si erkektir (%81,5) (Çizelge 4.1).

Katılımcıların, 30 yaş altı 11 birey (%40,7), 31-40 yaş arası 9 birey (%33,3), 41 yaş ve üzeri 7 birey (%25,9) bulunmaktadır. 30 yaş altı bireylerin diğer yaş gruplarına göre kentsel alan kullanımlarında sayıca fazla olduğu söylenebilir (Çizelge 4.1).

Katılımcıların eğitim durumlarını incelediğimizde; %25,9 'u ilköğretim, %51,9'u lise, %14,8'i yüksekokul, %3,7'si lisans eğitimi almış bireylerden oluşmaktadır. Engelli bireylerde eğitim durumu lisans düzeyinde en düşükken, lise mezunu engelli sayısı en yüksektir (Çizelge 4.1).

Katılımcılar engel çeşidine göre %14,8'i görme engelli, %48,1'i işitme engelli, %37'si ortopedik engelli olan bireylerden oluşmaktadır (Çizelge 4.1).

Engel nedenine göre katılımcıların %59,3'ü doğuştan, %40,7'si sonradan engelli olmuşlardır. Sonradan engelli olan bireylerin %7,4'ü kaza, %29,6'sı, hastalık, %3,7'si ise diğer sebeplerden engelli olmuşlardır. Doğuştan engelli olan bireylerin sayısı sonradan engelli olan birey sayısından fazladır. Sonradan engelli olan bireylerde ise en büyük engel nedeni hastalık olarak görülmektedir (Çizelge 4.1).

Engelli bireyler meslek gruplarına göre incelendiğinde, %7,4'ü memur, %33,3'ü işçi, %11,1' özel sektör, %18,5'i serbest meslek sahibidir. Bu katılımcıların %29,6 'sı ise engelli durumundan dolayı çalışmıyor ya da çalışmıyor konumdadır. Bu sonuçlara göre engelli istihdamının yeterli olmadığı ve en çok istihdam pozisyonun işçi pozisyonu olduğu görülmektedir (Çizelge 4.1).

4.2.2. Ankete Katılanların Kentsel Alan Kullanım Memnuniyetlerinin Belirlenmesi

Yazın kent kullanım sıklığı incelendiğinde, katılımcıların %55,6'sı her gün, %18,5'i haftada bir kez, %3,7'si ayda bir kez, %7,4'ü yılda bir kez, %14,8'i hiç kullanmadıkları görülmektedir (Çizelge 4.1).

Kışın kent kullanım sıklığı incelendiğinde, katılımcıların %40,7'si her gün, %33,3'ü haftada bir kez, %3,7'si ayda bir kez, %3,7'si yılda bir kez, %18,5'i hiç kullanmadıkları görülmektedir (Çizelge 4.1).

Fiziksel engellilerin kent kullanım tercihlerine bakıldığında yoğunluk sırasına göre iş, eğitim, yeme-içme-alışveriş, gezme-dinlenme, sportif amaçlar ve diğer nedenlerle kent kullanımları tercih edilmektedir (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Değişkenlere Göre Ankete Katılan Engelli Sayısı ve Oranları

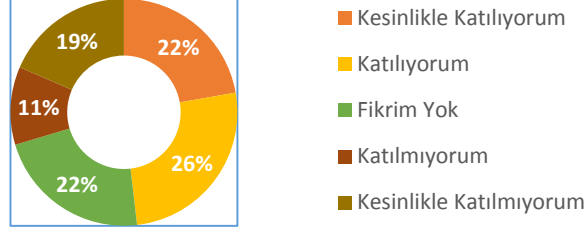
Sınıflandırma	Değişkenler	Sayı	Oran %
Cinsiyete Göre	Kadın	5	18,5
	Erkek	22	81,5
Yaşa Göre	30 altı	11	40,7
	31-40 arası	9	33,3
	41 ve üzeri	7	25,9
Eğitim Durumuna Göre	İlköğretim	7	25,9
	Lise	14	51,9
	Yüksekokul	4	14,8
	Lisans	1	3,7
Engel Çeşidine Göre	Görme	4	14,8
	İşitme	13	48,1
	Ortopedik	10	37,0
Engel Nedenine Göre	Doğuştan	16	59,3
	Sonradan	11	40,7

Çizelge 4.1. (devam)

Sonradan Engel Nedeni	Kaza	2	7,4
	Hastalık	8	29,6
	Diğer	1	3,7
	Toplam	11	40,7
Meslek Grubuna Göre	Memur	2	7,4
	İşçi	9	33,3
	Özel Sektör	3	11,1
	Serbest Meslek	5	18,5
	Çalışmıyor	8	29,6
Yazın Kent Kullanım Sıklığına Göre	Her gün	15	55,6
	Haftada bir iki kez	5	18,5
	Ayda bir iki kez	1	3,7
	Yılda bir iki kez	2	7,4
	Hiç	4	14,8
Kışın Kent Kullanım Sıklığına Göre	Her gün	11	40,7
	Haftada bir iki kez	9	33,3
	Ayda bir iki kez	1	3,7
	Yılda bir iki kez	1	3,7
	Hiç	5	18,5
Fiziksel Engellilerin Kent Kullanım Tercihleri	İş	18	
	Eğitim	13	
	Yeme-İçme-Alışveriş	15	
	Gezme-Dinlenme	10	
	Sportif Amaç	6	
	Diğer	3	

Çizelge 4.1’ de özelliklerini verdiğimiz fiziksel engelli bireylere yönelik Ek-1’de bulunan 34 soru yöneltilmiş, sorunları ve ankete katılan fiziksel engelli bireylerin kentsel alan kullanımlarında memnuniyetlerinin infografikleri verilmiştir.

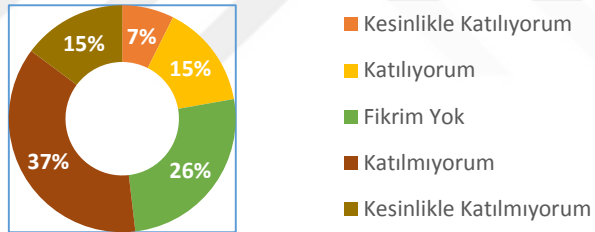
Soru - 1

Şekil 4.22. Soru-1 İnfografik

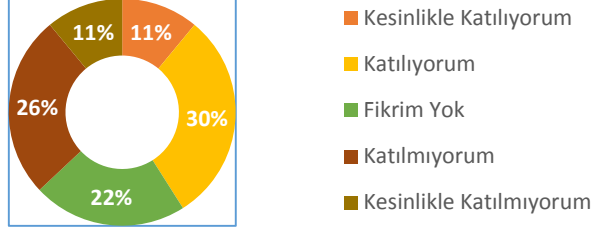
“Kentsel alanlarındaki oturma banklarını rahat kullanabildiğimizi düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %26’sı katılmakta, %22’si kesinlikle katıldığını, %22’si ise fikri olmadığını belirtmiştir (Şekil 4.22).

Soru - 2

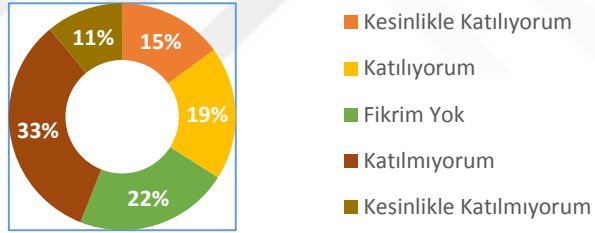

Şekil 4.23. Soru-2 İnfografik

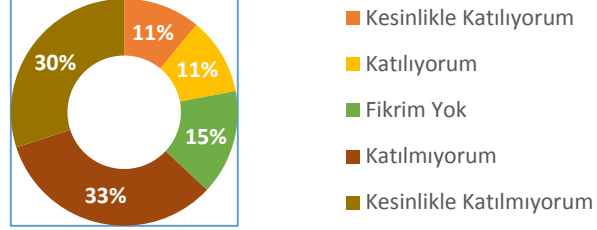
“Kentsel alanlarındaki çöp kutularını kullanırken zorluk çekiyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %37’si katılmadığını, %26’sı ise fikri olmadığını belirtmiştir (Şekil 4.23)

Soru - 3**Şekil 4.24.** Soru-3 İnfografik

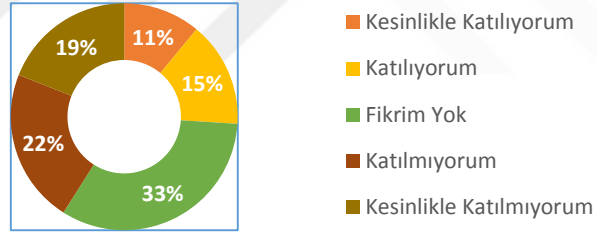
“Kentsel alanlarındaki aydınlatma sistemlerinin yeterli olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %30’u katılırken, %26’sı ise katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.24).

Soru - 4**Şekil 4.25.** Soru-4 İnfografik

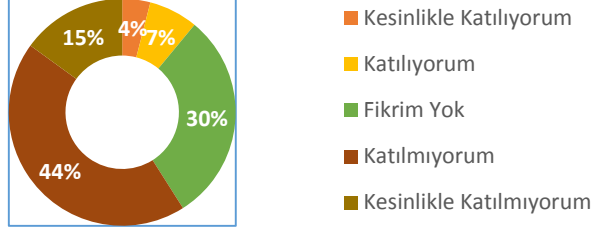
“Kentsel peyzaj alanlarındaki kullanılan işaret levhalarının yeterli olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %33’ü katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.25).

Soru - 5**Şekil 4.26.** Soru-5 İnfografik

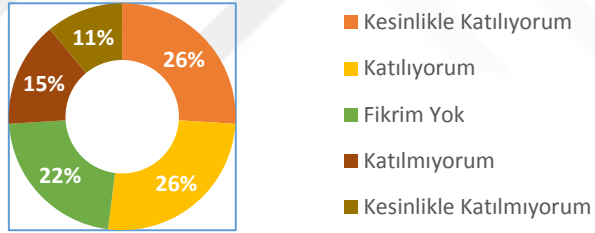
“Kentsel peyzaj alanlarında yararlanabileceğim spor alanları olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %33’ü katılmadığını, %30’u kesinlikle katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.26).

Soru - 6**Şekil 4.27.** Soru-6 İnfografik

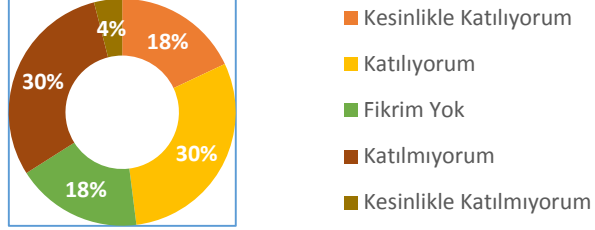
“Kentsel kullanım alanlarına kolay erişim sağladığımı düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %33’ü fikrinin olmadığını, %22’si katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.27).

Soru - 7**Şekil 4.28.** Soru-7 İnfografik

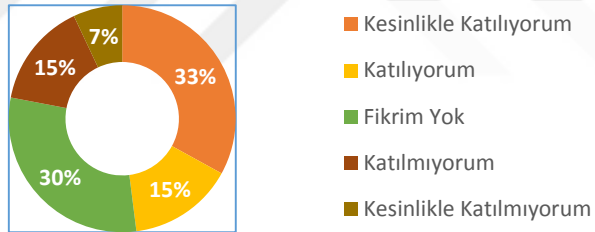
“İstedğim bir konumdan başka bir konuma güvenli bir ulaşım sağlayamadığımı düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %44’ü katılmadığını, %30’u fikrinin olmadığını belirtmiştir (Şekil 4.28).

Soru - 8**Şekil 4.29.** Soru-8 İnfografik

“Kentsel kullanım alanlarındaki umumi tuvaletleri(lavaboları) kullanımına uygun olmadığını düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %26’sı kesinlikle katıldığını belirtmiştir (Şekil 4.29).

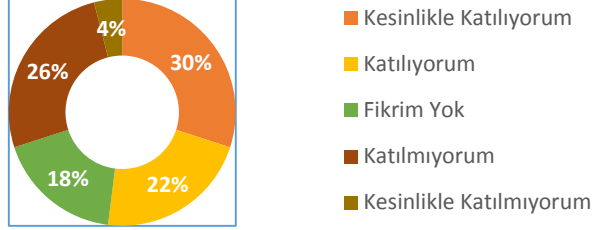
Soru - 9**Şekil 4.30.** Soru-9 İnfografik

“Kentsel kullanım alanlarındaki kaldırım genişliklerinin ulaşım sağlamak için uygun olmadığını düşünüyorum.” şeklinde yöneltile öneride, katılımcıların, %30’u katılırken diğer %30’u katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.30).

Soru - 10**Şekil 4.31.** Soru-10 İnfografik

“Kentsel kullanım alanlarındaki kaldırım yükseklikleri ulaşımımı zorlaştırdığını düşünüyorum.” şeklinde yöneltile öneride, katılımcıların, %33’ü kesinlikle katılırken, %30’u fikrinin olmadığını belirtmiştir (Şekil 4.31).

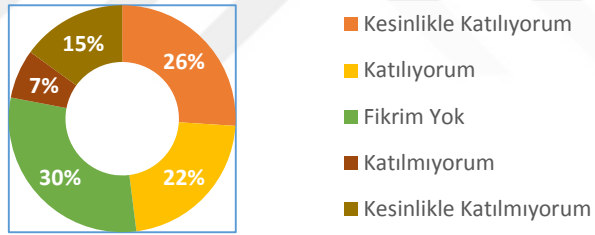
Soru - 11

Şekil 4.32. Soru-11 İnfografik

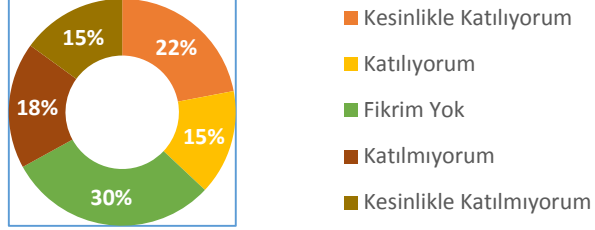
“Kentsel kullanım alanlarındaki kaldırımlarda kullanılan ağaç, levha, trafo engelleri ulaşım özgürlüğümü kısıtladığını düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %30’u kesinlikle katılırken, %26’sı katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.32).

Soru - 12

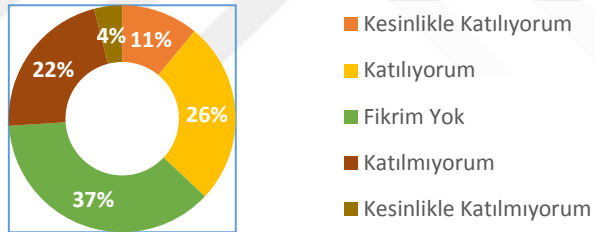

Şekil 4.33. Soru-12 İnfografik

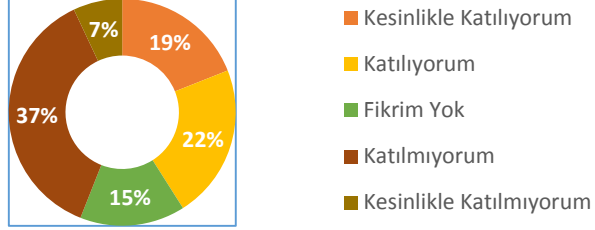
“Kentsel kullanım alanlarındaki kaldırımlarda bozuk döşemeler var olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %30’unun fikri yokken, %26’sı kesinlikle katıldığını belirtmiştir (Şekil 4.33).

Soru - 13**Şekil 4.34.** Soru-13 İnfografik

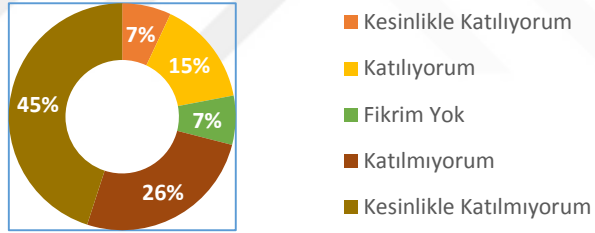
“Kentsel kullanım alanlarındaki altyapı tesis eksikliğinin ulaşımında süreklilik sağlamamı engellediğini düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %30’unun fikri yokken, %22’si kesinlikle katıldığını belirtmiştir (Şekil 4.34).

Soru - 14**Şekil 4.35.** Soru-14 İnfografik

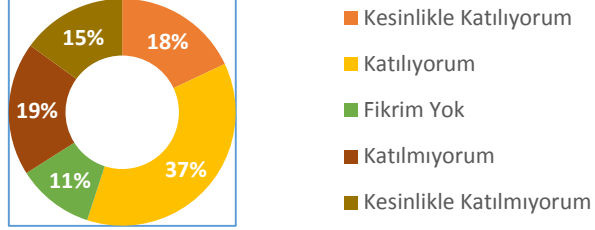
“Kentsel kullanım alanlarındaki alt yapı tesis ızgaraları (mazgallar) geçişlerimi engellediğini düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %37’sinin fikri yokken, %26’sı katıldığını belirtmiştir (Şekil 4.35).

Soru - 15**Şekil 4.36.** Soru-15 İnfografik

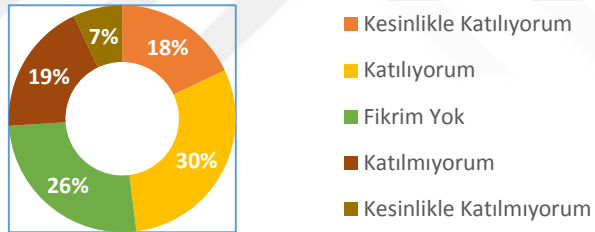
“Kentsel kullanım alanlarının kış mevsiminde ulaşım için uygun olmadığını düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %37’si katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.36).

Soru - 16**Şekil 4.37.** Soru-16 İnfografik

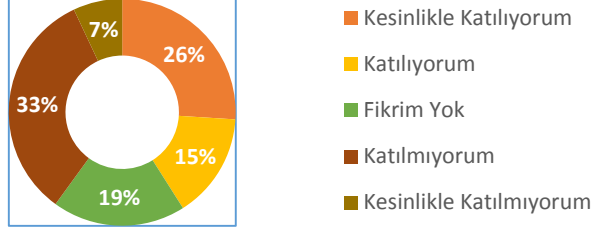
“Kentsel kullanım alanlarında bulunan rampaların yeterli olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %45’i kesinlikle katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.37).

Soru - 17**Şekil 4.38.** Soru-17 İnfografik

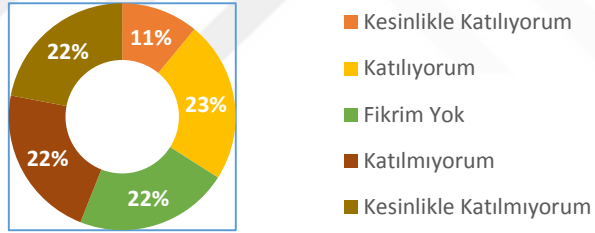
“Kentsel kullanım alanlarındaki rampaların standartlara uygun olmadığını düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %37’si katıldığını belirtmiştir (Şekil 4.38).

Soru - 18**Şekil 4.39.** Soru-18 İnfografik

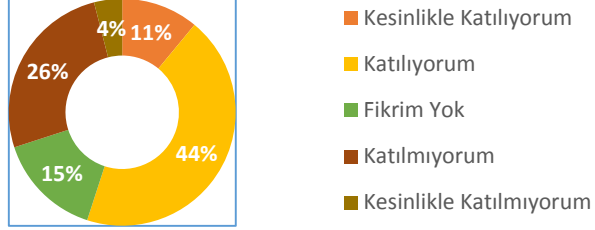
“Kentsel kullanım alanlarındaki kaldırım arası geçiş yollarının bakımsız olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %30’u katıldığını, %26’sı fikrinin olmadığını belirtmiştir (Şekil 4.39).

Soru - 19**Şekil 4.40.** Soru-19 İnfografik

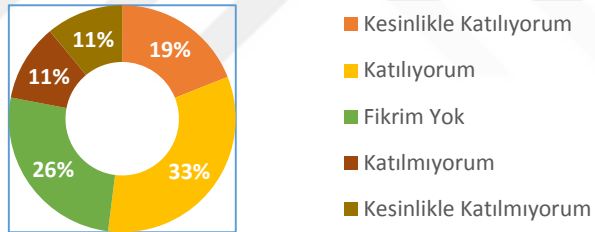
“Kentsel kullanım alanlarındaki trafik ışığı sürelerini geçiş için yeterli olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %33’ü katılmadığını, %26’sı ise kesinlikle katılıyorum olarak belirtmiştir (Şekil 4.40).

Soru - 20**Şekil 4.41.** Soru-20 İnfografik

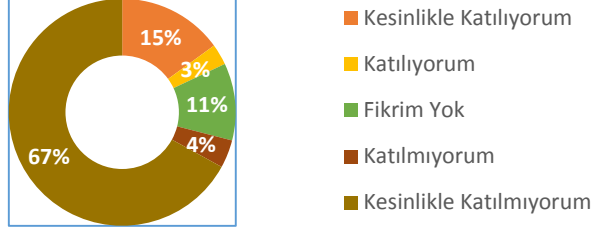
“Kentsel kullanım alanlarındaki yaya geçitlerinin uygun konumlarda olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %23’ü katıldığını, %22’si fikrinin olmadığını diğer %22’si de katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.41).

Soru - 21**Şekil 4.42.** Soru-21 İnfografik

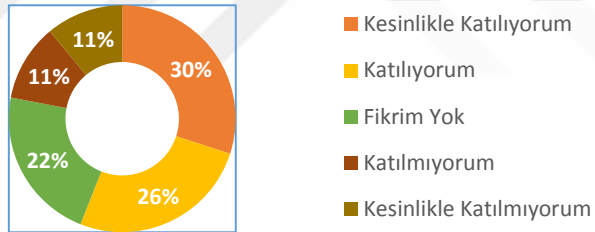
“Kentsel kullanım alanlarında sinyalizasyon sistemi eksikliğinin olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %44’ü katıldığını belirtmiştir (Şekil 4.42).

Soru - 22**Şekil 4.43.** Soru-22 İnfografik

“Kentsel kullanım alanlarındaki sinyalizasyon sisteminde yaya geçiş butonu sayısını yeterli olmadığını düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %33’ü katıldığını belirtmiştir (Şekil 4.43).

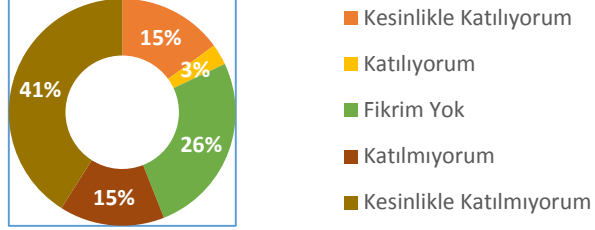
Soru - 23**Şekil 4.44.** Soru-23 İnfografik

“Trafik lambalarında engelliler için sesli uyarı sistemlerinin yeterli olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %67’si kesinlikle katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.44).

Soru - 24**Şekil 4.45.** Soru-24 İnfografik

“Trafik lambalarında engelliler için görsel uyarı sistemlerinin yeterli olmadığını düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %30’u kesinlikle katılırken, %26’sı katıldığını belirtmiştir (Şekil 4.45).

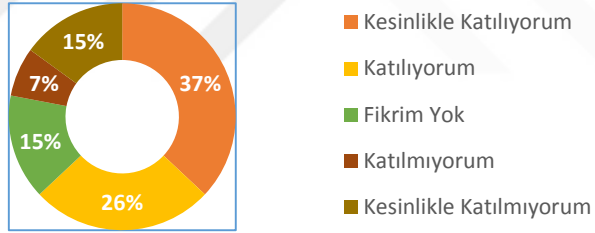
Soru - 25

Şekil 4.46. Soru-25 İnfografik

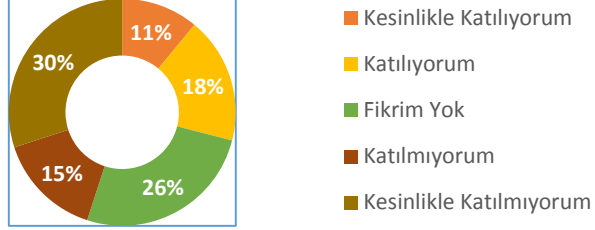
“Kentsel kullanım alanlarındaki yaya alt ve üst geçitlerinde yürüyen rampaların yeterli olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %41’i kesinlikle katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.46).

Soru - 26

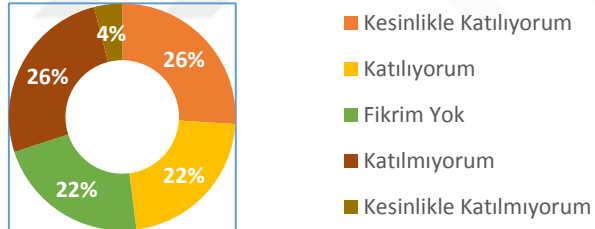

Şekil 4.47. Soru-26 İnfografik

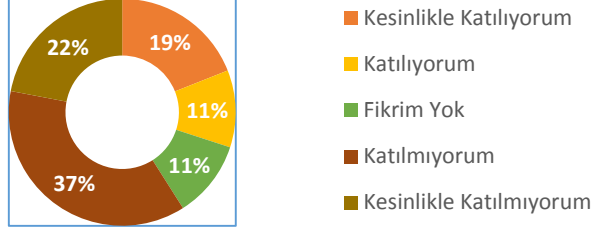
“Kentsel kullanım alanlarındaki yaya alt ve üst geçitlerinde asansörler yeterli olmadığını düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %37’si kesinlikle katıldığını belirtmiştir (Şekil 4.47).

Soru - 27**Şekil 4.48.** Soru-27 İnfografik

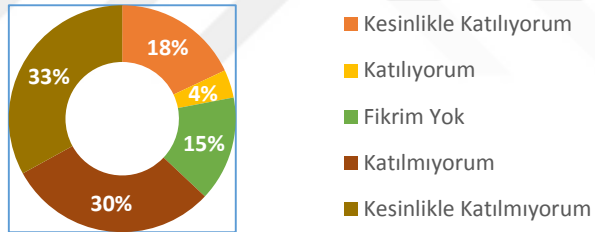
“Kentsel kullanım alanlarındaki toplu taşıma araçlarında iniş - binışı kolaylaştırıcı düzenlemeleri yeterli olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltile öneride, katılımcıların, %30’u kesinlikle katılmazken, %26’sı fikrinin olmadığını belirtmiştir (Şekil 4.48).

Soru - 28**Şekil 4.49.** Soru-28 İnfografik

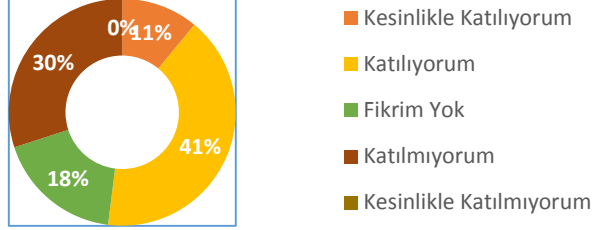
“Kentsel kullanım alanlarındaki toplu taşıma araçlarında konforu iyileştirici düzenlemelerin eksik olduğunu düşünüyorum.” %26’sı kesinlikle katılırken, diğer %26’sı katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.49).

Soru - 29**Şekil 4.50. Soru-29 İnfografik**

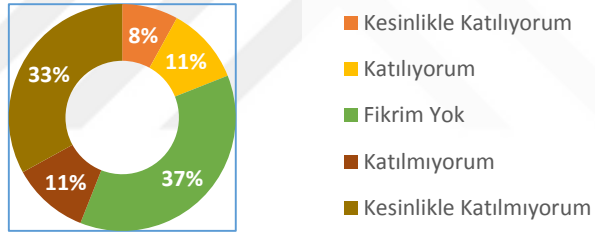
“Kentsel kullanım alanlarındaki otobüs duraklarının kullanıma uygun olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltile öneride, katılımcıların, %37’si katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.50).

Soru - 30**Şekil 4.51. Soru-30 İnfografik**

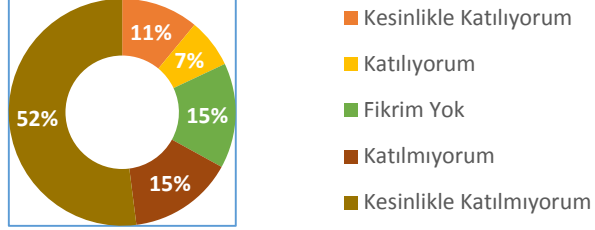
“Kentsel mekânlardaki engelli otopark alanlarının yeterli olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltile öneride, katılımcıların,%33’ü kesinlikle katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.51).

Soru - 31**Şekil 4.52.** Soru-31 İnfografik

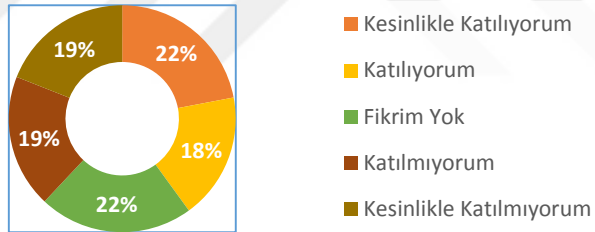
“Kentsel alanlardaki bitkisel kullanımların rahatsız edici olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %41’i katıldığını belirtmiştir (Şekil 4.52).

Soru - 32**Şekil 4.53.** Soru-32 İnfografik

“Kentsel alanlarda engelli kullanıcıları için yapılan müdahalelerin sürdürülebilir olduğunu düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %37’si fikri olmadığını, %33’ü ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.53).

Soru - 33**Şekil 4.54.** Soru-33 İnfografik

“Kentsel yeşil alanların tasarımında engelli kullanıcılarının dikkate alındığını düşünüyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %52’si kesinlikle katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.54).

Soru - 34**Şekil 4.55.** Soru-34 İnfografik

“Kentsel alanlarda ulaşım amaçlı yapılan hizmetleri yetersiz buluyorum.” şeklinde yöneltilen öneride, katılımcıların, %22’si her zaman, %22’si kesinlikle katılırken, %19’u katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.55).

5. SONUÇ

Bu çalışma sonucunda, TS 9111, TS 12576, TS ISO 23599, TS 13536 standartları referans alınarak gerekli incelemeler yapılmıştır. Mevcut bulunan kentsel peyzaj ve kentsel alan kullanımını arasındaki erişim, ulaşım ve erişebilirlikte süreklilik açısından araştırılmıştır.

Çizelge 5.1. Güzergahların Engellilere Uygunluğu

	I.Güzergah	II.Güzergah	III.Güzergah	IV.Güzergah
Rampalar	Uygunsuz	Uygun	Uygunsuz	Uygunsuz
Kaldırım Genişliği	Uygun	Uygun	Uygun	Uygun
Zemin Döşemeleri	Uygunsuz	Uygun	Uygun	Uygun
Uygunsuz Rögar, Trafo, Mazgal Kapakları	Var	Var	Var	Var
İşaret Levhaları	Var	Var	Var	Var
Sarı Bant	Yok	Var	Var	Yok
Aydınlatma	Yetersiz	Yeterli	Yeterli	Yetersiz
Uyarı Sistemleri ve Yardımcı Ürünler	Yok	Yok	Yok	Yok
Bitkilendirme	Yetersiz	Yetersiz	Yeterli	Yetersiz

Yapılan çalışmalar sonucunda fiziksel engelli bireylerin kullandıkları ulaşım koridorları ve ulaşılabilirlik adına yaşamış oldukları fiziksel problemler, kullandıkları yaya yolu, yükseklik genişlik, rampa, döşeme, yapı, bitkilendirme unsurlarının uygunlukları açısından ele alınmıştır. Çizelge 5.1’de görüldüğü üzere, dört farklı güzergahın genel durumuna bakılarak fiziksel engellilerin ulaşım ve erişimi için uygunluk kriterleri

belirlenmiş 4 farklı güzergâh içerisinde, II.Güzergâh yaya yolu, kaldırım yüksekliği, döşeme seçimi, rampa eğimleri, görme engelliler için sarı bant sistemleri ve erişimde süreklilik sağlanan en uygun aks olmuştur. Bunula birlikte diğer akslarda uygun belli aralıklar mevcut olmasına rağmen, genele uygulanamamış olması, erişimde ve ulaşımında sürekliliği engellemektedir. Yapılan araştırmalarda;

- Bankların ve çöp kutularının kullanımının rahat ve uygun olduğu, kent içinde bulunan yönlendirme ve işaret levhalarının, aydınlatma sistemlerinin yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Engellilere yönelik standartlara uygun, spor alanlarının ve engellilere özel otopark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Ulaşım ve erişimde süreklilik sağlamak açısından, kaldırım genişliklerinin ve yüksekliklerinin uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Özellikle kışın, yardımcı elaman kullanan ortopedik engelliler için yollarda bulunan alt yapı trafo, kapak, ızgara ve yer yer var olan kırık, çatlak, sökülmüş kaldırım döşemelerinin olduğu, bunlardan dolayı anatomik ve güvenlik açısından rahatsız oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
- Kent içinde bulunan umumi tuvaletlerde ortopedik engellilere yönelik çalışmaların yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Kaldırımların, rampa sayısının ve eğimlerinin, teknik standartlar açısından ergonomik olmadığı bu nedenle engelli bireylerin zorlandığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Kentsel erişim aksında bulunan sinyalizasyon sistemlerinin hem adet hem de geçişler için tanınan sürenin yetersiz olduğu, sesli ve görsel uyarı sistemlerinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Üst ve alt geçitlerde asansör ve yürüyen bant sistemleri eksikliği sonucuna ulaşılmıştır.

- Toplu taşıma araçları için tahsis edilen duraklarda engellilere yönelik düzenleme olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Toplu taşıma araçlarının konforunun değişmesinin bazı imkân ve kolaylık sağladığı fakat engellilere yönelik verilen hizmetler ve sürücülerinin bu konuda eğitimlerinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Bitkilendirme açısından ulaşım aksları, hem estetik hem fonksiyonel açıdan yetersiz olduğu bitkisel tasarım çalışmalarında engelliler ve sürdürülebilirlik çalışmalarının dikkate alınmadığı sonucuna ulaşılmıştır sonucuna ulaşılmıştır.

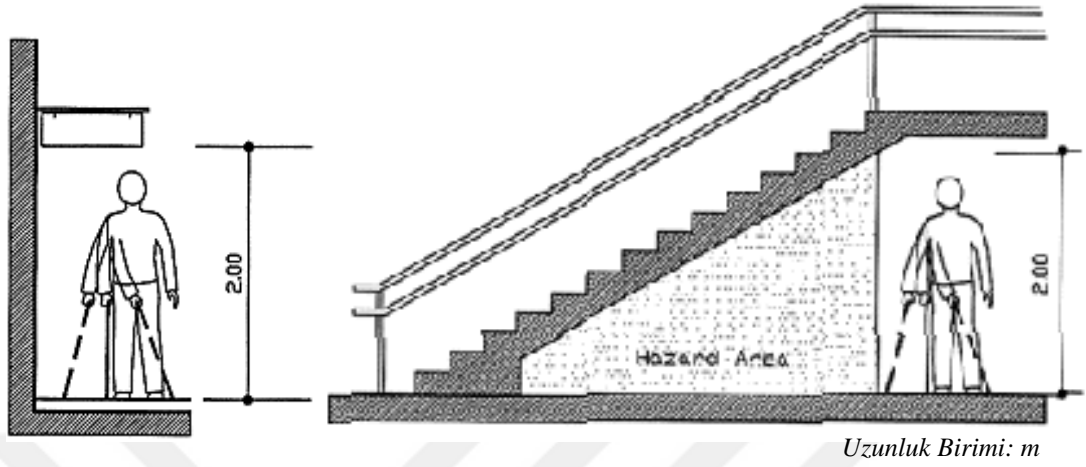
Fiziksel engellilere yöneltilen EK-1'deki anketin sonuç verilerine göre bu bireylerin kent alan kullanım memnuniyetlerine bakıldığında katılımcıların;

- Güvenli ulaşım sağladığından,
- Kaldırım genişliklerinin yeterli olduğu,
- Aydınlatmanın genelde yeterli olduğu,
- Oturma banklarının kullanıma uygun olduğu,
- Çöp kutularının kullanıma uygun olduğu;
- Kaldırım yüksekliklerinin farklılık göstermesi ve erişimi kısıtladığı,
- Kaldırım üzerindeki rögar kapakları, trafo ve ızgaraların tehlike oluşturduğu,
- Kaldırım bozuklukları olduğu,
- Rampa sayılarının yetersiz olduğu,
- Rampaların standartlara uygun olmadığı,
- Sinyalizasyondan ve uyarı sistemlerindeki bilgilendirmelerin yetersiz olduğu,
- Yaya alt ve üst geçitlerinde asansör ve yürüyen merdivenlerin olmadığı,
- Otobüs durakları ve otobüslerdeki hizmetlerin yetersiz olduğu,
- Bitkilendirmeden ve bitkilendirme yapılırken engellilerin dikkate alınmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

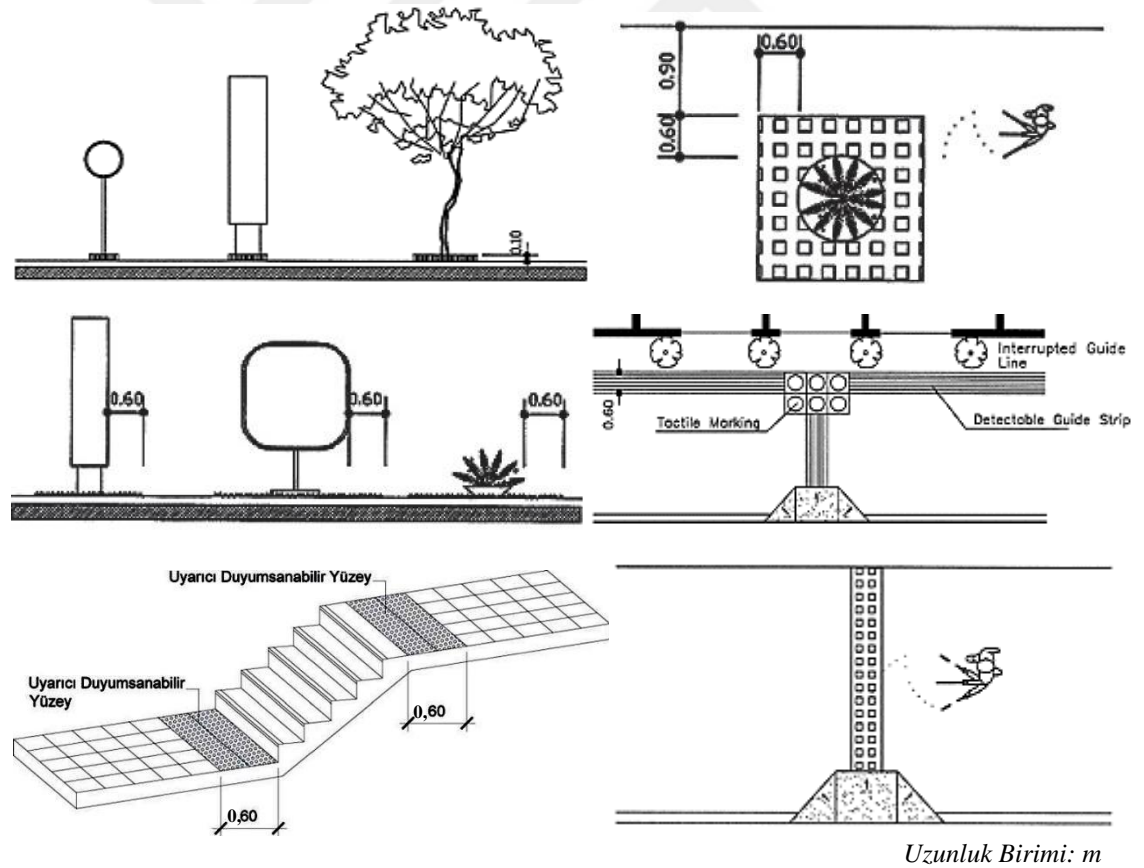
Kentin 4 farklı yönünden seçilen bu güzergâhlardaki caddelerin şehir içi toplayıcı yollar olmasına rağmen bu eksikliklerin olması gerek engelli gerekse engelli olmayan yayalar için tehlikeye davet çıkardığı açıktır. Ayrıca yapılan taahhüt çalışmalarının, uygulama aşamasında veya daha sonraki restore evresinde, kalifiye eleman ve denetim eksikliği olduğu, engellilerin topluma kazandırılmasına dair gerek eğitim gerekse sosyal bilincin oturmadağı görülmektedir. Bu durumda da milli, maddi ve manevi bir zarar kaçınılmazdır.

Öneri olarak;

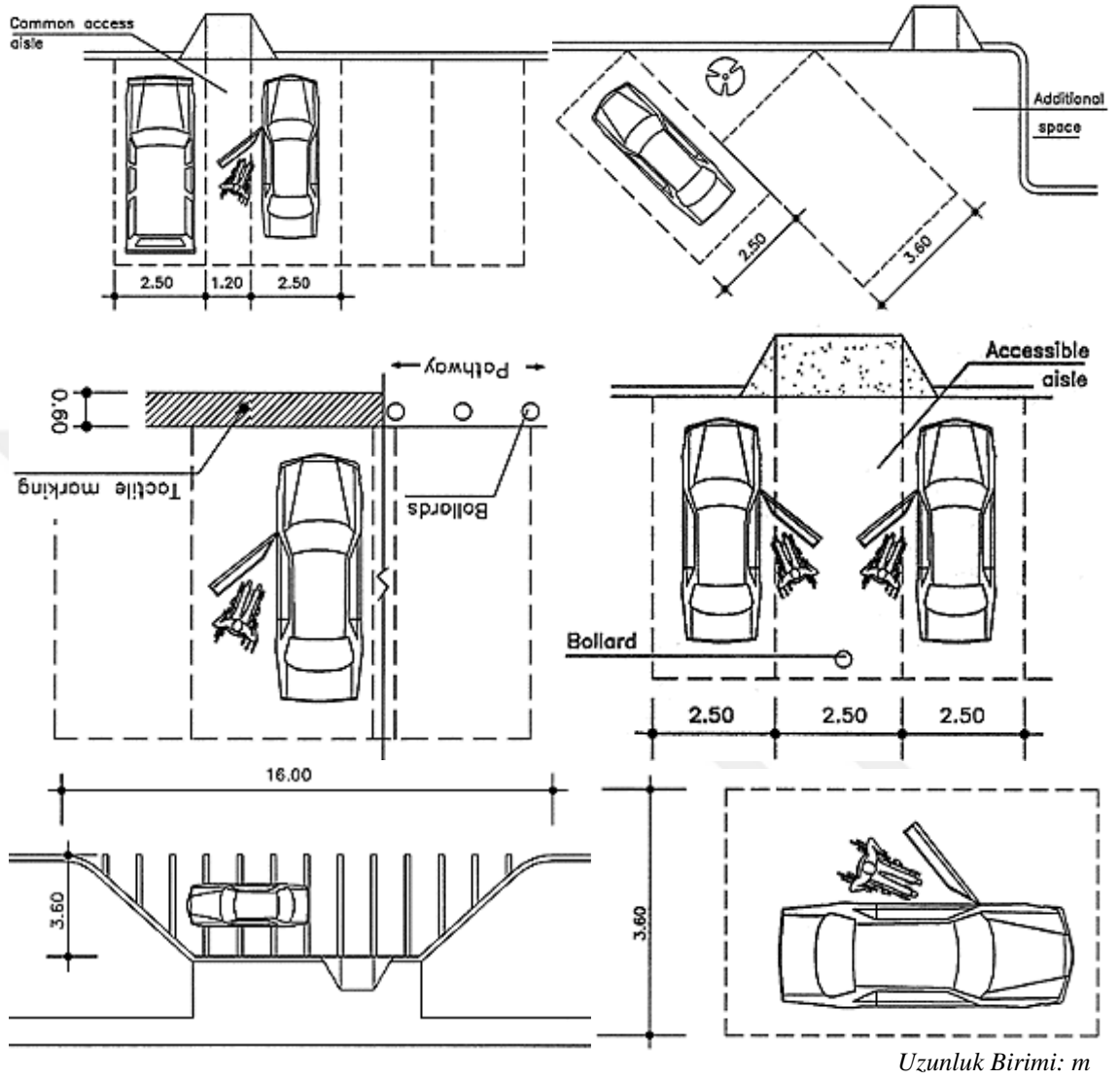
- Kentsel açık alanlarda TS 12576 (EK-2) referans alınarak uygulama ve mühendislik çalışmaları yapılmalıdır.
- Gerek kent gerekse kentsel peyzaj tasarım ve planlamaları yapılırken engelliler göz ardı edilmemelidir.
- Engellilerin ulaşımlarında, güvenlik, konfor, süreklilik ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.
- Yapılan çalışmalar teknik açıdan uygun olmalıdır.
- Uygulamalarda işçilik ve hesaplamalar sağlıklı olmalıdır.
- Bir çalışmayı orta koymak kadar denetlemek de önemlidir. Kalitede sürekliliğin sağlanması için denetim mekanizması geliştirilmeli ve denetimlerin periyodunun sıklaştırılması gerekmektedir.

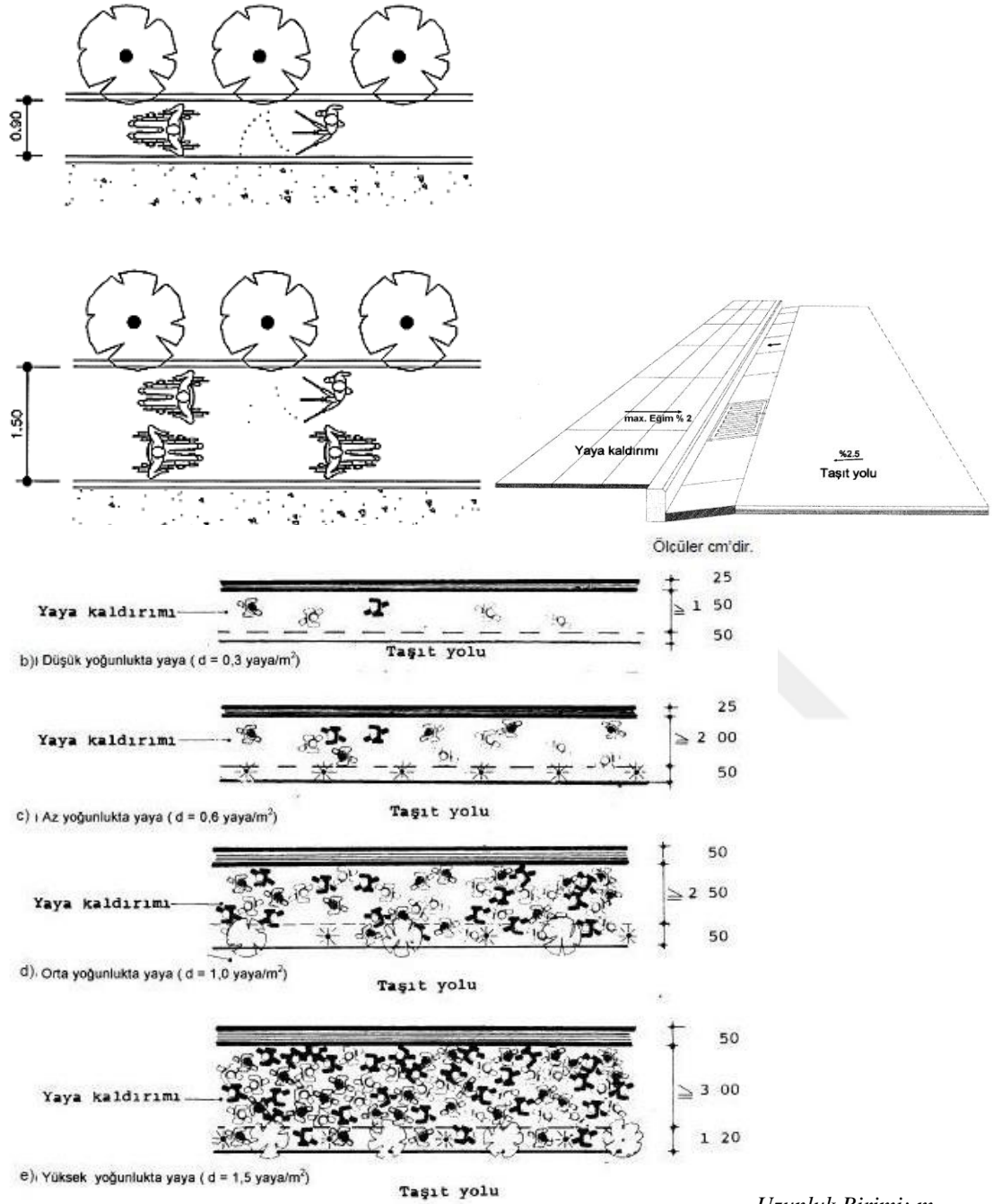
Şekil 5.1. Merdiven Altı, Reklam Tabelası ve Ağaç Taç Yükseklikleri (Anonim 2019g).

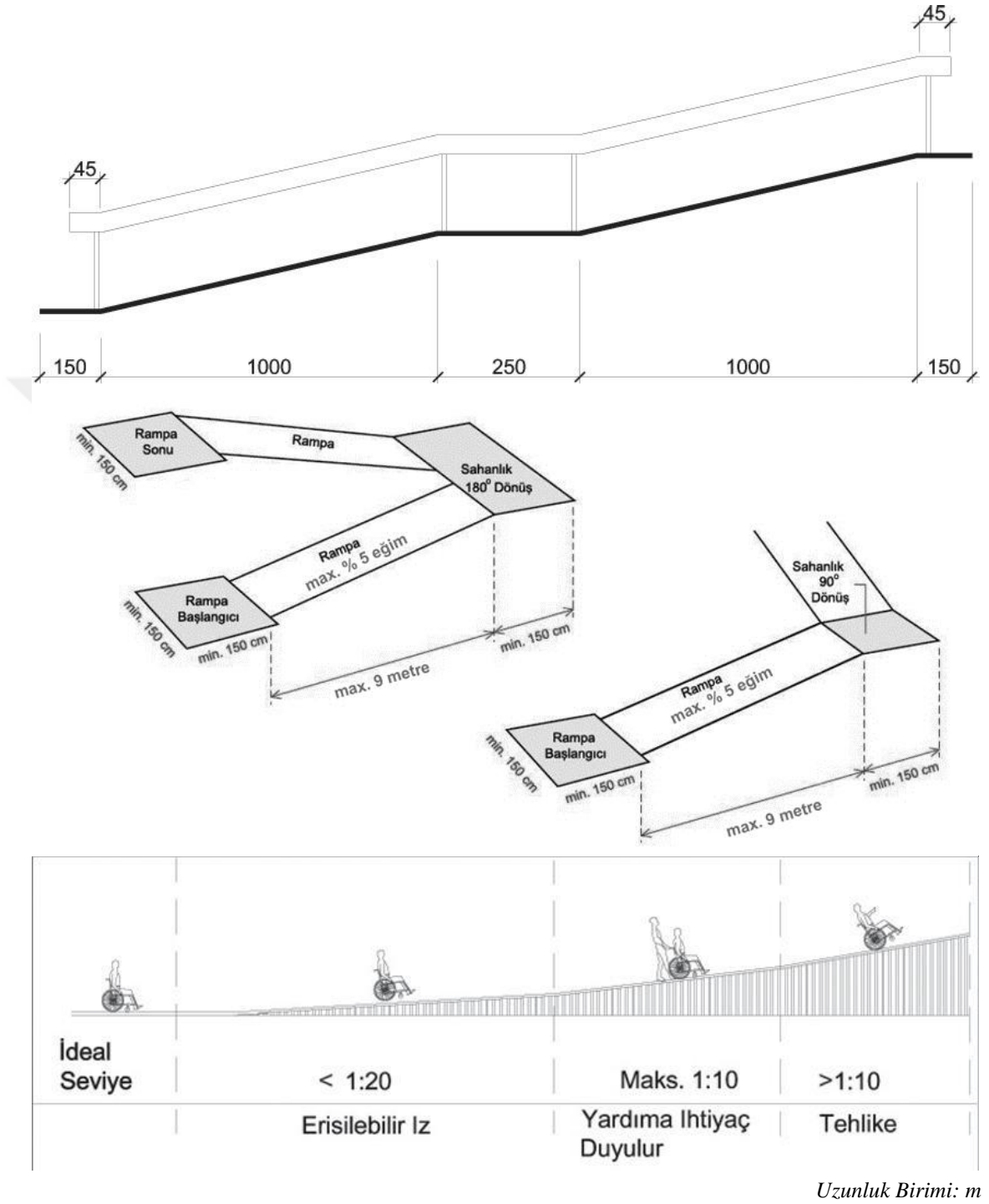
Şekil 5.2. Hissedilebilir Yüzeylerin Kullanımları ve Standartları (Anonim 2019g; Aygün 2017).

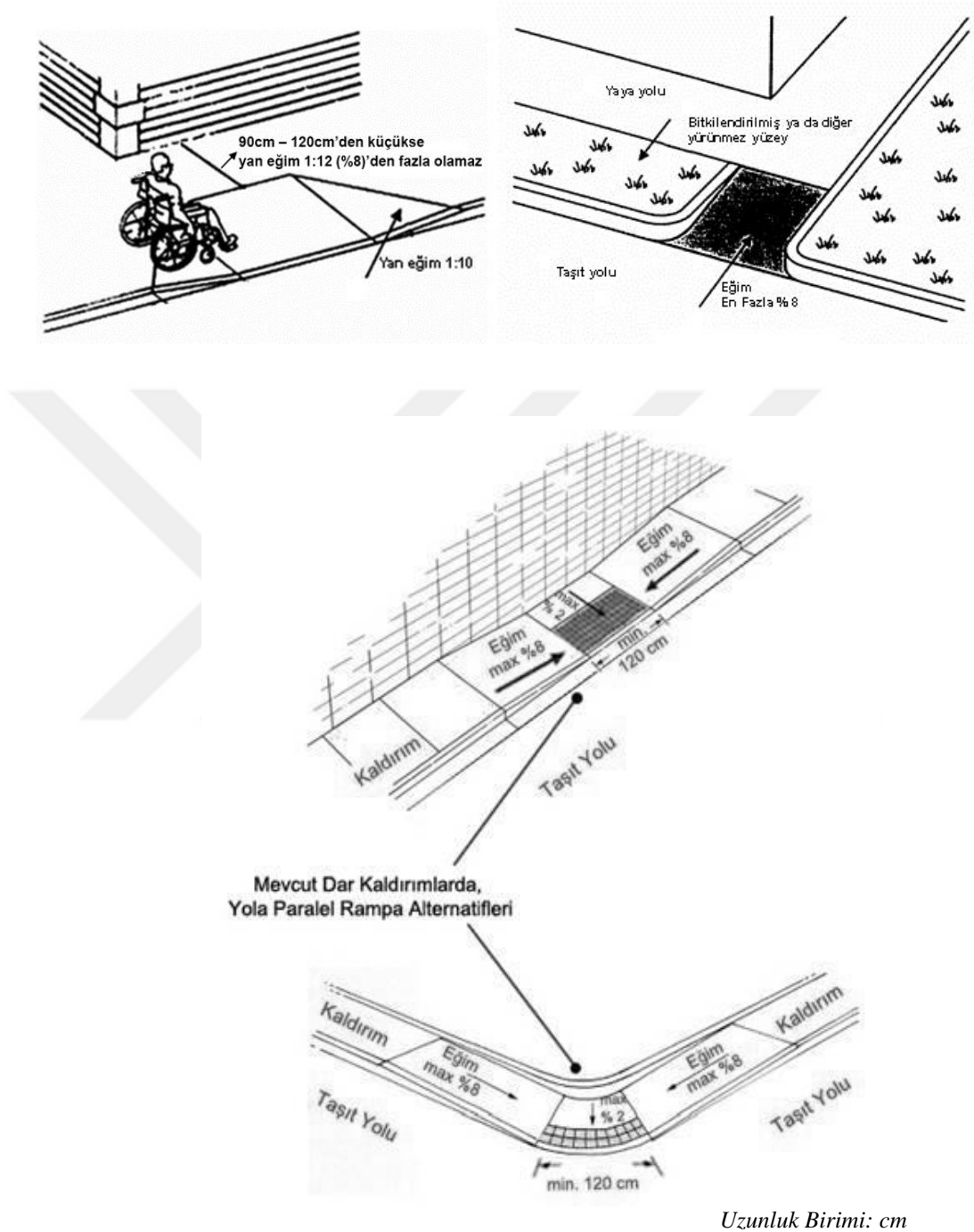
Şekil 5.3. Engelliler Yönelik Otopark Standartları (Anonim 2019g).

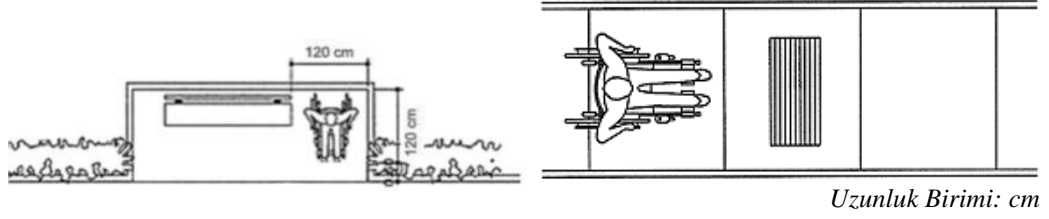
Şekil 5.4. Yaya Yolu Genişlik ve Eğim Standartları (Anonim 2019g; Aygün 2017).

Şekil 5.5. Rampa Eğimleri ve Dinlenme/Alanlık Standartları (Aygün 2017).

Şekil 5.6. Yaya Yolu Rampa Eğim Standartları (Aygün 2017).

Şekil 5.7. Engelliler İçin Bank Yanı Dinlenme Alanı Standardı ve Yaya Yoluna Paralel Yerleştirilmiş Izgara Örneği (Anonim 2019g; Aygün 2017).

TS 12576 standardından uyarlanan EK-2’ de, Şekil 5.1, Şekil 5.2, Şekil 5.3, Şekil 5.4, Şekil 5.5, Şekil 5.6, Şekil 5.7’de standartlara göre hazırlanan görseller ve önerilere dikkat edildiği takdirde, sağlıklı insanlar, engelli bireylerin erişim ve ulaşımına; ergonomik, estetik ve ekonomik açıdan önemli bir katkı sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

- ABS., 2007. National Health Survey. 2007–8: Summary of Results, Canberra Time, Canberra.
- Akbulut, S., 2012. Gerçekten Eşit miyiz? Acı(ma), Zayıf Gör(me) ve Yok Say(ma) Ekseninde Engelli Ayrımcılığı, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Alkay, E. ve Ocağcı, M., 2003. Kentsel Yeşil Alanların Ekonomik Değerlerinin Ölçülmesinde Kullanılabilecek Yöntemlerin İrdelenmesi. İTÜ Dergisi, 2(1), 60-68.
- Anonim., 2018. Sivas Yazılı Tanıtım. [https://www.sivaskulturenvanteri.com/sivas/sivas-yazili-tanitim/\(13.09.2018\)](https://www.sivaskulturenvanteri.com/sivas/sivas-yazili-tanitim/(13.09.2018)).
- Anonim., 2019a. İlimiz Hakkında Genel Bilgiler. [http://www.sivas.gov.tr/ilimiz-hakkinda-genel-bilgiler\(05.20.2019\)](http://www.sivas.gov.tr/ilimiz-hakkinda-genel-bilgiler(05.20.2019))
- Anonim., 2019b. Resmi İstatistikler. [https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=A&m=SIVAS\(02.20.2019\)](https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=A&m=SIVAS(02.20.2019))
- Anonim., 2019c. Sivas Belediyesi. Sivas'ımız. [http://www.sivas.bel.tr/icerik/38/12/sivasimiz.aspx\(17.05.2019\)](http://www.sivas.bel.tr/icerik/38/12/sivasimiz.aspx(17.05.2019))
- Anonim., 2019d. Genel Tanıtım. [http://www.cumhuriyet.edu.tr/index.php?cubid=1\(21.05.2019\)](http://www.cumhuriyet.edu.tr/index.php?cubid=1(21.05.2019))
- Anonim., 2019e. Google Earth, [https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/\(02.03.2019\)](https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/(02.03.2019))
- Anonim., 2019f. Sivas Aile, Çalışma Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü.
- Anonim., 2019g. UN Enable. [https://www.un.org/esa/socdev/enable/designm/index.html\(21.07.2019\)](https://www.un.org/esa/socdev/enable/designm/index.html(21.07.2019))
- Artar, Y. & Karabacakoğlu, Ç., 2003. Özürlülerin Toplumsal Gelişimine Yönelik Proje Ortez Ve Tekerlekli Sandalyenin Üretimi, Standartları Ve Pazar Potansiyeli. Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara.
- Atala, E., 1996. Çevre Tasarımı Normlarının Bedensel Engelliler Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Teorik Bir Yaklaşım. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aygün, E., 2017. Kentsel Açık Alanların Fiziksel Engelliler Tarafından Kullanım İmkanlarının Değerlendirilmesi; Tekirdağ Süleymanpaşa İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Bayraktar, A., 1973. İzmir Şehrinin İmarında Peyzaj Mimarisi ile İlgili Problemler ve Prensiplerin Tesbiti. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Burcu, E., 2007. Türkiye'de Özürlü Birey Olma: Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Castell, L., 2008. Building Access For The Intellectually Disabled. Facilities, 117-130.
- Charlton, J., 1998. Nothing About Us Without Us: Disability, Oppression And Empowerment. University of California Press, Berkeley.

- Chetalain, L., Arneson, K. C. and Conaway, B., 1968. Design for All Americans. United States Government Printing Office, Washington.
- Christo, V., Mashiri, M., Rickert, T., Maunder, D., Sentinella, J., Deus, K., Venkatesh, A., Munthali, A., Bogopane, H., 2004. Towards The Development Of Comprehensive Guidelines For Practitioners In Developing Countries. UK's Department for International Development, Hamamatsu.
- COE., 2006. Of The Committee Of Ministers To Member States On Urban Open Space. Council of Europe, Amman.
- Çakır Sümer, G., 2015. "Engelsiz Şehir" Kavramı Açısından Malatya. Journal of Managment & Economics, 22(1), 139-159.
- Çalık, S., 2004. Özürlülüğün Ölçülmesinde Metodolojik Yaklaşımlar ve 2002 Türkiye Özürlüler Araştırması. Öz-Veri Dergisi, 1(2), 122-142.
- Çivici, T. & Gönen, D., 2015. Balıkesir Üniversitesi Çağış Yerleşkesinin Bedensel Engelli Öğrencilerin Sosyal Alanlara Ulaşılabilirliğinin Değerlendirilmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi, (3), 639-646.
- Dikmen, Ç. B., 2011. Avrupa Kentsel Şartı Ulaşım ve Dolaşım İlkeleri Kapsamında Engellilerin Kentsel Alan ve Yapılara Erişilebilirliğinin Sorgulanması: Yozgat Örneği. e-Journal of New World Sciences Academy, 838-858.
- DRC., 2007. Learning Lessons: Defining, Representing And Measuring Disability. Disability Rights Commission, London.
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü., 2008. Herkes İçin Ulaşılabilirliğin İyileştirilmesi Örnek Uygulama Rehberi. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara
- Erdönmez, E. ve Akı, A., 2005. Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, 1(1), 67-87.
- Evcil, A. N. ve Usal, S. Y., 2013. Engelliler ve Kent Ergonomisi: Kadıköy ve Üsküdar Meydanları Örnekleri. Balıkesir, Balıkesir Üniversitesi, 239-249.
- Eyüboğlu, Z., 2008. Kentsel Mekanların Bedensel Engelliler Tarafından Kullanılması. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- GBD., 2004. Global Burden of Disease 2004 Update: Disability Weights For Diseases And Conditions. World Health Organization, Geneva..
- Gonzales, L., Stombaugh, D., Seekins, T. and Kasnitz, D., 2006. Accessible Rural Transportation: An Evaluation Of The Traveler's Cheque Voucher Program. Community Development. Journal of the Community Development Society, 106-115.
- GUDC., 2009. Global Universal Design Commission. <http://www.globaluniversaldesign.org/node/11> (02 03 2019)
- Gül, A. & Küçük, V., 2001. Kentsel Açık-Yeşil Alanlar ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, (2), 27-48.

- Güngör, U., 1990. Kentsel Rekreasyon Alan Planlaması. Çukurova Üniversitesi Yayınları, Adana
- İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü., 1996. Avrupa Kentsel Şartı. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Jones, H. and Reed, R., 2005. Water And Sanitation For Disabled People And Other Vulnerable Groups: Designing Services To Improve Accessibility. Water and Development Centre, Loughborough.
- Kavak, M., 2009. Kent içi Ulaşım Üstyapı (Operasyon) Çalıştayı, Yaya, Bisikletli ve Fiziksel Dezavantajlı Grupların Erişim ve Ergonomisi. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul.
- Kılıç, A., 2001. Kentsel Açık Alanların Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi: Kadıköy İskele Meydanı Ve Yakın Çevresi. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Leonardi, M., 2010. Measuring Health and Disability: Supporting Policy Development. Disability and Rehabilitation, (32), 1-8.
- Loprest, P. and Maag, E., 2001. Barriers to and Supports for Work Among Adults With Disabilities: Results From the NHIS-D. The Urban Institute, Washington.
- Maulik, P. K. and Darmstadt, G. L., 2007. Childhood Disability In Low- And Middle-Income Countries: Overview Of Screening, Prevention, Services, Legislation, And Epidemiology. Pediatrics, 1-55.
- McConachie, H., Colver, A. F., Forsyth, R. J., Jarvis, S. N., Parkinson, K. N., 2006. Participation of disabled children: how should it be characterised and measured?. Disability and Rehabilitation, (28), 1157-1164.
- Meyers, A. R., Anderson, J. J., Miller, D. R., Shipp, K., Hoenig, H., 2002. Barriers, Facilitators, And Access For Wheelchair Users: Substantive And Methodologic Lessons From A Pilot Study Of Environmental Effects. Social Science & Medicine, 1435-1446.
- Mutluer, S. Y., 1997. Tekerlekli Sandalye Kullanan Bedensel Özürlüler İçin Uygun Konut Tasarımı ve Çevre Düzenlemesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Müftüoğlu, U., 2006. Tekerlekli Sandalye Kullanan Bedensel Engellilerin Kentsel Mekânları Kullanım Olanaklarının Trabzon Kent Merkezi Örneği Üzerinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Mülayim, A., 2009. Bedensel Özürlüler İçin Mimari Mekan Tasarımı. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Nagata, K., 2013. Gender And Disability In The Arab Region: The Challenges In The New Millennium. Asia Pacific Disability Rehabilitation Journal, (19), 10-17.
- Olguntürk, N., 2007. Evrensel Tasarım, Dosya: Tasarım ve Özgürlük, Engelli İnsanlar ve Herkes İçin Tasarım. Dosya 04 (46), 10-17.
- Oran, B., 2007. Engellilerin Siyasi Yaşama Katılımı Ankara Örneği. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Ökmen, M. & Parlak, B., 2010. Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler: İlkeler, Yaklaşımlar ve Mevzuat. Alfa Yayınları.
- ÖZİ., 2005., 2. Özürlüler Şurası Yerel Yönetimler ve Özürlüler. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖZİ., 2008., Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖZİ., 2010., Türkiye Özürlüler Araştırması Temel Göstergeleri. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- Öztürk, M., 2011. Türkiye'de Engelli Gerçeği. MÜSİAD Yayınları, İstanbul.
- Park, A., Curtice, J., Thomson, K., Phillips, M., Johnson, M., 2007. British Social Attitudes Survey 23rd Report, Sage, London.
- Rao, I., Prahladrao, S. and Pramod, V., 2004. Equity To Women With Disabilities In India. CBR Network, Bangalore.
- Roberts, P. and Babinard, J., 2005. Transport Strategy To Improve Accessibility In Developing Countries. World Bank, Washington.
- Seyyar, A., 1999. Özürlülüğün Tanımlanmasındaki Sosyal Faktörlerin Önemi. Saray Rehabilitasyon Dergisi, (2).
- Sirel, B., Boyacıgil, O., Duymuş H., Konaklı, N., Altunkasa F., Uslu C., 2012. Çukurova Üniversitesi Yerleşkesi Açık Alanlarının Fiziksel Engelliler Bakımından Ulaşılabilirliğinin Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi 27(1), 53-72.
- States Of The Committee Of Ministers To Member., 1986. Of The Committee Of Ministers To Member States On Urban Open Space. Committee Of Ministers.
- Steinfeld, E., Maisel, J. and Feathers, D., 2005. Space Requirements For Wheeled Mobility. IDEA Center, Buffalo.
- Steven Winter Associates., 1993. Cost Of Accessible Housing. United States Department of Housing and Urban Development, Washington.
- TDK., 2018. Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <http://sozluk.gov.tr/> (13.09.2018)
- Temiz, M., 2016. Kentsel Turizm Altyapısının Ziyaretçiler Tarafından Değerlendirilmesi: Çanakkale Kenti Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- TSE., 1999. Şehir İçi Yollar-Özürlüler İçin Sokak, Cadde, Meydan, ve Yapısal Önlemler ve İşaretlemelelerinde Tasarım Kuralları. TSE Yayınları, 62.
- TUIK., 2011. Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. Haber Bülteni, (71).
- UN ESCAP., 2010. A Profile Of 36 Countries And Areas In Asia And The Pacific. Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, Bangkok.
- UN., 2006. Convention On The Rights Of Persons With Disabilities. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html> (15.04.2019)
- UN., 2006. United Nations Global Audit Of Web Accessibility. United Nations, New York.

- UNICEF., 2006. The State Of The World's Children 2006: Excluded And Invisible. United Nations Children's Fund, New York.
- Watson, N., 2002. Well, I Know this is Going to Sound Very Strange to You, but I Don't See Myself as a Disabled Person: Identity And Disability. *Disability & Society*, (17), 509-527.
- WHO., 2004. Global Burden of Disease 2004 Update: Disability Weights For Diseases And Conditions. World Health Organization, Geneva.
- WHO., 2011. World Report On Disability. WHO Library Cataloguing-in-Publication Data, Malta.
- WORLD BANK., 2004. World Development Indicators. Development Data Center, Washington.
- Yasak, İ., 1997. Sivas İli. Seyran Yayınları, Sivas.
- Yılmaz H., Öz, I., Demircan, N., Atabeyoğlu Ö., Toy, S., 2006. Erzurum Kenti Açık-Yeşil Alanların Fiziksel Engelliler Kullanımı Yönünden Yeterliliğinin Belirlenmesi. *Kent ve Sağlık Sempozyumu*, (41), 238. Bursa.
- Yüce Eşkil, Ö., 2011. Engelliler İçin Dış Mekan Tasarım Özellikleri Bağlamında Ankara Kent Parklarının İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

ÖZGEÇMİŞ

Cihad BİLGE, 1992 yılında Sivas'ta doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Sivas'ta tamamladı. 2015 yılında Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümünden mezun oldu. 2016 yılında Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Bölümünde yüksek lisans programına başladı.

